

KS. WITOLD KUJAWSKI

**REPERTORIUM KSIĄG WIZYTACYJNYCH
DIECEZJI KUJAWSKO-POMORSKIEJ
PRZECHOWYWANYCH W ARCHIWUM DIECEZJALNYM
WE WŁOCŁAWKU***

**CZĘŚĆ 2: WIZYTACJE XVIII WIEKU
Zeszyt 1: Wizytacje pierwszej połowy XVIII wieku**

WYKAZ SKRÓTÓW

ABKP	– Archiwum Biskupów Kujawsko-Pomorskich
ABMK	– „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”
ADWł.	– Archiwum Diecezjalne we Włocławku
akt.	– aktualny, -a
alt.	– altarzysta, altarzyści
Ap.	– Apostoł
archidk.	– archidiakon
B.	– biskup (w odniesieniu do świętego)
bp, bpa	– biskupa
chełmiń.	– chełmiński, -ska, -skiej
cyst.	– cysterski, cystersów
Dz.	– Dziewica
DK	– Doktor Kościoła
daw.	– dawny, -a
dr	– doktor
drew.	– drewniany
dziek.	– dziekan, dziekański
dzierż.	– dzierżawa, dzierżawiony
dzwonn.	– dzwonnica
E.	– Ewangelista

* Część 1: *Wizytacje XVI i XVII wieku* znajduje się w t. 68, s. 27-161. Kolejny zeszyt 2 z części 2, będzie wydany w t. 73.

fund.	– fundowany
inkor.	– inkorporowany, -a
innov.	– innowierca, innowierców
kan.	– kanonik
kapit.	– kapituła, -y, kapitulny
katedr.	– katedralny
kłne	– kościelne
klnych	– kościelnych
kł	– kościół
kom.	– komendarz
kons.	– konsekrowany
krań.	– krańcowe
król.	– królewski
kruszw.	– kruszwicki
liczb.	– liczbowany
M.	– Męczennik, -nica
mans.	– mansjonarz
MHDWI	– <i>Monumenta historica dioeceseos Wladislaviensis</i>
miejsc.	– miejscowość
mur.	– murowany
NSakr.	– Najświętszy Sakrament
nazw.	– nazwisko
niekons.	– niekonsekrowany
nlb.	– nie liczbowany, -a
nwiad.	– niewiadomy, niewiadomego
nie zident.	– nie zidentyfikowany, -a
ok.	– około
ołt.	– ołtarz, -y
oryg.	– oryginalny
pw.	– pod wezwaniem
par.	– parafia, parafialny
param.	– paramenta
patr.	– patronat
płoc.	– płocki, płocka
pol.	– polski
płd.	– południowy, południowej
pomor.	– pomorski
pozn.	– poznański
płn.	– północny, północnej
preb.	– prebenda, prebendarz
prep.	– prepozyt, prepozytura
prezb.	– prezbiterium
prob.	– proboszcz
rezyd.	– rezyduje

sakr.	– sakrament
St. Ap.	– Stolica Apostolska
str.	– strona (w znaczeniu kierunku)
subd.	– subdiakon
sufr.	– sufragan
sygn.	– sygnatura
szlach.	– szlachecki
św.	– świętego, świętej
tabern.	– tabernakulum
tyt.	– tytuł, tytułem
w.	– wielki (ołtarz)
wewn.	– wewnętrzny, wewnętrznej
wiad.	– wiadomość, -ści
wielkan.	– wielkanocny, wielkanocnej
wik.	– wikariusz, wikariuszy
włocł.	– włocławski, -skiego
współ.	– współczesny, -a
wiz.	– wizytacja
zak.	– zakonnik
zagr.	– zakrystia
zbud.	– zbudowany
zewn.	– zewnętrzny
zident.	– zidentyfikowany
zniszcz.	– zniszczony
zobow.	– zobowiązany, -nych, -zujący

WSTĘP

Po wizytacji 13(74) rozpoczętej przez bpa Macieja Łubieńskiego (1631-1641), z długiego okresu, bo aż do 1711 r., nie posiadamy zachowanej żadnej wizytacji, co nie oznacza bynajmniej, że w tym okresie zapomniano o tej powinności władzy kościelnej. To prawda, że czasy nastały trudne, tak dla Polski, jak i Kościoła. Wojny szwedzkie nosiły także znamiona wojen religijnych szwedzkiego protestantyzmu przeciwko polskiemu katolicyzmowi. Dokonano wiele zniszczeń, zwłaszcza w postaci spalonych i zrabowanych świątyń. Jednakże w okresie bliższym czy dalszym rany te gojono, świątynie i ich wyposażenie odbudowywano. Jeżeli w archidiecezji gnieźnieńskiej zachowały się wizytacje z lat 1668-1669 (AAG. Wiz. 7) i z 1683 r. (AAG. Wiz. 8), to spodziewać się należy, że i w diecezji kujawsko-pomorskiej, w okresie odbudowywania zniszczeń wojennych, wizytacje odbywano. Zresztą wizytacje prezentowane, w kilku miejscach wspominają o niedawnych wizytacjach i poczynionych tam

zapisach, a więc podczas sporządzania czystopisu księgi, czyli że dawne protokoły wizytacyjne musiano mieć przed oczami¹. Pewnie te protokoły nie miały szczęścia przetrwać do naszych czasów. Innego wytłumaczenia, przy obecnym stanie wiedzy o losach archiwum diecezji wrocławskiej w tamtych czasach, podać nie można.

Biskupem, który zarządził wizytację, a która jako pierwsza z tego okresu przetrwała, był gorliwy Konstanty Felicjan Szaniawski². Później będzie wiele wizytacji, generalnych, archidiakońskich czy dziekańskich, których protokoły zachowały się. Tak więc XVIII w. jest stosunkowo najpełniej udokumentowany źródłowo.

W drugiej części naszego repertorium trzymamy się w dalszym ciągu metody stosowanej poprzednio. Podajemy więc stosunkowo wiele informacji o kościołach. Pewnie, że nie jest rzeczą możliwą ustrzeżenia się pewnego subiektywizmu. Inny autor zapewne wiele innych wiadomości uznałby za ważniejsze. Tu przyjęto, że poza zawodowymi historykami, którzy bez trudu dotrą do protokołów wizytacyjnych, istnieje duża grupa osób interesujących się dziejami świątyń tak parafialnych, jak i innych, szpitali, czyli przytułków, szkół i duszpasterzy w danej parafii pracujących. Te więc rzeczy starano się im podać. Notowano też niekiedy wyposażenie w dzwony i organy. Naturalnie zdarzały się niekiedy wiadomości szczególnie ciekawe, których starano się nie pomijać. Liczne wykazy paramentów kościelnych cytowano zazwyczaj jako wykaz „argentariów i innego sprzętu, czy paramentów kościelnych”. Wspominano jednak o metrykach, które nie we wszystkich jeszcze parafiach były należycie prowadzone, zwłaszcza zaś często nie zapisywano imion zmarłych. Zwracano uwagę na biblioteki, ale nie ksiąg liturgicznych – które, w większej czy mniejszej liczbie, były w każdej parafii – tylko dzieł teologicznych lub kaznodziej-skich. Nie podawano szczegółów odnoszących się do odprawiania nabożeństw, bo te zazwyczaj były podobne we wszystkich parafiach, jedynie gdy w wizytacji zanotowano więcej wiadomości o udziale mansjonarzy, względnie bractw, uwzględniano to w repertorium.

Nie podawano też szczegółów dotyczących uposażenia przeznaczonego dla kościoła, wykazu dziesięcin, a także zapisanych na procent sum. Wspominano jedynie o fundacjach dla poszczególnych bractw, ołtarzy, czy dla sprawowania określonego nabożeństwa. Wymieniano też zapisy o inwentarzu gospodarskim żywym i martwym, nie podając wyliczania. Wymieniając nazwiska proboszczów, tam gdzie było to powiedziane, notowano datę przyścia do parafii, a nawet inne beneficja, jeżeli takowe posiadał oraz czy w parafii rezydował.

¹ Zob. Wiz. 14(75), k. 244v, gdzie przy informacji o nieobecności proboszcza, powiedziano, że podczas poprzedniej także był nieobecny. Zatem poprzednia wizytacja miała miejsce kilka, a najwyżej kilkanaście lat wcześniej.

² Był bpem wrocławskim w l. 1707-1720, przeniesiony potem do Krakowa.

Jeżeli tej ostatniej wiadomości nie podano, znaczy, że proboszcz osobiście sprawował duszpasterstwo. Tam gdzie to było zanotowane, podano także imiona i nazwiska innych osób zatrudnionych przy kościele.

W wykazie miejscowości stosowano współczesną wymowę nazwy, niekiedy jednak w nawiasie dając dawne brzmienie. Przy ustalaniu miejscowości z terenu obecnej archidiecezji gnieźnieńskiej posługiwano się *Rocznikiem archidiecezji gnieźnieńskiej* z 1979 r. oraz *Spisem duchowieństwa i parafii archidiecezji gnieźnieńskiej* na dzień 1 XII 1985 r. W odniesieniu zaś do diecezji włocławskiej, posłużono się dla archidiaconatów kujawskich ustaleniami podpisanego w pracy *Sieć parafialna diecezji włocławskiej*³, *Rocznikiem diecezji włocławskiej 1938 r.* oraz *Rocznikiem diecezji włocławskiej* z 1991 r. Dokładniejsze dane zawiera ten pierwszy. Jednak możliwe jest, że dane z *Rocznika* 1991, nie są najdokładniejsze.

Dodatkową informacją podawaną w repertorium jest liczba wiernych zobowiązanych do przystępowania do spowiedzi i Komunii św. wielkanocnej, chociaż tu stopień dokładności zapisu był różny. Niekiedy podawano liczbę dokładną, kiedy indziej przybliżoną, a są też parafie, gdzie tej informacji nie podano.

Czystopis księgi został sporządzony po jej zakończeniu. Świadczą o tym wiadomości późniejsze, aniżeli data przypuszczalnego czasu przeprowadzania lustracji.

Księga następna, a więc Wiz. 15(76), stanowi naturalne dopełnienie księgi poprzedniej. Ponieważ pierwsza część zapisu stanowi skrót protokołów Wiz. 14(75), dlatego poprzestano tylko na podaniu odpowiedniej karty, gdzie znajdują się odpowiednie zapisy, jaka jest świątynia i nazwiska proboszczów. Treść zaś dekretów reformacyjnych dotyczy szczegółów, dlatego ograniczono się tylko do wskazania kart i krótkiego streszczenia najważniejszych poleceń. Kto jest autorem dekretów? Możliwe, iż sam biskup Szaniawski, ale z udziałem samego wizytatora. Dlatego należy przyjąć, że tak, jak przed ostatecznym spisaniem księgi poprzedniej w obecnej postaci – istniał roboczy „brudnopis”, tak możliwe jest, że biskup włocławski, wraz z archidiaconem wizytującym, ustalili główne punkty zarządzeń dla poszczególnych parafii, potem przez nieznanego nam pisarza czy sekretarza, zostały odpowiednio zredagowane.

Przed każdym opisem kolejnej wizytacji będą podane uwagi o sprawach charakterystycznych dla tej pozycji.

Autor niniejszego repertorium ma jednak świadomość, że nie zaspokoił oczekiwań wszystkich. Głównym jednak celem pozostaje pomoc kwerendzistom, którzy muszą dotrzeć do źródła.

³ W. K u j a w s k i, *Sieć parafialna diecezji włocławskiej od czasów najdawniejszych do końca XV w.*, praca magisterska napisana na seminarium z Historii Kościoła Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, pod kierunkiem ks. docenta dra Henryka Rybusa, Warszawa 1971.

14

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **ABPK Wiz. 14(75).**

[2. Tytuł oryg.] *Visitatio ecclesiarum parochialium in archidiaconatu Vladislaviensi, sub felici regimine ill[ust]r[issi]mi et r[evere]nd[issi]mi d[omi]ni d[omi]ni Constantini Feliciani Szaniawski, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopi Vladislavien[si] et Pomeraniae, per per[i]ll[ust]rem Ioannem Stanislaum Borzysławski, archidiaconum Vladislaviensem in anno D[omi]ni millesimo septingentesimo undecimo expedita. Skrócony tytuł na pierwszej karcie, napisany później: Visitatio perill[ust]ris Borzysławski, archidiaconi Wladislavien[si] a[nno] D[omi]ni 1711. Ex libris Archivi V[enerabilis] Capituli Vladislavien[si].*

[3. Daty krań.] **1710-1711.**

[4. Opis zewn.] Łac. 2⁰ (34/22 cm). Stan zachowania księgi więcej niż dobry. Oprawa w skórę, prawdop. z XVIII w., znacznie uszkodzona przez insekty. Oprawa była poprawiana w latach powojennych, z zachowaniem dawnych elementów. Na marginesach protokołów wizytacyjnych niektórych parafii znajdują się późniejsze uwagi, prawdopodobnie poczynione przy załatwianiu różnych spraw parafialnych. Karty puste: IIIv, IV, 206, 258v, 277, 282v, 294v. Karta brakująca z powodu błędu przy foliacji: 219. Karty brakujące z powodu wycięcia ich i przekazania do diec. chełmiń.: 294-296.

[5. Sygn. daw.] **L. 75.**

[6. Uwagi] Jest to wizytacja generalna z wyraźnego polecenia bpa Konstantego Felicjana Szaniawskiego, który wyznaczył do niej archidiakona włocławskiego, Jana Stanisława Borzysławskiego⁴. Nie podawano jednak dokładnych dat przeprowadzania wizytacji poszczególnych parafii. Zasadniczo jest to wizytacja tak zewnętrzna, poświęcona sprawom materialnym i organizacyjnym parafii, jak też i wewnętrzna, ponieważ dotyczyła kapłanów pracujących w duszpasterstwie. Jednak w rzeczywistości nie było w protokołach notatek bardziej szczegółowych o poziomie ówczesnego duchowieństwa, tylko w najdrażliwszych wypadkach donoszono o poleceniu poddania się osądowi Konsystorza Generalnego we Włocławku⁵.

Pierwotnie księga ta zawierała także opis wszystkich kościołów dekanatu bobrownickiego. Na szczęście wycięto tylko i przekazano do Pelplina karty odnoszące się do par. Złotoria. Protokoły wizytacji pozostałych parafii zawi-

⁴ Biogram tego prałata zob. S. Chodyński, *Katalog prałatów i kanoników włocławskich*, rkps w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku, s. 70-73.

⁵ Szczegóły podano przy niektórych proboszczach. Więcej zwracano uwagę na tę sprawę w „dekretach reformacyjnych”, z racji tej wizytacji, które zawarte są w księdze następnej: ADWi. ABPK Wiz. 15(76).

ślańskich, które w latach 1818-1925 należały do diec. płoc., pozostały w księdze nienaruszone.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

I. Indeks parafii należących do archidiakonatu wrocławskiego, k. Iv-Iv.

II. Tytuł oryginalny (prytoczony w całości powyżej), k. III

III. Pismo bpa Konstantego Szaniawskiego, wystawione w Subkowach, dnia 29 VIII 1710 r., do archidiakona wrocławskiego, Jana Borzysławskiego, z poleceniem przeprowadzenia wizytacji kościołów oraz duchowieństwa tak diecezjalnego, jak i zakonnego, które prowadzi duszpasterstwo w archidiakonacie wrocławskim⁶. Wizytacja ma zostać przeprowadzona według przepisów Soboru Trydenckiego, a wizytator został upoważniony przez biskupa wrocławskiego do wydawania zarządzeń, a nawet nakładania kar. Ma dotyczyć właściwie wszystkich spraw, także i tego, jak zostały wypełnione dawne polecenia. Wizytację tę archidiakon powinien przeprowadzić osobiście, i to jak najwcześniej będzie to możliwe. Dekret ten został potwierdzony pieczęcią biskupią, k. IVv-V.

IV. Zawiadomienie wysłane przez archidiakona wrocławskiego Jana Borzysławskiego do dziek. kowalskiego [a także do innych zapewne dziekanów tu nie wymienionych] oraz do duchownych wszystkich godności i zajmowanych stanowisk, o rozpoczynającej się, z mocy przysługującej mu z samego prawa, a dodatkowo z osobistego polecenia ordynariusza wrocławskiego, bpa Konstantego Szaniawskiego, wizytacji generalnej archidiakonatu wrocławskiego. Zapowiada, że rozpocznie się ona w połowie miesiąca stycznia 1711 r. Wyraźnie potwierdza, że będzie to wizytacja zewnętrzna i wewnętrzna. Zainteresowani powinni mieć przygotowane wszystkie dokumenty przywilejów, metryk i tym podobnych. Ponadto powinni uprzednio samemu dobrze zorientować się o stanie swoich parafii, ilości wiernych, innowierców i innych osób, zwłaszcza tych naruszających prawo. Żeby zaś to pismo powiadamiające o wizytacji dotarło do wszystkich, zobowiązał dziekanów, aby rozesłali je drogą okólnika do poszczególnych parafii. Zawiadomienie to zostało wydane we Wrocławku dnia 20 XII 1710 r., z podpisem osobistym i pieczęcią, k. V-Vv.

V. Dekanat brzeski, składający się z parafii: miasto (civitas) Brześć, Kłobia, Boniewo, Lubomin, Lubraniec, Zgłowiączka, Dąbie [Kujawskie], Koś-

⁶ Nie obejmuje zatem ta wizytacja klasztorów na terenie archidiakonatu.

cielna Wieś, Osięciny, Kruszyn, Wieniec, kościół parafialny św. Jana we Włocławku, prepozytura św. Wojciecha i kościół św. Stanisława, k. 1.

1. Brześć [Kujawski]. Miasto królewskie. Kł mur., k. 1.

Opis kła, tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 1-1v.

Stan świątyni mur., odbudowanej staraniem Tomasza Niemierzy, archidk. włocł⁷. Podczas wojen szwedzkich została spalona i długo pozostawała nieodbudowywana, opuszczona i pozostająca bez dachu. Nosi wezwanie św. Stanisława. Obecnie kościół kryty dachówką, ale bez podrzucenia wapnem. Posadzka w prezbiterium z cegły, w nawie głównej z ubitej ziemi. Strop drew. Pośrodku wieża z dzwonem niedużym. Zakr. także mur., po prawej str. prezbiterium. W nawie głównej, po str. prawej kaplica mur., pw. św. Anny, w której, podczas gdy cała świątynia była zniszczona, odprawiano nabożeństwa. Po jej str. przeciwnej kaplica mała, także mur., zdaje się, że pw. św. Marii Magdaleny. Mały organ, czyli pozytyw. Dzwonn. drew. W kościele tym jest 5 ołtarzy: św. Stanisława, Zwiastowania NMP, w kaplicach św. Anny i św. Antoniego, i jeden nieznanego wezwania, k. 1v-3.

Wyposażenie w naczynia srebrne oraz inne param. kln. Księgi metryk ochrzc. i zaśl., k. 3-4v.

Ponieważ nie ma wikariuszy, nabożeństwa sprawują zakonnicy miejscowego klasztoru dominikanów, k. 5.

Par. ta jest inkor. kapit. włocł., na co jest zarządzenie wystawione przez bpa Wołuckiego z 1619 r., k. 5-6v.

Dziesięciny i inne uposażenie kościoła, altarii a nawet kaznodziei, k. 7-10v. Zabudowania plebańskie i inwentarz, k. 10v-11.

Stałym wikariuszem z prowizji kapituły, a jednocześnie prepozytem kościoła szpitalnego Świętego Ducha, był od 22 I 1689 r. Stanisław Baszyński, kan. kruszw. Nie ma wikariuszy, ale zastępują ich [zakonnicy]. Nauczycielami byli Gabriel Goliszewski i Jakub Suchocki. Witrykusami podczas tej wizytacji ustanowiono: Bartłomieja Kozickiego i ławnika Franciszka Zasadka, k. 11.

Miejs. par.: miasto Brześć [Kujawski], Falborz, Falborek, Kuczyna, Mni-chowice (Miechowice), Jądrowice, Piaski, Stary Brześć, Pichutkowo (Pikutkowo), Guźlin, Popowiczki, Rządka Wola. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 400 osób, k. 11.

a. Kościół szpitalny Świętego Ducha. Stał przy drodze w kierunku Kruszyna. Drewniany, zbud. przez archidiakona Niemierzę. Nie był konsekrowany, ale jest zezwolenie na odprawianie w nim nabożeństw. Nie posiadał osobnego wyposażenia w param. kln. Przy nim przytułek, w którym aktualnie przebywało sześciu podopiecznych. Posiadał specjalne uposażenie, dziesięciny i procenty od różnych sum zapisanych przez pobożnych ofiarodawców, k. 11v-13.

⁷ Niemierza Tomasz Stanisław, †1693. Biogram zob. Chodyński, *Katalog*, s. 665-667.

b. Prebenda przy kaplicy św. Stanisława na zamku brzeskim. Zamek wraz z kaplicą, zostały spalone przez Szwedów i dotąd nie odbudowane. Jednak obecny zarządca parafii, z prezenty monarchy, został w 1698 r. kapelanem i korzysta z uposażenia tej kapelani, k. 13v.

2. Kłobია. Wieś król. Kł drewn., k. 14.

Opis kł, tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 14.

Kł stary (a zatem ocalał z pożogi wojen szwedzkich), drewn., pw. św. Wojciecha, patr. król., kons. Dach kryty gontami, w czasie wizytacji właśnie naprawiany, sufit drewn., z tym, iż w prezbiterium wykonany na wzór sklepienia, w nawie zaś płaski. Posadzka w prezbiterium z cegły, w nawie natomiast z bali. Zakr. drewn. po str. lewej. Dzwonn. z dwoma dzwonami. Trzeci upadł na ziemię i zepsuł się. Cztery ołtarze, noszące wezwania: św. Wojciecha, Matki Boskiej Częstochowskiej, św. Kazimierza i Matki Boskiej Bolesnej, k. 14v-15.

Wyposażenie w naczynia srebrne liturgiczne, w tym przy obrazie Matki Boskiej (nie podano przy którym ołtarzu) znajduje się kilka wot. Wykaz param. klnych. Nie było metryk, k. 15-16.

Kult Boży, k. 16.

Uposażenie kościoła i parafii, dziesięciny i zapisy, k. 16-16v.

Zabudowania plebańskie. Nie było szpitala, ponieważ został spalony przez żołnierzy (nie określono czy dawniej, czy na początku XVII w.). Poprzedni proboszcz wybudował szkołę, ale jej budynek został przeznaczony na mieszkanie. Wykaz inwentarza, k. 16v-17.

Proboszczem od 4 XI 1711 r. był Andrzej Groniadzki⁸.

Wsie par.: Kłobია Królewska, Kaniewo, Jerzmanowo, Mikołajki Pruskie, Otmianowo Wielkie, Otmianowo Małe, Gołębin, folwark Świątniki, Łąkie Zwiastowe. Prob. nie umiał podać ilości wiernych przystępujących do sakramentów, k. 17.

3. Lubomин. Wieś bpa sufr. włośc. Świątynia drewn., k. 17v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 17v.

Kł drewn. pw. Trójcy Świętej, kons. przez sufr. włośc. Stanisława Domaniewskiego⁹ w 1576 r. Dach kryty gontami z małą wieżyczką, z dzwonkiem, sufit i podłoga w całej świątyni drewniane. Zakr. także drewn., przy prezb. po str. lewej. Dzwonn. drewn. z trzema dzwonami. Ołtarze trzy: Świętej Trójcy oraz Matki Bożej i Świętego Krzyża, k. 18-18v.

Naczynia liturgiczne srebrne i inne param. klnie. Są księgi metryk, k. 18v-19.

⁸ Ponieważ wizytacja ta powinna odbyć się w styczniu 1711 r., a tu podana jest wiadomość o nominacji proboszcza z dnia 4 XI 1711 r., znaczy to, że przy sporządzaniu czystopisu, może w roku następnym, podano stan aktualny, a nie z dnia wizytacji.

⁹ S. Chodźński, *Biskupi, sufragani włościańscy*, Włocławek 1906, s. 61-64. Domaniewski był sufraganiem w l. 1654-1677.

Służba Boża, k. 19v-20.

Uposażenie kościoła i dziesięciny, k. 19v.

Zabudowania plebańskie i inwentarz, k. 19v-20.

Proboszcz Marcin Pięłowski, który nastąpił tu 16 I 1710 r. z Boniewa, k. 20.
Wieś par.: Lubomin tylko. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 40, k. 20.

4. B o n i e w o. Wieś szlach. Kł dREW., k. 20.

Opis tabern. chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 20-20v.

Kościół, zbezczeszczony i zajęty przez innowierców, później staraniem Sebastiana Jaranowskiego, podkomorzego brzeskiego i miejscowego dziedzica, w 1682 r. na nowo wystawiony, pw. Nawiedzenia NMP, ale niekons. Na konsekrację fundator przeznaczył 100 florenów, ale pieniądze te są w posiadaniu jego spadkobierców. Świątynia kryta gontami. Sklepienie dREW., podłoga tylko w prezbiterium. Na chórze mały organ, czyli pozytyw. Zakr. po lewej stronie prezbiterium. Dzwonn. dREW., stawiana razem z kościołem, z dwoma małymi dzwonami. Ołtarz w. pw. Nawiedzenia NMP. Boczny po str. lewej „Ecce Homo”. Ponadto były dwa ołtarze św. Rocha i św. Rozalii, k. 21v.

Naczynia liturgiczne srebrne i inne param. kłne. Metryki były, k. 21v-22.

Uposażenie parafii, dziesięciny i zapisy, k. 22-23v.

Zabudowania parafialne, k. 23v.

Proboszcza przy parafii nie było, k. 23v.

Wsie par.: Boniewo, Łąkie Wielkie, Łąkie Małe, Osiecz, Arciszewo Wielkie, Arciszewo Małe, Macuda (nie zident.), Wola (może obecnie Wólka Paruszevska). Nie podano ilości wiernych przystępujących do sakr. wielkan.

5. D ą b i e [K u j a w s k i e]. Wieś szlach. Kł dREW., k. 24.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 24-24v.

Świątynia została niedawno odbudowana przez wojewodę brzesko-kujawskiego i miejscowego dziedzica, z Lubrańca Dąbskiego (nie podano imienia), pw. Wszystkich Świętych. Niekons., ale jest zezwolenie na odprawianie w nim nabożeństw, uzyskane staraniem kolatora i fundatora. Zakr. po str. lewej. Dzwonn. [pewnie dREW.] z dwoma dzwonami małymi i jednym dużym. Grobowiec [kolatorów] mur., pod nawą świątyni. Ołtarz w. był w budowie. Ołtarz boczny po str. lewej, przy którym odprawiano, pw. Matki Boskiej Częstochowskiej. Ołtarz po stronie przeciwnej pw. Wniebowstąpienia Pańskiego, k. 24v-25.

Naczynia liturgiczne srebrne i inne param. kłne. Metryki spisywano, k. 25-26.

Służba Boża, k. 26.

Uposażenie parafii, dziesięciny i zapisy, k. 26-27v.

Zabudowania parafialne. Był szpital, ale bez własnego uposażenia, a w nim czterech ubogich. Szkoły nie było, tylko pusty plac po niej. Spis inwentarza gospodarczego, k. 27v-28.

Proboszcz Adam Pijański od 16 VII 1710 r. Organista (choć nie ma wiadomości o organach), Wojciech Romanowski, kantor Jan Ostrowski, k. 28.

Wsie par.: Dąbie Wielkie, Dąbie Małe, Stok, Borucin Wielki, Redecz Krukowy i Krukowy Redecz, Wola Konkowa. Wiernych przystępujących do sakr. wielkan. ok. 200 osób, k. 28.

6. L u b r a n i e c. Miasto (oppidum) szlach. Świątynia mur., k. 28v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 28v-29.

Kł mur. z cegły, pw. Matki Bożej i św. Jana Chrzyciela, kons., jak to świadczą znaki. Kryty dachówką. Podłoga drewn. Strop z cegły. Chór z organami. W nawie, po str. lewej, kaplica mur., mała, z kopułą i z ołt. św. Antoniego. W niej mur. grobowiec. Po str. prawej druga kaplica mur., pw. Matki Boskiej Bolesnej. Po prawej str. prezb. zakr. mur. i skarbiec. Ołt. w. Narodzenia NMP. Ołt. boczny po str. lewej, z obrazem Matki Bożej, przyozdobionym sukienką srebrną i wotami. Ołt. św. Anny po str. przeciwnej. Naprzeciwko niego nowy ołt. św. Józefa. Ołt. piąty pw. św. Rocha, k. 29-30.

Naczynia liturgiczne srebrne i inne param. klnie. Wyliczono wota przy obrazie Matki Bożej. Metryki prowadzono, k. 30-32.

Służba Boża. Odmawiano godziny liturgiczne przez duchownych zakonników kanoników regularnych [którzy opiekowali się parafią]. Nabożeństwa swoje miały także bractwa św. Anny, Szkaplerza Matki Bożej i św. Józefa, k. 32-32v.

Uposażenie kościoła, dziesięciny i zapisy, k. 33-34.

Zabudowania parafialne, czyli klasztorne, k. 34.

Sz p i t a l odbudowany przez ówczesnego prepozyta, a w nim sześciu ubogich, k. 34.

S z k o ł a i nauczyciel, k. 34v.

Browar, położony nad rzeką Zgłowiączką, w kierunku wsi Borek, k. 34v.

Prepozytem był od 1687 r. Augustyn Kwietniewicz. Pracuje z nim pięciu zakonników kanoników regularnych, k. 34v.

Do parafii w Lubrańcu należą parafie w Zgłowiączce i Bytoniu, którymi zarządza prepozyt, a duszpasterstwo sprawują tam posłani przezeń zarządcy, k. 34v-35.

Organista Franciszek Szeżewski, który na mocy porozumienia dziedzica Lubrańca i prepozyta, prowadzi wspomniany wyżej browar, k. 35.

Miejsc. par.: miasto Lubraniec, Lubrańczyk, Ossowo, Siarczyce, Kazanie, Krowice, Redecz Kalny Mały, Redecz Wielki, Korzeszynek, Dobieżno (pewnie Dobieszyn). Nie podano ilości wiernych przystępujących do sakr. wielkan., k. 35.

7. Z g ł o w i ą c z k a. Kł mur., k. 35.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 35-35v.

Świątynia mur., pod dachówką, kons., pw. Narodzenia NMP. Podłoga i sufit drewn. Zakr. po str. prawej. Chór z pozytywem. Dzwonn. drewn. z dwoma dzwo-

nami. Ołt. w. Matki Bożej, boczny po stronie lewej św. Antoniego, trzeci zaś niewiad. wezwania, k. 35v-36.

Naczynia liturgiczne srebrne oraz wota przy obrazie Matki Bożej i św. Antoniego. Inne param. kln. Są księgi metryk, k. 36v-37v.

Służba Boża, k. 37v.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapis na rzecz parafii, k. 38.

Zabudowania parafialne. W jednym z nich mieszka nauczyciel, k. 38.

Zarządcą parafii [z ramienia prepozyta lubranieckiego] jest kanonik regularny Kazimierz Kielczewski. Organista Mateusz Garczyński, kantor Wojciech Ciecurski, k. 38.

Nie podano wsi par. ani ilości wiernych przystępujących do sakr. wielkan.

8. Osięciny. Wieś szlach. Kł dREW., k. 38v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 38v.

Świątynia dREW., pw. św. Wojciecha i św. Prokopa. Patr. miejscowych dziedziców. Kryty gontami, sklepienie i podłoga z desek. Zakr. po lewej str., także dREW. Chór, ale nie wspomniano o organach. Dzwonn. dREW. z jednym dzwonem dużym i dwoma małymi. Ołt. w. z obrazem Maryi trzymającej Dzieciątko Jezus, z wotami. Ołt. boczny św. Anny i drugi św. Prokopa, k. 39-39v.

Naczynia liturgiczne srebrne, srebrne wota i inne param. liturgiczne. Metryki spisywano, k. 39v-40.

Kult Boży, k. 40v.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 40v-41.

Zabudowania parafialne i dom ofiarowany przez kolatora na szpital. Inwentarz, k. 41-41v.

Parafią zarządzał zak. z Lubrańca, niewiad. nazwiska, posiadając nominację ordynariusza miejscowego [prob. był prepozyt lubraniecki]. Kantorem był Józef Groński. Organisty nie było, k. 41v.

Wsie par.: Osięciny, Borucinek, Zbłag, Wola Skarbkowa, Belszewo, Wygnanowo i Jarantowice. Do sakr. wielkan. ok. 300 osób, k. 41v.

9. Kościelna Wieś. Wieś szlach. Kł mur., k. 42.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 42-42v.

Kł mur. z kamienia, b. stary, pw. św. Wawrzyńca M., dawniej kons., potem przez innow. zbezczeszczoney, a przez bpa Wawrzyńca Gembickiego rekonceyliowany. Patr. dziedziców z Kościelnej Wsi. Kryty dachówką, przeciekającą. Strop w prezbiterium z drewna, wklęsły, na podobieństwo muranego, w nawie głównej prosty. Podłoga z cegły. W pośrodku nawy głównej grobowiec. Zakr. po lewej stronie, mur. Dzwonn. dREW. z trzema dzwonami, ale źle zawieszonymi. Ołt. główny z obrazem Matki Bożej, jeden z bocznych pw. Poczęcia Matki Bożej, drugi natomiast dawniej nosił wezwania św. Wawrzyńca, ale obecnie nowo zbud. ma za patrona św. Rocha, chociaż znajdują

się też w nim obrazy św. Antoniego (nie podano którego) i św. Rozalii, k. 42v-43.

Srebrne naczynia liturgiczne, także wota przy obrazie Matki Bożej w ołt. w. i inne param. kłne. Dwie księgi metryk, k. 43-44.

Służba Boża, k. 44.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 44-45.

Zabudowania parafialne. Pewnie była szkoła, bo w jednym z domów mieszkał nauczyciel. Po szpitalu pozostał pusty plac. Inwentarz, k. 45.

Proboszcz Michał Leski, który dostawszy probostwo w Raciążku, był już w Kościelnej Wsi nieobecny. Innych pracowników kościelnych nie było także, którzy by mogli dać informację o prawach kościoła w tej parafii, k. 45.

Wsie par.: Kościelna Wieś, Bodzanówko, Poczeryn (nie zident.), Ujma Mała, Bielino (pewnie obecne Bilno), Dunaj (nie zident.), Roszki, Krotoszyn, Swarowo deserta¹⁰, Osłomki (obecne Osłonki), Konary, Lekarzewice¹¹, Zagajewice, Bartłomiejewice. Nie podano ilości parafian przystępujących do sakr. wielkan., k. 45v.

10. Wieniec. Wieś bpa włocł. Kł drew., k. 45v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 45v.

Kł drew., naprawiany, pw. św. Mikołaja B. i W. Prawo patr. należy do bpa włocł. Sklepienie w prezbiterium wymaga naprawy, w nawie głównej niedawno dano nowe. Podłoga w prezbiterium z cegły, w nawie zaś uszkodzona. Zakr. po lewej stronie, drew. Chór bez organu. Dzwonn. drew. z trzema dzwonami, jednym dużym i dwoma małymi. W ołt. wielkim obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem na ręku. Po lewej stronie w prezbiterium ołtarz św. Andrzeja Ap. W nawie zaś po str. lewej ołt. św. Małgorzaty z jej relikwiami. Po str. przeciwnej ołt. św. Józefa, k. 46-46v.

Srebrne naczynia liturgiczne, i także wota przy obrazie Matki Bożej oraz inne param. kłne. Trzy księgi metryk – dwie stare, jedna nowa, k. 46v-48.

Służba Boża z powodu braku proboszcza zaniedbana. Klucze od kła u nauczyciela, k. 48.

Uposażenie kościoła, dziesięciny i zapisy, k. 48v-49.

Zabudowania parafialne, dosyć liczne, przez poprzedniego proboszcza wystawione. Szpital i szkoła także przez poprzednika zbudowane, k. 48v-50.

Proboszcz Marcin Ciechanowicz, doktor świętej teologii i kan. kaznodzieja¹², po objęciu kanonii, rezydował przy katedrze. W Wiencu nie było zarządcy. Kantorem i rektorem szkoły był Piotr Mąciwodka, opłacany przez proboszcza. Witrykusem był niejaki Jan Skorcz, k. 50.

¹⁰ Wieś już wówczas opuszczona.

¹¹ Lekarzewice są obecnie ośrodkiem samodzielnej par.

¹² Biogram tego kan. i prob. wienieckiego zob. Chodyński, *Katalog*, s. 132-133.

Wsie par.: Wieniec, Siedlimin (nie zident.), Jaranowo, Jaranówek, Brzezie, Wolica, Nowy Młyn, Kąty. Do sakr. wielkan. zobowiązanych ok. 368 osób, k. 50.

11. Kruszyn. Wieś król. Kł. mur., k. 50.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 50-50v.

Kościół mur. z cegły, stary, wybudowany przez Łukasza Dąbskiego, kan. krakowskiego, ze sklepieniem mur. w prezbiterium i nawie, pw. Świętego Krzyża, kons., patr. król., kryty dachówką, co poprzedni prob. naprawiał, ale już miejscami był dziurawy, i przez obecnego proboszcza naprawiany. Posadzka z cegły w całej świątyni. Zakrystia po str. prawej prezbiterium, mur. i ze sklepieniem takim, budowana razem z kłem, pokryta dachówką przez poprzedniego proboszcza, ze skarbcem. Chór z małym organem, czyli pozytywem. Kościół posiadał wieżę krytą blachą. Ołt. w. okazały, z obrazem Zdjęcia z Krzyża. Ołt. boczny po lewej str. Matki Bożej, a po przeciwnej str. św. Józefa, k. 50v-51v.

Naczynia liturgiczne srebrne, także wota przy ołtarzu wielkim i Matki Bożej oraz inne param. kłne dosyć liczne. Metryki dobrze prowadzone, k. 51v-53v. Służba Boża, k. 53v.

Uposażenie kościoła, dziesięciny i zapisy, k. 53v-54v.

Zabudowania parafialne, szpital z sześcioma podopiecznymi, żyjącymi z jałmużny, chociaż posiadał jakieś uposażenie oraz karczma, k. 55-55v.

Proboszczem, a jednocześnie dziek. kowalskim był Szymon Szaniawski¹³ z diec. krakowskiej, instytuowany tu 9 V 1716 r.¹⁴ Wikariuszem był niewiad. imienia Dąbrowski, z diec. włocł. Organista Aleksander Rychowicz z Chodcza, nauczyciel Andrzej Zakrzewski¹⁵, k. 55v.

Wsie par.: Kruszyn, Dębice, Poddębice (Poddębice), Łagiewniki, Nakonowo, Czołpinek, Kruszynek, Świętosław, Lijewo, Koszanowo, Chumlin, Sokółowo, Smólsk, Nowa Wieś, Sykuła, osady młyńskie w Nakonowie i Sokółowie. Do sakr. wielkan. ok. 700 osób, k. 55v.

a. Kaplica św. Marka, za wsią Łagiewniki, przy drodze wiodącej do Kowala, do której w dzień patrona udaje procesja z Kruszyzna, a proboszcz kruszyński odprawia tam mszę i głosi kazanie. Kaplica ta nie posiada własnych param. ani żadnego uposażenia, k. 55v.

12. Włocławek, kł par. św. Jana [Chrzciela]. Miasto (civitas) biskupa włocławskiego i pomorskiego, k. 56.

¹³ Z całą pewnością krewny ówczesnego biskupa ordynariusza.

¹⁴ Albo pomyłka przy przepisywaniu, albo też czystopis księgi sporządzono po tej dacie i zapisano stan aktualny.

¹⁵ Musiała zatem być szkoła, chociaż nie wspomniano o niej w wykazie zabudowań parafialnych.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 56-56v.

Kł stojący nad rzeką Wisłą, mur., z takimże sklepieniem w obu częściach, kryty dachówką. Pośrodku mała wieżyczka zbudowana przez poprzedniego prob., obita blachą. Nosi wezwanie św. Jana Chrzciciela, kons., patr. wikariuszy katedry włocł. Wieża z tyłu kła, wyższa od samej świątyni, mur., kryta dachówką, służąca jako dzwonn., ma dwa duże dzwony, a trzeci mały. Posadzka marmurowa. Znajduje się grobowiec, ale gdy Wisła wylewa, zwłaszcza wiosną, bywa zalewany wodą. Zakr. po str. lewej. Chór muzyczny z organem średniej wielkości, przez poprzedniego prob. naprawiany. Kaplica większa, mur., po str. prawej, pw. św. Anioła Stróża, a po przeciwnej pw. Pięciu Ran Pana Jezusa. Kł otoczony cmentarzem. Kostnica mur. po str. płn. Ołt. w. pw. św. Jana Chrzciciela. W prezbiterium po str. lewej ołt. św. Anny, a przy nim bractwo tego imienia z własnym altarzystą. Po przeciwnej str. ołt. Wniebowzięcia NMP, którym opiekują się różne cechy. W nawie głównej ołt. po str. lewej pw. Matki Bożej, z sukienką srebrną pozłacaną. Opiekują się nim szewcy. Ołtarzem św. Mikołaja, stojącym po str. przeciwnej, opiekują się młynarze i piekarze. W kaplicy większej ołt. św. Anioła Stróża z bractwem tego imienia i drugi św. Barbary, przy którym ma swoje nabożeństwo cech rybaków. Bractwa te i cechy mają specjalne przywileje biskupów włocł. na opiekowanie się tymi ołt. W kaplicy mniejszej w ołt. wizerunek Matki Bożej trzymającej Pana Jezusa Zdjętego z Krzyża, k. 56v-58v.

Wyposażenie w argenteria i inny sprzęt kościelny, bardzo bogaty, k. 58v-63.

Poszczególne bractwa i cechy posiadały przy swoich ołt. także potrzebne param. liturgiczne, k. 63-63v.

Księgi liturgiczne dosyć liczne. Jedna stara księga metryk, druga nowa [aktualnie prowadzona], k. 63v.

Służba Boża bogatsza niż w innych świątyniach. Swoje msze mają ponadto altarzyści oraz bractwa. Sakramenty sprawuje proboszcz z pomocą altarzystów ołt. św. Anny i Pięciu Ran Pana Jezusa. Nie odmawiano już codziennego oficjum o Matce Bożej, k. 63v-64v.

Uposażenie kła, dziesięciny i liczne zapisy, k. 64v-67v.

Fundacje ołtarzy w świątyni i w kaplicach, k. 67v-72.

Zabudowania plebańskie. Szpital parafialny z opisanym wyposażeniem. Nie było innego inwentarza, k. 72v.

Proboszcz Jan Kietner, wicekustosz włocł., wybrany drogą konkursu, za zgodą nuncjatury w 1708 r. Jest jednocześnie altarzystą ołt. Aniołów Stróżów. Pomagają mu inni altarzyści. Organista Bartłomiej Górski. Kantor Mikołaj Gruszczyński, będący także wityrykusem, k. 73.

Miejsc. par.: miasto (civitas) Włocławek, Łęg, Korabniki i niewymienione z nazw osady młyńskie. Nie podano ilości wiernych zobow. do sakr. wielkan., k. 73.

13. Kł św. Stanisława we Włocławku, k. 73v.

Położony był nad Wisłą. Został spalony przez Szwedów. Przed ok. 30-toma laty został odbudowany jako kaplica przez Aleksandra Magnuskiego, niekons. [zapewne z drewna], kryty dachówką, z małą wieżyczką pośrodku, a w niej niewielki dzwon. Zakrystia za wielkim ołtarzem. Ołt. w. św. Stanisława, boczne: św. Józefa i św. Walentego, k. 73v-74.

Argentaria i wyposażenie w inne param. klnę, k. 74-74v.

Uposażenie tego kościoła, dane kolegium psalterzystów, do którego był inkor. w 1684 r. Psalterzyści zobowiązani byli do odprawiania w nim nabożeństw według określonego porządku, k. 74v-75v.

Przy tym kościele fundator [Magnuski] wystawił dla psalterzystów 3 domy, z których aktualnie dwa były zamieszkałe, k. 75v.

14. Kościół św. Wojciecha [we Włocławku], k. 76.

W tym klnie nie sprawowano duszpasterstwa, nie był przechowywany NSakr., nie było chrzcielnicy. Położony za miastem. Odbudowany przez Marcina Protwicza, kan. włocł. i płocł¹⁶. w 1692 r. Drewniany, pod dachówką, kons. w 1695 r. przez sufragana włocł. Andrzeja Albinowskiego¹⁷. Zakr. po str. lewej. Chór bez organów. Ołt. w. pw. św. Wojciecha, ołt. boczne: św. Doroty i św. Walentego, k. 76-76v.

Argentaria i wyposażenie w param. klnę wystarczające, k. 76v-77.

Uposażenie kła tego nie zostało dokładnie opisane¹⁸, podano tylko zapisy, z których były procenty, za co prepozyt tego kła odprawiał nabożeństwa według ustalonego porządku i w określonych intencjach, k. 77-78v.

Przy kościele dom dla prepozyta, stary. Był tu także browar. Nie podano kto był prepozytem¹⁹, k. 87v.

VI. Dekanat kowalski składający się z par.: Kowal miasto (oppidum), Grabkowo, Kłotno, Białotarsk, Łanięta, Lubień, Kłóbka, Pierowa Wola, Chodecz, Przedecz, Błenna, Chocień, Śmiłowice, Wistka (opuszczona), k. 79.

1. Kowal – miasto (oppidum). Kł mur., k. 79.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 79-79v.

Kł mur., fund. przez bpa krakowskiego Piotra Tylickiego, mur., kons., z mur. i wysoką wieżą, pw. św.: Stefana, Małgorzaty i Urszuli M. z towarzyszami. Patr. król. Zakr. z mur. skarbcem [zapewne przy prezbiterium]. Nad nią pomieszczenie, na wzór kaplicy, gdzie obecnie znajduje się biblioteka. W nawie

¹⁶ Chodyński, *Katalog*, s. 756-760.

¹⁷ Biogram tego sufr. zob. Chodyński, *Sufragani*, s. 66-67.

¹⁸ Na k. 77 i 77v zostawiono puste miejsce do późniejszego uzupełnienia, czego nie dokonano.

¹⁹ Pozostawiono puste miejsce do późniejszego uzupełnienia, czego nie uczyniono.

głównej, po str. lewej, kaplica św. Magdaleny. Po str. przeciwnej znajduje się kaplica św. Szczepana. Pierwszego M. Chór muzyczny z drewna, a na nim organ mały, czyli pozytyw. Ponadto po str. lewej znajduje się drugi chór muzyczny z organami średniej wielkości, ale już dokładnie zdewastowanymi [zatem nieczynnymi], k. 79-80.

Ołt. w. pw. Krzyża Świętego. Ołtarze boczne: w prezb. po str. lewej Wniebowzięcia NMP, a po przeciwnej św. Anny. W kaplicy św. Szczepana ołt. tego imienia, zaś w kaplicy przeciwnej, ołt. św. Małgorzaty (sic) oraz św. Antoniego (nie podano którego), k. 80-80v.

Wyposażenie w argenteria i param. liturgiczne, k. 80v-82v.

Biblioteka zawierająca 56 pozycji, k. 82v-83.

Służba Boża. Dosyć bogata, uzupełniana nabożeństwami bractwa Różańca świętego i św. Anny. Przywileje odpustowe niedawno uzyskane w Rzymie na św. Szczepana i św. Urszuli z towarzyszkami, k. 83-83v.

Uposażenie kościoła, dziesięciny i zapisy, k. 83v-65.

Zapis szczególny, aby odmawiano oficjum o Matce Bożej. Zapis na to złożył niegdyś Łukasz z Uniejowa, archidk. włocł. i prep. kowalski²⁰, za czasów Hieronima Rozrażewskiego. Były także późniejsze zapisy na ten cel, k. 85-86.

Zabudowania proboszczowskie, k. 86.

Proboszcz Jan Konstanty Wieszczyński, kan. włocł.²¹, od 1703 r. Wikariusze: Józef Piastonowski, promotor bractwa Różańca św., Piotr Zabłocki z archidiec. gnieźn., kaznodzieja. Wikariusze ci sprawując oficjum, pobierają dochody z zapisów na ołtarze i bractwa. Był także Andrzej Snopkowski, dawniej wik. w Kowalu, a teraz posiadający prebendę św. Mikołaja na zamku kowalskim. Organista Józef Nieparski. Nie było aktualnie rektora szkoły, kantora i zakrystianina, k. 86-88v.

a. Kaplica szpitalna pw. św. Fabiana i Sebastiana, z uposażeniem, budynkiem dla ubogich i kapelanem, którym był wspomniany wyżej Andrzej Snopkowski, k. 89.

b. Kaplica i prebenda św. Mikołaja na zamku, z wyposażeniem, uposażeniem i prebendarzem, którym był znany już Snopkowski, po odejściu poprzedniego Franciszka Kodowińskiego, k. 89v-90.

c. Kościół szpitalny Świętego Ducha i św. Doroty. Przechowywano NSakr. i Oleje św. tylko dla chorych w przytułku. Nie było chrzcielnicy. Kł. drew., kryty gontem, kons. dnia 15 V 1669 r., patr. magistratu miasta Kowala. Zakr. za wielkim ołt. Ołt. w. pw. Ducha Świętego, boczny po str. lewej św. Doroty, po str. prawej Ukrzyżowania Pana Jezusa, k. 90v-91.

Argentaria i inne paramenta klne, k. 91-91v.

Uposażenie, dziesięciny i zapisy, k. 91v-92v.

²⁰ Biogram tego prałata zob. Chodyński, *Katalog*, s. 562-564, 564^a.

²¹ Tamże, s. 993-995.

Dom prepozyta z zabudowaniami gospodarczymi i dom samego przytułku, w którym przebywały dwie staruszki oraz dwóch dziadów, k. 92v.

Prepozytem był Jakub Będkowski, prob. z Grabkowa, który posiadając dwa beneficja, nie mógł wszystkiemu dobrze zadośćuczynić. Pomagali mu wikariusze z Kowala, k. 92v-93.

Miejsc. par.: miasto (oppidum) Kowal, Pełczyce²², Rakutowo, Więslawice, Dobrzelewie, Zakrzewiec, Bogusławice, Łomiszewo²³, Wola Nakonowska, Gołaszewo, Krzewent, Telążna Młyn. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 600 osób, k. 93.

2. G r a b k o w o. Wieś bpa włocł. Kł mur., k. 93.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 93-93v.

Kł mur., pod dachówką, pw. św. Marii Magdaleny, kons. w 1492 r., patr. bpa włocł. Zakr. mur., po prawej str. prezbiterium. Dzwonn. dREW. Dwa dzwony: większy i mniejszy, trzeci zaś na sygnaturce. W prezbiterium znajdowały się organy małe, czyli pozytyw. Ołt. w. Wniebowzięcia NMP, boczny po str. lewej także z obrazem Matki Bożej, zasuwany obrazem św. Marii Magdaleny, po str. zaś przeciwnej św. Anzelma, k. 93v-94.

Argentaria i inne param. kln. Metryki ochrzc. i zaśl. Upomniano, aby prob. spisywał także metryki zm., k. 94-95.

Służba Boża w dni powszednie, a także w dni świąteczne, nie zawsze należycie sprawowana, ponieważ prob. zazwyczaj rezyduje przy prepozyturze św. Doroty w Kowalu. Upomniano, aby zawsze w niedziele przybywał do parafii dla odprawienia mszy i głoszenia kazania. Kł posiadał przywileje odpustowe na św. Anzelma, św. Marii Magdaleny, k. 95.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 95v-96.

Zabudowania proboszczowskie obejmowały 4 domy. W jednym mieszkał komornik, w następnym znajdował się przytułek, w którym niekiedy przebywali ubodzy i gdzie zatrzymywał się wikariusz (pewnie z Kowala, zastępując proboszcza), trzeci dom zbud. przez zmarłego kantora Tomasza Maszłanka, przeznaczony dla parafii, z zarezerwowaniem dla jego syna, wreszcie ostatni, zamieszkały przez nauczyciela uczącego dzieci, k. 96.

Prob. Jakub Będkowski, rezyd. w Kowalu. Nie było kantora i innych sług kła, k. 96v.

Wsie par.: Grabkowo, Czerniewice, Wilkowice, Wilkowiczki, Szczutkowo (Szczodrkowo), Kępka Wielka, Kępka Mała (obecnie tylko Kępka Szlacheczka), Dąbrówka Połajewska, Dąbrówka Wielka, Dąbrówka Mała (obecnie jedna wieś Dąbrówka), Dziardonice i osada młyńska Ruda. Do sakr. wielkan. ok. 350 osób, k. 96v.

²² Miejsc. nie zident.

²³ Obecnie nie występuje.

3. Kłotno. Wieś bpa włocł. Kł drew., k. 96v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 96v-97.

Kł drew., zbud. przez Stanisława Niemierzę, archidk. włocł., kons. w 1690 r. Nosi wezwanie Świętej Trójcy i św. Mateusza Ap. oraz św. Walentego M., patr. bpa włocł. Wieżyczka na środku kła zrujnowana. Zakr. po lewej str. prezbiterium. Dzwonn. drew., bez dachu, z dwoma dzwonami, dużym i małym. Ołt. w. z obrazem Świętej Trójcy, w górnej części natomiast był obraz św. Jacka. Ołt. boczny w nawie po str. lewej pw. św. Mateusza Ap. i E., a po przeciwnej str. św. Walentego, k. 97-98.

Argentaria i inne param. kln. Metryki ochrzc. od 1668 r., zaśl. od 1679 r., k. 98-98v.

Służba Boża przez prob. zaniedbana i wizytator zalecił usunięcie go, co zaaprobował Konsystorz Generalny Włocławski, k. 98v.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 98v-99.

Zabudowania proboszczowskie i inwentarz, k. 99.

Prob. Józef Staniewicz, kan. kruszw. Kantor, niejaki Płóciennik, przebywający w Kłotnie. Rektora szkoły nie było, k. 99v.

Wsie par.: Kłotno, Baruchowo, Świątkowice, Grodno, Kurowo (Przypisne), Wólka (wieś opuszczona). Do sakr. wielkan. ok. 250 osób, k. 99v.

4. Białotarsk. Wieś prepozyta kła katedralnego płockiego. Kł drew., k. 99v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 99v-100.

Kł drew., stary, już ku ruinie się chylący, kons., pw. Świętego Krzyża, patr. prep. płoc. Zakr. po str. lewej prezbiterium, zbudowana prowizorycznie przez obecnego prob. Ołt. w. z obrazem Zdjęcia Pana Jezusa z Krzyża, po str. lewej w prezbiterium ołt. Matki Bożej, w nawie natomiast, po str. prawej ołt. św. Anny, a po przeciwnej str. ołt. św. Bartłomieja Ap., k. 100-100v.

Argentaria i inne param. kln. Metryki ochrzc. i zaśl. spisywane od 1658 r., k. 100v-101v.

Służba Boża, k. 101v.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 101v-102v.

Zabudowania proboszczowskie oraz przytułek, gdzie przebywało 4 ubogich i gdzie mieszkał także rektor szkoły. Inwentarz gospodarczy, k. 102v.

Prob. Szymon Kukliński od 1703 r. Rektor szkoły i kantor Stanisław Lasota. Witrykusi: niejaki N. [może Mikołaj] Maniecki i jeden z przebywających w przytułku, k. 103.

Wsie par.: Białotarsk (nazwany tu oppidum), Piotrowo (obecnie Piotrów), Rembowo (obecnie nie występuje), Działkowo, Działków (obecnie nie występuje), Wąwał, Beszino (obecnie Beszyn), Siemiany, Gulewo, Zawada, Zakrzewo, Patrów, Górki, Dąbrówka. Do sakr. wielkan. ok. 530 osób, k. 103.

5. Ł a n i ę t a. Wieś szlach. Kł mur., k. 103.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 103-103v.

Kł mur. z cegły, w kształcie krzyża [greckiego], z kopułą na środku, pw. św. Mikołaja B. i W. oraz św. Barbary, kons., patr. dziedziców z Łanięt. Zakr. po str. lewej, mur., chór z pozytywem, dzwonn. drew. z trzema dzwonami, jednym dużym i dwoma małymi. Ołt. w. pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, ale znajdowały się w nim też obrazy św. Mikołaja i św. Barbary. Ołt. po str. lewej z obrazem Matki Bożej trzymającej Dzieciątka Jezus. Ołt. trzeci niewiad. wezwania, k. 103v-104v.

Argentaria i inne paramenta kln. Metryki ochrzc. i zaśl. spisywane prawidłowo, k. 104v-105.

Służba Boża, k. 105-105v.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 105v.

Zabudowania parafialne i inwentarz, k. 105v-106.

Prob. Antoni Dobski od 1685 r., pochodzący z archidiec. gnieźn. Organisty nie było. Kantor Mikołaj Kędziora, Witrykus Michał [Kowal] z Łanięt, k. 106.

Wsie par.: Łanięta, Suchodębie, Lipie. Do sakr. wielkan. ok. 160 osób, k. 106.

6. L u b i e ń. Miasto (oppidum) szlach. Kł drew., k. 106v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 106v.

Kł drew., ładny, na wzór mur., wystawiony w 1675 r., pw. św. Katarzyny, patr. właścicieli Lubienia. Chór muzyczny z małym organem, czyli pozytywem. Zakr. drew. Mała wieżyczka na środku świątyni. Stara drew. dzwonn. z trzema dzwonami, ale dużym nie dzwoni się, z obawy zawalania całej dzwonnicy. Ołt w. pw. Matki Boskiej Częstochowskiej, boczny po str. prawej pw. św. Antoniego, a po przeciwnej św. Anny, k. 106v-107v.

Argentaria i pozostałe param. kln. Metryki ochrzc. i zaśl. należycie spiswane, k. 107v-108v.

Służba Boża, k. 108v.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 108v-109.

Zabudowania plebańskie. Plebania wymaga nie naprawy, lecz odbudowy. Przytułek niedawno naprawiany, a w nim czterech ubogich żyjących z jałmużny. Kolejny dom parafialny zamieszkuje kantor, będący jednocześnie rektorem szk o ły. Inwentarz gospodarczy, k. 109-109v.

Prob. Grzegorz Kasprowicz od 1710 r., k. 109v.

Miejsc. par.: Lubień miasto (oppidum), Gagowy, Czaple, Świerna (może obecna Świerczyna), Olszowa (pewnie obecna Wola Olszowska), Kąty, Kołomia, Kobyla Łąka, Narty, Kaliska – wieś opuszczona, Kamienna, Pierowa Wola z kłem filialnym. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 510, k. 109v.

7. P i e r o w a W o l a. Wieś szlach. Kł drew. z bali dębowych, dawniej par., obecnie filialny, pod zarządkiem prob. z Lubienia, patr. miejscowego dziedzica,

pw. św. Andrzeja Ap. Ołt. w. pw. Wniebowzięcia NMP i boczny z obrazem św. Andrzeja, k. 110.

Argentaria i param. klnę, w niewielkiej ilości, przechowywane w Lubieniu. Zazwyczaj prob. z Lubienia, przyjeżdżając tu na nabożeństwa, przywozi swoje param. Dzwonn. z dwoma średniej wielkości dzwonami, trzeci natomiast jako sygnaturka znajduje się na wieżycze świątyni, k. 110.

Uposażenie, dziesięciny i zapisy, k. 110v.

Zabudowania parafialne zamieszkuje pracownik proboszcza, k. 110v.

Zarządca – prob. z Lubienia, Grzegorz Kasprzewicz, k. 110v.

8. Kłó b k a. Wieś szlach. Kł w połowie mur., w połowie drew., k. 111.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 111.

Prezbiterium kła mur., nawa drew., pw. św. Prokopa, kons., patr. miejscowych dziedziców. Chór z małym organem, czyli pozytywem. Zakr. mur. po stronie lewej prezbiterium. Dzwonn. chyląca się ku ruinie, z dzwonem średniej wielkości i dwoma małymi. Ołt. w. św. Prokopa, boczny w nawie, po str. lewej św. Antoniego, a po str. prawej Matki Bożej. Relikwiarz z relikwiami świętych Honesta i Lucida Męczenników, k. 111-112.

Argentaria i inne param. klnę. Metryki prowadzono (nie wymieniono jakie), k. 112.

Służba Boża. Na święto patrona, św. Prokopa, zwykle przychodzi wielu wiernych z sąsiednich parafii. Na ten dzień był przywilej odpustowy. Wodzie ze studzienki [św. Prokopa] przypisywano moc szczególną, składano przy niej ofiary, przez proboszcza przeznaczane na potrzeby świątyni, k. 112v-113.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 113-114.

Zabudowania parafialne, dom przytułku z jednym ubogim, bo w części mieszka rektor szk o ły z organistą, ale tego ówczesznie nie było. Inwentarz gospodarczy, k. 114.

Prob. Piotr Dobrowski od 7 VII 1709 r., k. 114.

Wsie par.: Kłó b k a (Szlachecka), Unisławice, Krzewie, Lutobórz, Rzegocin. Rzezewo, Bilno, Szewo, Modlibórz. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 250, k. 114.

9. Ch o d e c z. Miasto (oppidum) szlach., k. 114v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 114v.

Kł mur., pw. św. Dominika, kons., patr. dziedziców miejscowych. Po str. prawej kaplica mała, mur., z ołt. Matki Bożej. Po jej przeciwnej str. zakr., także mur. Na froncie kła wieża mur., w górnej części drew., służąca także jako dzwonn. W niej cztery dzwony, jeden większy, a pozostałe mniejsze. Nie podano opisu ołtarzy²⁴, k. 114v-115.

²⁴ W księdze zostawiono nieco miejsca, jakby zamierzano uzupełnić, poprzestając na podaniu tytułu „Altaria”.

Argentaria i inne param. kln. Metryki ochrzc. i zaśl., k. 115v-116v.

Służba Boża. Odmawiano w dni świąteczne (przez prob., bo nie posiadał wikariusza) godziny kanoniczne. Kapelan (wspomnianej wyżej) kaplicy pw. Różańca świętego, Franciszek Bigoszewicz, w dni świąteczne i niedziele, przed mszą śpiewa z wiernymi część różańca, k. 116v.

Uposażenie kła, dziesięciny, także dla wikariuszy (było tu dawniej kolegium mansjonarzy) oraz zapisy z osobnym wyliczeniem zapisów dla kapelana kaplicy różańcowej, k. 116v-119.

Zabudowania plebańskie, browar, mieszkanie kapelana kaplicy różańcowej, inwentarz gospodarczy, k. 119-119v.

Prob. Wojciech Jutkowski, dziek. kowalski, z prezenty Kretkowskich, od 1709 r. Altarzysta Franciszek Bigoszewicz. Nie było organisty ani kantora, k. 119v.

Miejsc. par.: miasto Chodecz, Chodeczek, Sobiczewy, Prosno, Zalesie, Wola (nie podano czy może to być obecna Wola Adamowa), Zbijewo Małe, Zbijewo Duże, Broniszewo, Strzygi, Strzyżki (Strzygi Małe i Duże), Kubłowo, Stróże, Gole, Fajewo²⁵, Sławęcín, Łakno, Zieleniewo, Lubieniec, Klenica²⁶, Pielezki (może obecne Pieszki), Pstrowo²⁷, Mielno, Mielinek, Pyszkowo, Bogotomia, Głęboćek²⁸, Cetty, Chrustowo, Kromszewice, Psary Serkowo (pewnie obecne Psary), Ogorzelewo i siedem osad młyńskich. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 980 osób, k. 119v.

10. *Przedecz*. Miasto (oppidum) król. Kł mur., k. 120.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 120.

Kł mur., stary, bez wyodrębnienia prezbiterium i nawy, pw. św. Mikołaja B. i W., kons. Zakt. mur. Chór muzyczny z pozytywem. Dzwonn. drew., z dwoma dzwonami, z których jeden pęknięty, źle brzmi. Ołt. w. pw. Chrystusa Ukrzyżowanego, boczny po str. lewej św. Anny, a po przeciwnej Matki Bożej, k. 120-120v.

Argentaria i pozostałe param. kln. Księga metryk stara oraz nowa (nie podano czy prowadzono wszystkie trzy rodzaje, czy też tylko ochrzc. i zaśl.), k. 121-121v.

Służba Boża, sprawowana dosyć uroczyście na przemian przez prob. i wik. Przy ołt. św. Anny bractwo, mające swoje nabożeństwo za zmarłych, k. 121v.

Uposażenie kła, zapisy i dziesięciny. Uwzględniono także uposażenie ołt. Wniebowzięcia NMP (w opisie ołt. nie wymieniono dokładnie wezwania ołtarza Matki Bożej), k. 122-122v.

²⁵ Miejsc. nie zident.

²⁶ Miejsc. nie zident.

²⁷ Miejsc. nie zident.

²⁸ Miejsc. nie zident.

Zabudowania plebańskie. Był także stary dom szpitalny, a w nim pięciu ubogich. Inwentarz gospodarczy, k. 122v-123.

Prob. Stefan Boguszewicz od 1710 r., przedtem prob. w Sadlnie. Nie było wik. ani organisty. Kantor Jan, niewiad. nazwiska. Witrykus Łukasz Skaziło, mieszczanin z Przedcza, k. 123-123v.

Miejsc. par.: miasto Przedecz, Rybno, Rogóźno, Arkuszewo, Łączewna, Dziwie Kłokoczyn, Zbójno, Kobylata, Kamieniec²⁹, Zalesie, Żarowo, Folwark (nie podano gdzie), Nowa Wieś. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 260 osób, k. 123v.

11. Błenna. Wieś szlach. Kł dREW., k. 123v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 123v.

Kł dREW., budowany przez Wojciecha Ruszkowskiego, podstolego brzeskiego, mały i niewystarczający dla par., zwłaszcza gdy na święta NMP przybywa wielu ludzi, którzy nie mogą się pomieścić wewnątrz. Wezwanie św. Małgorzaty, niekons., ale jest coroczny indult na odprawianie. Chór muzyczny z pozytywem. Zakr. po lewej stronie. Dzwonn. dREW. z dwoma dzwonami, małym i dużym. Ołt. w. z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej, przyozdobionym srebrną sukienką, uważany za łaskami słynący, chociaż nie ma na to orzeczenia władzy kościelnej. Ołt. boczny w nawie po str. lewej pw. św. Wojciecha, a po str. przeciwnej nieznanego wezwania, k. 124-124v.

Argentaria i pozostałe param. kłne. Księga metryk nowa³⁰, k. 125.

Służba Boża. Każde święto Matki Bożej gromadzi wielu pielgrzymów ze wsi i miast okolicznych. Cudów, jeżeli były, nigdy nie spisywano i nie badano, k. 125v.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 125v-126.

Zabudowania plebańskie i inwentarz, k. 126v-127.

Prob. Wojciech Steszycki od 1701 r. Kantora nie ma, k. 126v.

Wsie par.: Błenna, Wystrzelice, Śmieły, Rogózki, Gogoły, Dziewczopole Wielkie, Dziewczopole Małe. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 200 osób, k. 126v.

12. Chocień. Wieś szlach. Kł dREW., k. 127.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 127.

Kł dREW., budowany przez Ludwika Kretkowskiego, miejscowego dziedzica, pw. św. Idziego, kons., patr. miejs. dziedziców. Zakr. po str. lewej. Dzwonn. prosta, pod słomą, z dzwonem małym i dużym. Kł jest oddalony od wsi ok. 3 do 4 stadiów i otoczony wodą jeziora, jakby na wyspie. Ołt. w. fundowany przez podkomorzego brzeskiego Jana Jaranowskiego, pw. św. Idziego. Ołt. boczny

²⁹ Miejsc. nie zident.

³⁰ Nie wspomniano nic o dawnych metrykach.

po str. Ewangelii pw. Matki Boskiej Częstochowskiej, a po str. przeciwnej Przemienienia Pańskiego, k. 127v-128.

Argentaria i pozostały sprzęt liturgiczny. Księgi metryk spisywane należyście, k. 128v-129.

Służba Boża, k. 129.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 129-130.

Dom par. wystawiony niedawno przez nieżyjącego już Stanisława Czajkowskiego³¹. Szpital, w którym mieszkają ubodzy i nauczyciel, k. 130.

Prob. Wawrzyniec Leśniewski z archidiec. [gnieźn.], od 1708 r., k. 130.

Inwentarz gospodarczy, k. 130-131.

Wsie par.: Chocień, Chocenek, Ząbin, Bodzanowo, Borzymie, Zadusznik³², Borzymowice, Niemojowo, Szczytno, Łąkie, Krukowo, Szczytniki (obecnie Szczytno), Siewiersk, Sieroszewo. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 540 osób, k. 130.

13. Śmiłowice. Wieś król. Kł drev., k. 130v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 130v.

Świątynia drev., w dosyć dobrym stanie, pw. św. Bartłomieja, niekons. Niedawno został inkor. z przywileju królewskiego wik. katedry włocł. Wieżyczka-sygnaturka na środku dachu. Kaplica mała drev. po str. lewej, w złym stanie, bez ołt. Zakr. za wielkim ołt. Ołt. w., nowy i częściowo złożony, z obrazem starym, ale dokładniej nie opisanym; ołt. boczny w nawie (nie podano, po której str.) pw. św. Bartłomieja, a po przeciwnej pw. Matki Bożej, k. 131.

Argentaria i pozostały sprzęt liturgiczny, k. 131-132.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 132.

Dom proboszczowski w połowie tylko gotowy do użytku. Jest przytułek dla ubogich oraz zabudowania gospodarskie, k. 132.

Inwentarz gospodarczy, k. 132v.

Proboszcz Stanisław Boryszewicz z prezenty wik. włocł., od 1710 r. Kantor Łukasz Rychlicki. Witrykusi nie byli przez prob. powołani, k. 132v.

Wsie par.: Śmiłowice, Wichrowice, Skibice, Szatki, Kuźnice, Olganowo. Do sakr. wielkan. ok. 230-240 osób, k. 132v.

14. Wistka [Szlachcka]. Wieś szlach., k. 132v.

Wieś ta posiadała niegdyś kościół parafialny i swoje uposażenie, należąc do dek. kowalskiego. Świątynia, opisana w wizytacji Grotkowskiego (Wiz. 13(74), przestała istnieć [nie podano, że stało się tak w następstwie wojen szwedzkich] i nie została odbudowana. Pozostał pusty plac. Wyposażenie kła przepadło, uposażenie zagarnięte przez dwór, dziesięciny nie oddawane. Prob. włocł., jako

³¹ Nie podano, kto to był. Zapewne jeden z poprzednich proboszczów.

³² Obecnie nie występuje.

sąsiad najbliższy, wykonuje obowiązki duszpasterskie. Zdaniem wizytatora konieczne jest złączenie dochodów tej par. z dochodami par. włocławskiej i odzyskanie utraconych, k. 132v.

VII. D e k a n a t i z b i c k i zawierający kościoły: Izbica [Kujawska], Lubotyń, Brdów, Sadlno, Modzerowo, Świerczyn, Chalno, Orle, Mąkoszyn, k. 133.

1. I z b i c a [K u j a w s k a]. Miasto (oppidum) szlach. Kł mur., k. 133.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 133-133v.

Kł mur. z cegły pw. Wniebowzięcia NMP, kons. Patr. miejscowego dziedzica. Zakr. po lewej str. prezb. W nawie głównej kaplica fundowana przez Cieplickich, znajdująca się w ruinie. Chór muzyczny z organem średniej wielkości. Dzwonn. od str. płd., drew., z dwoma dużymi i jednym małym dzwonem. Ołt. w. pw. Wniebowzięcia NMP. W nawie głównej, po str. półn. ołt. św. Różańca, stojący pomiędzy ołtarzami św. Anny i św. Antoniego. W tym ostatnim, w górnej kondygnacji znajdował się obraz Ścięcia św. Jana Chrzciciela, k. 134-134v.

Argentaria i pozostały sprzęt liturgiczny. Księgi metryk ochrzc., zaśl. i zm. W pożarze, który miał miejsce na krótko przed wizytacją, spłonęło kilka ksiąg (ale nie metryk), k. 134-137v.

Służba Boża. Bractwo św. Anny w każdy wtorek, chociaż nie posiada swojego funduszu, uczestniczy we mszy. Bractwo różańcowe zostało na nowo zaprowadzone z fundacji Marcina Umińskiego, chorążego bydgoskiego. Posiada ono swoje param. liturgiczne, k. 137v.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy z uwzględnieniem uposażenia na kaplicę Cieplickich i bractwa różańcowego, k. 137v-140.

Dom dla proboszcza, w którym mieszka organista i dom dla wikariusza. Szkoła i szpital spłonęły. Parafia posiadała zabudowania we wsi Chotel, gdzie znajdowało się jej uposażenie. Tam też mieszkał proboszcz, k. 140-140v.

Inwentarz gospodarczy, k. 140v.

Prob. Paweł Łążyński od 1710 r., przedtem był prob. w Witowie. Wik. Jan Perowicz od 1685 r., cierpiący na nogi i chodzący z laską, ale odprawiający msze samodzielnie. Sakramenta administrują wikariusz i proboszcz. Organista Jan Hralecki, kantor i dzwonnik Jan Rogalski. Witrykusi: Antoni Bartoszewicz i Szymon Skrocki, mieszczanie Izbicy. Cech krawców i szewców, k. 140v-141.

Miejsc. par.: miasto Izbica [Kujawska], Sokołowo z osadą młyńską, Pasięka, Skarbanowo z osadą młyńską, Bierzyn, Kudzyce³³, Osiecz Mały, Wietrzychowice, Obałki, Naczachowo, Szczkowo Wielkie, Szczkowo Małe, Ciepłiny, Śmielnik (były dwie wioski), Wólka Dłuska (Może obecna Wólka Komorow-

³³ Miejsc. nie zident.

ska), Kazanki (wieś opuszczona)³⁴, Chotel, Komorowo, Długie, Grochowiska, Ślazewo, Świszewy, Sarnowo, Skaszyn. Do sakr. wielkan. przystępują wszyscy w ilości ok. 600 osób, k. 141.

a. Kościół, czyli kaplica we wsi Chotel. Odbudowana przed ok. sześćdziesięcioma laty przez wik. izbickiego Wawrzyńca Karaskiewicza, pw. św. Floriana M., pewnie drewn., kryta gontem. Nie była kons., ale można w niej odprawiać za zgodą władzy kłnej. Param. do nabożeństw przywożono zawsze z kła par. w Izbicy. Nie posiada własnego uposażenia, stąd rzadko się w niej odprawia, a mianowicie w dzień św. Floriana, w tzw. Dni Krzyżowe i w poniedziałek świąt wielkanocnych, k. 141v.

2. Lubotyń. Wieś bpa włocł. Kł mur., k. 142.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 142.

Kł mur. z cegły, pw. Wawrzyńca M., kons. Patr. bpa włocł. Świątynia naprawiana przez obecnego prob. z pomocą kapit. włocł. Zakr. mur. po str. lewej, chór muzyczny z organem, czyli pozytywem, sprawionym przez obecnego prob. Dzwonn. drewn. z dwoma dzwonami dużymi i jednym małym. Ołt. w. pw. Świętej Trójcy. Po str. pld. jest ołt. boczny z wizerunkiem Ukrzyżowanego. Po str. przeciwnej ołt. Matki Bożej. Wreszcie ołt. bliżej nieumiejscowiony, pw. św. Rocha, k. 142-143.

Argentaria i inne sprzęty kłne. Księgi metryk ochrzc., zaśl. i zm. spisywano. Najpotrzebniejsze księgi liturgiczne i kaznodziejskie. Służba Boża, k. 143-146.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 146-147.

Dom prob. nad jeziorem lubotyńskim, częściowo odbudowany. Szkoła spalona i nieodbudowana. Dom szpitalny w ruinie, k. 147-147v.

Prob. Maciej Wojciechowicz, dziek. izbicki, z prezenty bpa Madalińskiego, od 1690 r. Organisty nie było. Kantor Wojciech Stefanowicz. Witrykusów nie było, k. 147v.

Wsie par.: Lubotyń, Zakrzewo, Bogusławice, Nasiegniewice (nie zident.), Góraj, Kałęczyn (pewnie Kawęczyn), Ośno Podleśne, Ośno Nagórne, Ośno Nadolne, Ryn. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 380 osób, k. 147v.

3. Brdów. Miasto (oppidum) król. Kł mur., k. 148.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 148-148v.

Kł mur. z cegły, pw. św. Wojciecha B. i M., kons., dawniej patr. król. Od str. pln. kaplica mur. Zakr. mur., po tej stronie co kaplica. Chór muzyczny drewn. z organami małymi. Cmentarz ogrodzony z jednej strony murem, z drugiej zaś strony stoi klasztor zakonników. Dzwonn. drewn. z dwoma dzwonami dużymi i jednym małym. Pięć ołt., z nich ołt. w. pw. św. Pawła Pierwszego Eremity.

³⁴ Obecnie jednak istnieje.

W kaplicy ołtarz z obrazem Matki Bożej, od czasów niepamiętnych łaskami słynący, przyozdobiony licznymi wotami. Pozostałe ołt. nie zostały opisane. Parafią tą dawniej opiekowali się duchowni diecezjalni. Władysław Warneńczyk, król Polski, za zgodą bpa włocł. Władysława Oporowskiego w 1637 r. inkor. parafię zakonową paulinów³⁵. Administracja parafią i duszpasterstwo należy do przeora, którym był podczas wizytacji Alojzy Skaliński, mając za twierdzenie władzy diecezjalnej. Oprócz niego jest jeszcze czterech zakonników kapłanów, mających władzę spowiadania, k. 148v-150v.

Argentaria i inna param. kłne, k. 149v-150.

Uposażenie i dziesięciny, k. 150-151.

Szpitał na dawnym miejscu, z własnym uposażeniem, zarządzany przez przeora, a w nim siedmiu ubogich, k. 151.

Szkoła, w której mieszka kantor. Dzieci uczy albo kantor, albo jeden z zakonników, k. 151.

Miejsc. par.: miasto Brdów, Trzebuchowo, Wicinin, Polonisz, Radoszewice, Świętosławice. Nie podano liczby zobow. do sakr. wielkan., stwierdzając, że spowiadali się wszyscy, k. 151.

4. Modzerowo. Wieś szlach. Kł drewn., k. 151v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 151v.

Kł drewn., pw. Wniebowzięcia NMP, fund. w 1591 r. przez Jarosława Sokółskiego i kons. w trzecią niedzielę Adwentu 1595 r. przez bpa włocł. Hieronima Rozrażewskiego. Patronat dziedziców Modzerowa. Zakr. mur. po str. płn. Dzwonn. drewn. z trzema dzwonami. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej, a nad nim obraz Zmartwychwstania Pańskiego, malowany na płótnie. Ołt. boczny od str. płn. pw. Wniebowzięcia NMP, a po str. przeciwnej z obrazem Chrystusa Ukrzyżowanego, k. 152-152v.

Argentaria i inne param. kłne. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. zapisywano w jednej księdze. Służba Boża, k. 152v-154.

Uposażenie kła i zapisy, k. 154v-155v.

Dom dla proboszcza po str. wschodniej, drewn., stary, obecnie odnawiany. Dom szkoły, mały, k. 155v.

Inwentarz gospodarczy, k. 156.

Proboszcz Stanisław Podczaski od 1711 r., k. 156.

Wsie par.: Modzerowo i Stypin. Do sakr. wielkan. ok. 60 osób. Korzysta też tu ok. 30 osób z sąsiedniej par. Korzecznik, archidiec. gnieźn., gdzie kł jest opuszczony.

5. Mąkoszyn. Wieś szlach. Kł drewn., k. 156v.

³⁵ To błędnie zapisano. Powinno być w 1437 r.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św. Nie przechowywano NSakr. ani Olejów św., k. 156v.

Kł drewn., ze starości w ruinie, pw. św. Jakuba Ap., niekons. Prob. nie było. Patronat miejscowego dziedzica. Zakr., podobnie jak kł, zniszczona. Dzwonn. z jednym dzwonem. Ołt. w. z obrazem Chrystusa Ukrzyżowanego, z bocznych jeden św. Anny i drugi niewiad. wezwania, k. 156v-157.

Argentaria i inne param. klnie, k. 157-157v.

Uposażenie kła częściowo przejęte przez dwór, częściowo przez kmieci. Powołana swego czasu specjalna komisja do załatwienia uposażenia tej parafii, nie przyniosła skutków. Stąd par. pozostaje bez uposażenia i bez pasterza. Sąsiedni prob. niekiedy tu przybywają, albo dziedzic zaprasza według swego uznania jakiegoś kapłana. Wydaje się, że bez specjalnego upomnienia ze strony ordynariusza miejscowego, dziedzic nie zdobędzie się na restaurację świątyni parafialnej, k. 157v.

6. Orle. Wieś bpa włocł. Kł drewn., k. 158.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 158.

Kł drewn., stary, pw. św. Doroty Dz. i M. Nie było wiadomym, czy był kons. Patr. bpa włocł. Zakr. po str. płn. prezb., dzwonn. drewn., przyległa do kła [możliwe iż połączona z wieżą], stara i zniszczona, a w niej jeden dzwon średniej wielkości i drugi pęknięty. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus i drugi, boczny, św. Anny, k. 158-159.

Argentaria i param. klnie. Księga metryk zniszczona, karty powyrywane, bez początku i końca. Służba Boża, k. 159-159v.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 160-161.

Prob. Tomasz Ryfiński, z archidiec. gnieźn., od 1709 r. Nie miał innych pracowników klnych, k. 160v.

Wsie par.: Orle, Bycz, Galczyce³⁶, Potołówek³⁷, Potułowo, Kaczka, Stadziska³⁸, osiedle młyńskie Zelazek i opuszczone osiedle młyńskie zwane Studzieniec³⁹. Wiernych ok. 300 osób⁴⁰.

7. Chałno. Wieś szlach. Kł mur., k. 160v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 160v-161.

Kł mur. z kamienia, zniszczony, niedawno przez kolatora naprawiany, ale jeszcze wymaga naprawy nawa główna. Jest pw. św. Marii Magdaleny. Według dawnych zapisów, był kons. Prawo patr. należy do miejscowego dziedzica.

³⁶ Obecnie w par. Kozy.

³⁷ Obecnie w par. Bytoń.

³⁸ Dwie ostatnie wsie obecnie nie występują.

³⁹ Obecnie ta nazwa nie występuje.

⁴⁰ Zapis nie jest jednoznaczny. Czy chodzi o spowiadających się na Wielkanoc, czy wszystkich parafian?

Niegdyś była mur. zakr., ale uległa zniszczeniu, tak iż obecnie jest tylko z drewna. Dzwonn. drew. z jednym dzwonem średniej wielkości. Ołt. w. z obrazem Chrystusa Ukrzyżowanego, a u góry Zdjęcie z Krzyża. W nawie ołt. boczny po str. lewej, pw. św. Marii Magdaleny, a po przeciwnej św. Anny, k. 161-161v.

Argentaria i inne param. klnę. Księga metryk była. Nabożeństw codziennych nie sprawowano, chyba że odprawiał któryś z sąsiednich proboszczów, k. 161v-162.

Uposażenie kła, k. 162-162v.

Zabudowań plebańskich nie było, k. 162v.

Obowiązki prob. spełnia Tomasz Ryfiński, prob. z Orla, który ostatnio zrzekł się ich, k. 162v.

Wsie par.: Chalno z młynem, Czamanin, Koziejaty, Kamieniec, Wólka z młynem, Głuszyn, Głuszynek, Miłachowo, Opielanka⁴¹. Do sakr. wielkan. zobow. było, według obecnego zarządcy, ok. 500 osób⁴², k. 162v.

8. Ś w i e r c z y n. Wieś szlach. Kł drew., k. 163.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 163.

Kł drew., bardzo stary i zniszczony, pw. św. Mateusza Ap., kons., patr. dziedziców ze Świerczyna. Świątynia nie nadaje się do odprawiania nabożeństw, jak to zarządził przeprowadzający wizytację. Drewno na nową świątynię było już częściowo zwiezione przez Walentego Słuckiego, który podjął się odbudowy. Ołtarze trzy, całkowicie zrujnowane przez Szwedów, tak iż właściwie pozostało po nich miejsce, gdzie stały, k. 163-163v.

Argentaria i inne param. klnę. Ponieważ świątynia została zamknięta, nabożeństwa sprawowane będą w najbliższym kościele parafialnym, to jest w Chalnie, który został złączony na ten czas z par. Świerczyn, k. 163v-164.

Uposażenie par. i dziesięciny, k. 164v.

Zabudowania parafialne, k. 164v-165.

Prob. Michał Sadłowski z prezenty dziedzica, od 1692 r., podczas wizytacji bardzo chory. Nie było innych pracowników klnych, k. 165.

Wsie par.: Świerczyn, Świerczynek, Paniewo, Paniewek, Bodzanowo⁴³, Polanki i Jaranowo oraz osada młyńska zwana Zochel⁴⁴. Wiernych ok. 300 osób⁴⁵, wszyscy spowiadają się na Wielkanoc, k. 165.

9. S a d l n o. Wieś szlach. Kł częściowo mur., częściowo drew., k. 165.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 165-165v.

⁴¹ Ponieważ obecnie par. ta nie istnieje, miejscowości te należą do sąsiednich parafii.

⁴² Czy nie raczej 50 osób, chociaż zapis brzmi „quingentas”.

⁴³ Teraz zapewne należące do par. Dąbie Kujawskie.

⁴⁴ Miejsc. nie zident.

⁴⁵ Tekst niejasny, czy chodzi o wszystkich, czy o zobowiązanych do sakr. wielkan.

Prezb. mur. z cegły, nawa drew., której ściany umocnione podporami i ściągnięte żelaznymi [ankrami]. Świątynia pw. św. Mikołaja B. i M., kons., patr. miejscowego dziedzica. Zakr. mur. Dzwonn. drew. najprostsza, z dwoma dzwonami, dużym i małym. Trzeci zaś dzwon kolator, przed trzydziestoma laty, bez zgody ordynariusza miejscowego, przeniósł do Krzywosądzki. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej. Ołt. boczny po str. prawej też z obrazem Matki Bożej, zaś z trzeciego pozostała tylko sama mensa i jakiś [nieopisany bliżej] obraz, k. 165-166. Argentaria i inne param. kln. Służba Boża, k. 166v-167.

Uposażenie i dziesięciny, k. 167-167v.

Zabudowania parafialne zniszczone, inwentarza nie było, ale należy spytać o niego poprzedniego proboszcza, k. 167v.

Prob. Walenty Lipiński od 1711 r., k. 167v.

Wsie par.: Sadlno, Ziemięcín, Chlebowo, Wierzbinek, Boguszyce, Synogać, Janowiczki (pewnie obecne Janowice), Kryszkowice, Tomisławice⁴⁶, Sosnowice⁴⁷, Witkowice, Słomkowo, Zakrzewo. Ponadto: Łysek, Kazubek, Dziadoch, Synogać, Pogorzały i niepodanych nazw młyny. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 300 osób, k. 167v.

VIII. Dekanat radziejowski obejmuje par.: Radziejów miasto, Witowo, Bytoń, Kaczewo, Piotrków [Kujawski], Rzczyca, Chełmce, Piaski, Krzywosądz, Bronisław, Broniewo, Połajewo, Płowce, Ostrowo nad Gopłem, Byczyna, k. 168.

1. Radziejów. Miasto (oppidum) król. Kł mur., k. 168.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 168-168v.

Kł mur. z cegły, obszerny, ale stary, stąd prezb. wymaga remontu fundamentów. Jest pw. Wniebowzięcia NMP, kons., patr. król. Zakr. mur. Po jej przeciwnej str. (nie podano dokładnie), znajduje się kaplica mur. pw. Świętego Krzyża. Na chórze muzycznym mały organ, czyli pozytyw. W części zachodniej świątyni wieża duża, mur., ale zniszczona i bez dachu. Dzwonn. po str. zachodniej, niedawno została zniszczona, stąd wystawiono najprostszą, drew., a w niej dwa dzwony, duży i mały. Ołt. w. pw. świętego Różańca, z obrazem Matki Bożej. Ołt. boczny po str. prawej pw. św. Anny, a po przeciwnej św. Józefa z obrazem tego Świętego i Dziewicy Maryi. W kaplicy ołt. Ukrzyżowanego. W nawie jeden ołt., niedawno sprawiony, także Matki Bożej i drugi [zapewne po stronie przeciwnej] Chrystusa Ukrzyżowanego. Wreszcie w okolicy ambony był jeszcze jeden ołt. [adwentowy], bo przy nim tylko w adwencie odprawiano msze roratnie, k. 168v-169v.

⁴⁶ Obecnie stanowią osobną par.

⁴⁷ Miejsc. nie zident.

Argentaria i inne param. klnę, bardzo liczne, ponieważ niektóre ołtarze posiadały własne, a także znajdowały się wota przy obrazie Matki Bożej w ołt. różańcowym. Dwie księgi metryk starych i jedna współcześnie prowadzona. Służba Boża z wykazem nabożeństw na każdy dzień tygodnia. Ponadto nabożeństwa swoje posiadały bractwa literatów, św. Anny i różańcowe. Ponadto były cechy, chociaż wymieniono tylko cech kuśnierzy i krawców, których członkowie podczas mszy konwentualnych stali z zapalonymi świecami przed wielkim ołtarzem. Zwyczaj ten jednak, z braku wosku, zaczyna być opuszczany, k. 169v-173v.

Uposażenie, dziesięciny i zapisy. Fundusz mansonarzy i ołtarza Wniebowzięcia NMP [nie podano, który to był ołt.], k. 173v-175v.

Zabudowania parafialne i inwentarz, k. 175v-176v.

Prepozyt Zygmunt Ruszkowski, kan. płocki, rezydujący od 1692 r. Wik. nie było. Altarzysta ołt. Wniebowzięcia NMP, Wojciech Kierzkowski z archidiec. gnieźn., z prezenty magistratu radziejowskiego od 1711 r. Organista Jan Koniński. Nauczyciela nie było. Obowiązki zakrystiana spełnił wspomniany organista Koniński, k. 176v.

Miejsc. par.: miasto Radziejów, Czołowo, Czołówek, Stary Radziejów, Opatowice, Skibin, Biskupice, Rokotki⁴⁸. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 535 osób, k. 177.

2. Witowo. Wieś bpa włocł. Kł drewn., k. 177.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 177.

Kł drewn., obszerny, niedawno wystawiony, jeszcze niekons., pw. św. Andrzeja Ap., patr. bpa włocł. Zakr. przy prezb. po lewej str. Ołt. w. pw. św. Andrzeja Ap., a w górnej części obraz św. Walentego. Wezwania drugiego ołt., umiejscowionego w nawie, nie znamy. Trzeci natomiast znajdował się w kaplicy nowej i miał wezwanie Matki Bożej, k. 177v-178.

Argentaria i inne param. klnę. Księgi metryk. Służba Boża, k. 178-179.

Uposażenie i dziesięciny, k. 179-179v.

Zabudowania parafialne – liczne. Wśród nich szpital z trzema ubogimi. Inwentarz gospodarczy, k. 179v-180.

Prob. stałego brak. Zarządca Wojciech Kurowski. Był kantor, k. 180v.

Wsie par.: Witowo, Samszyce, Powałkowice Wielkie i Małe, Torzewo, Sadłóg z dwoma osadami młyńskimi, Czarnocice, Drwalewo, Faliszewo, Pścinnno. Do sakr. wielkan. zobowiązanych ok. 335 osób, k. 180v.

3. Bytów. Wieś szlach. Kł mur., k. 180v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 180v-181.

⁴⁸ Miejsc. nie zident.

Kł mur. z cegły, chociaż prosty, pw. św. Jakuba Ap., kons. w 1516 r. Patronat dziedziców z Bytonia. Zakr. po lewej str. prezb., drewn. Na chórze muzycznym organ mały, czyli pozytyw. Dzwonnica drewn., z dwoma małymi dzwonami, ponieważ duży spadłszy na ziemię, pękł. Ołt. w. pw. Matki Bożej, ale obok znajdują się obrazy św. Wojciecha i Stanisława. W nawie po str. lewej ołt. Przemienienia Pańskiego, po str. zaś prawej ołt. Chrystusa Ukrzyżowanego (bez portatyłu, który został zabrany do kaplicy w Świeszu). Wreszcie przy wejściu do zakrystii wystawiono niedawno ołt. św. Anny. Ściany w nawie są przyozdobione malowidłami przedstawiającymi Apostołów, Najświętszego Zbawiciela i Matkę Bożą, k. 181-182.

Argentaria, w tym korony przy obrazie Matki Bożej i inne wota. Wśród ksiąg, metryki należycie spisywane. Służba Boża, k. 182-183v.

Uposażenie, dziesięciny i zapisy, k. 183v-184v.

Zabudowania plebańskie, w tym szkoła z ubogimi oraz pewnie szkoła, jeżeli mieszkał tam bakałarz. Inwentarz gospodarczy, k. 184v.

Wsie par.: Bytoń, Morzyce, Stróżewo, Niegibalice, Nasiłowo, Świesz, Dąbrówka, Głuszyn, Brylewo, Potołowo, Potołówek, Popowiczki, Złotniki⁴⁹. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 600 osób.

Prob. zawsze jest prep. z Lubrańca, obecnie Jan Kwietniewicz z zakonu kanoników regularnych konwentu lubrańckiego, do którego parafia bytońska została inkorporowana. Parafia w Bytoniu jest jednak prowadzona przez zarządcę, Andrzeja Augustyna Szepler, także zakonnik z Lubrańca, który przy par. rezyduje. Prepozyt jednak często do parafii przybywa. Organisty nie było. Kantor Roch Żabicki. Witrykus Paweł Płóciennik z Bytonia, k. 185.

4. K a c z e w o⁵⁰. Wieś bpa włocł. Kł drewn., k. 185.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 185-185v.

Kł stary i bardzo zniszczony, podobnie jak i dzwonn. Był pw. św. Wawrzyńca i Marcina, kons., patr. bpa włocł. Zakr. zniszczona. W dzwonnicy dwa średniej wielkości dzwony. Ołt. w. Matki Bożej, a w górnej kondygnacji św. Dorota. W nowie ołt. boczny niewiadomego wezwania z trzema obrazami oraz ołt. drugi, nowy, z obrazem św. Wawrzyńca, k. 185v-186.

Argentaria i inne param. kln. Są księgi metryk. Służba Boża, k. 186-187.

Uposażenie, dziesięciny i zapisy, k. 186v-187.

Zabudowania parafialne. Pewnie była szkoła, jeżeli mieszkał bakałarz. Inwentarz gospodarczy, k. 187v.

Prob. Michał Słomski od 1695 r., ale już b. stary, dlatego parafianie często udają się do sąsiednich parafii po posługę duszpasterską. Dlatego wizytator

⁴⁹ Miejsc. nie zident.

⁵⁰ Parafia obecnie nie istnieje. Wieś Kaczewo, a także terytorium tej par., należy obecnie do par. Piotrków Kujawski.

postanowił, aby ks. Słomski zamieszkał w Domu Księży Emerytów we Włocławku. Kantor Stanisław Chodkiewicz, k. 187v.

Wsie par.: Kaczewo, Świątniki, Zagórzycze, Czarnotka, Rogalin, Piodunowo⁵¹. Do sakr. wielkan. zobow. 270 osób, k. 187v.

5. Piotrków [Kujawski]. Wieś szlach. Kł mur., k. 188.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 188.

Kł mur. z cegły, pw. św. Jakuba Ap., kons. Patr. dziedziców Piotrkowa i Lubsina⁵². Zakr. mur. po str. lewej prezb. Chór muzyczny z organem małym, czyli pozytywem. Wieża mur. na froncie kła, kryta blachą, a w niej trzy dzwony, jeden duży i dwa małe. Ołt. w. z obrazem przedstawiającym Zdjęcie z Krzyża [Pieta], a u góry obraz Zmartwychwstania Chrystusa. W nawie trzy ołt., ale nie podano jak rozmieszczone, a z nich jeden zawierał obraz Narodzenia Pańskiego, inny św. Rozalii, a o obrazie w trzecim nic nie wiadomo, k. 189.

Argentaria z wyliczeniem ozdób i koron na obrazach, a także wot; inne param. kłne i księgi, a wśród nich metryki należycie spiswane. Służba Boża z braku wik. i organisty, niezbyt uroczyście sprawowana, k. 189-190v.

Uposażenie i zapisy. Wspomniano nieprawdziwą historycznie wiadomość jakoby parafia powstała w 980 r. Została uposażona dla dwóch prob. Jeden z nich otrzymał połowę Piotrkowa, drugi zaś wieś Palczewo. Później zniesiono zwyczaj dwóch prob., przeznaczając ten dochód na utrzymanie dwóch wik., co nie zawsze było przestrzegane, k. 190v.

Zabudowania parafialne stosunkowo liczne. Szpital z dwoma ubogimi. Dobra par. we wsi Palczewo w zaniedbaniu, k. 189v-190.

Prob. Hieronim Głębocki od 1693 r. Sam sprawuje duszpasterstwo, nie mając wik. ani organisty. Za pewne zaniedbania, wyrokiem wizytatora, ma stawić się w Konsystorzku Włocławskim, k. 191.

Wsie par.: Piotrków [Kujawski], Lubsin, Gradowo, Wójcin, Dębołęka, Jurkowo⁵³, Palczewo, połowa wsi Wąsewo i część Świeszka. Nie podano ilości osób przystępujących do sakr. wielkan., k. 191.

Inwentarz gospodarczy, k. 191.

6. Połajewo. Wieś szlach. Kł drewn., k. 191v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 191v.

Kł drewn., fundowany w 1652 r. przez Łukasza Jarnowskiego, podskarbiego inowrocławskiego, niekons., ale jest indult bpa na sprawowanie nabożeństw. Patr. dziedziców z Połajewa, pw. Świętej Trójcy i św. Piotra Ap. Zakr. po str. wschodniej, drewn., razem z kłem stawiana. Ołt. w. Ukoronowania NMP,

⁵¹ Miejsc. nie zident.

⁵² Wieś ta należy teraz do nowej par. w Kozach.

⁵³ Miejsc. nie zident.

z dwóch bocznych jeden zawiera obraz Zbawiciela, a drugi Najświętszej Marii Panny, k. 192-192v.

Argentaria i inne param. kln. Księgi metryk. Służba Boża, k. 192v-193v.

Uposażenie i dziesięciny, k. 193v-194.

Zabudowania parafialne i inwentarz gospodarski, k. 194-194v.

Prob. Walenty Przanowski od 1699 r. Nauczyciel, czyli kantor, niejaki Maciej Szewc, k. 194v.

Wsie par.: Połajewo, Połajewek, Nowa Wieś, Przewóz, Rudzk W. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 60 osób, k. 194v.

7. Ostrowo [nad Gopłem]⁵⁴. Wieś szlach. Kł mur., k. 194v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 194v-195.

Kł mur. z cegły., pw. św. Macieja Ap., kons., ale znaki konsekracji zostały zatarte podczas pożaru świątyni w okresie wojen szwedzkich. Patr. dziedziców Ostrowa, którzy dokonali remontów. Zakr. mur. Chór muzyczny z małym organem, czyli pozytywem. Dawna dzwonn. mur. spłonęła i obecnie dwa dzwony umieszczone najprościej. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej, z bocznych jeden pw. Zwiastowania NMP, a drugi św. Walentego, k. 195-195v.

Argentaria, w tym także korona przy obrazie Matki Bożej i inne wota. Księgi metryk i inne księgi. Inne paramenta kln. Służba Boża, k. 195v-197.

Uposażenie i dziesięciny, k. 197-197v.

Zabudowania parafialne i inwentarz gospodarczy, k. 197v.

Prob. Jakub Konarzewicz od 1696 r. Kantor i jednocześnie organista Andrzeja Czarniński, k. 197v-198.

Wsie par.: Ostrowo Wielkie, Kokoszyce, Witkowice Wielkie, Witkowice Małe, Orpikowo, Złotowo, Ostrówek, Popowo, Sadowie. Do sakr. wielkan. zobow. 310 osób, k. 198.

8. Rzeczycza⁵⁵. Wieś należąca do uposażenia kła. Kł drewn., k. 198.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 198-198v.

Kł drewn., dosyć dobrze wyglądający, zbud. przez kan. gnieźn. Szymona Kołuckiego, pw. św. Stanisława B. i M., patr. rodziny szlacheckiej Kołuckich. Wieża kła, stojąca po str. zachodniej, stawiana w tzw. „pruski mur”, wystająca poza dach. Zakr. po str. płn., wzniesiona razem z kłem. Chór muzyczny z organem małym, czyli pozytywem. Dzwony: trzy duże i jeden mały, dawniej były w wieży, ale z obawy uszkodzenia, zdjęto je i umieszczono w drewn. dzwonnicy. Ołt. w. Wniebowzięcia NMP, boczne zaś pw. św. Izydora i Szkaplerza Matki Bożej, k. 198v-199v.

⁵⁴ Par. obecnie w archidiec. gnieźn.

⁵⁵ Wieś należy obecnie do par. Brześć nad Gopłem w archidiec. gnieźn. i posiada kaplicę z 1896 r., wystawioną na miejscu spalonego kła.

Argentaria, w tym także przy ołtarzu Szkaplerza Matki Bożej. Inne param. klnie dosyć liczne. Księga metryk niedawno zaprowadzona, prowadzona przez wik., k. 199v-201v.

Służba Boża, k. 201v.

Uposażenie kła, k. 201v⁵⁶.

9. Chełmce⁵⁷. Wieś bpa włocł. Kł. drew., k. 206v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 106v.

Kł. drew., kons. przez bpa Albinowskiego w 1696 r., pw. św. Katarzyny Dz. i M. Chór muzyczny z organem, czyli pozytywem. Zakr. mur. razem z kłem. Wieża na frontonie, wyniesiona ponad świątynię, drew., kryta blachą. Dzwonn., bliżej nie opisana, z dwoma małymi dzwonami, duży natomiast uszkodzony, wymaga przelania. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej, boczne zaś bez podania po której str. stoją, pw. św. Wawrzyńca i św. Rocha, k. 206v-207.

Argentaria i inne param. klnie. Księgi metryk spisywano. Służba Boża, k. 207-208.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 208-208v.

Zabudowania parafialne. Szpital, w którym w jednej części mieszkają ubodzy, a w drugiej organista. Inwentarz gospodarczy, k. 208v.

Proboszcz Jan Jurbiński, kan. kruszewicki i penitencjarz, fundi Modliborze, od 1704 r., dobrze opiekuje się parafią, także od strony gospodarczej. Organista Jakub Urikiewicz i witykus Jan Solek, k. 209.

Wsie par.: Chełmce Duże, Chełmiczki, Kicko, Rusinowo, Gocanowo, Janocin, Głębokie, Płowki⁵⁸. Do sakr. wielkan. zobow. 550 osób.

10. Piaski⁵⁹. Wieś szlach. Kł. drew., k. 209.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 209-209v.

Kł. drew., pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela i św. Doroty. Patr. dziedziców z wsi Piaski. Na chórze muzycznym organy małe, czyli pozytyw. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej, zasuwany innym obrazem, o niewiad. treści. Ołt. boczny po str. lewej pw. św. Anioła Stróża, po przeciwnej zapewne str. pw. św. Mikołaja. W pobliżu ołt. wielkiego nowy ołt. św. Antoniego, k. 209v-210.

Argentaria oraz srebrna sukienka na obrazie Matki Bożej w ołt. wielkim, berło i dwie korony. Księgi metryk spisywano. Służba Boża, k. 210-210v.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 210v-211.

⁵⁶ Protokół wizytacji tej par. nie jest dokończony, jak i nie jest dokończona k. 201v. Po niej następuje już k. 206 – pusta i dopiero na k. 206v jest zapis par. Chełmce.

⁵⁷ Parafia obecnie w archidiec. gnieźn.

⁵⁸ Pozostały po rozbiorach w zaborze rosyjskim i należą obecnie do par. Broniewo, diec. włocł.

⁵⁹ Par. obecnie w archidiec. gnieźn.

Zabudowania parafialne. Dom dla szkoły, w którym mieszka kantor i szpital z dwoma ubogimi. Inwentarz gospodarczy, k. 211.

Prob. nie było. Par. zarządza i sakramenta sprawuje osobiście lub przez zastępcę, prob. z Broniewa, Jan Maniecki, który jest także dziek. radziejowskim. Kantor Jan Mocki. Witrykusów stałych nie ma, k. 211v.

Wsie par.: Piaski, Maszenice, Bachorce, Piecki Małe i Duże (teraz jedna miejsc. Piecki), Skotniki, Wróble, Wola Wapowska, Kręty⁶⁰. Wiernych ok. 200 osób, ale nie wiadomo czy wszystkich, czy też do sakr. wielkan. zobowiązanych, k. 211v.

Param. kłne, k. 211v-212.

11. Broniewo. Wieś szlach. Kł drewn., k. 212v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 212v.

Kł drewn. pw. św. Wojciecha M. i B., kons. Organ mały, czyli pozytywy stojący. Zakr. drewn. Dzwonn. przyległa do kła [czyli wieża], a w niej dzwon duży i mały, trzeci w wieżycze na środku kła. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej, boczne natomiast, ale nie określono ich położenia, pw. św. Marii Magdaleny i Chrystusa Ukrzyżowanego, k. 212v-213.

Argentaria i inne par. liturgiczne. Księgi metryk prowadzono, k. 213-214.

Uposażenie kła⁶¹, dziesięciny i zapisy, k. 214-214v.

Zabudowania parafialne. Szpital nowo zbud. Inwentarz gospodarczy, k. 214v-215.

Proboszcz Jan Maniecki, dziek. radziejowski. Organista Marcin Grabski, kantor Michał Kowalczyk. Witrykus Maciej Opilio, k. 215.

Wsie par.: Broniewo, Broniewek, Szostka, Skotniki⁶², Bieganowo⁶³. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 150, k. 215.

12. Bronisław. Wieś zakonnice norbertanek z Płocka. Kł drewn., k. 215.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 215-215v.

Kł drewn., kons., pw. św. Bartłomieja Ap., patr. zakonnice płockich. Zakr. po prawej str. Dzwonn. drewn., stara, wystarczająca do używania tylko małych dzwonów. Ołt. w. Zwiastowania NMP; boczne, ale bez podania rozmieszczenia, pw.: św. Bartłomieja, Wniebowzięcia NMP, Matki Boskiej Częstochowskiej i św. Anny, k. 215v-216.

Argentaria i inne param. kłne. Księgi metryk. Służba Boża, k. 216-217.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 217-217v.

⁶⁰ Miejsc. nie zident.

⁶¹ Pozostawiono puste miejsce na wpisanie uposażenia.

⁶² Część tej wsi należała do par. Piaski.

⁶³ Obecnie wieś ta wymieniona jest w par. Radziejów i Byczyna.

Zabudowania parafialne, szkoła, ale nie było szpitala. Inwentarz gospodarczy, k. 217v.

Proboszcz Walenty Józef Umiński, kan. kruszw., od 1707 r. [nie rezyd.]. Wik. Sebastian Dworzyński, rektor szkoły Marcin Stachurski, k. 218.

Wsie par.: Bronisław, Skotniki⁶⁴, Papros⁶⁵, Koszczały. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 300, k. 218.

13. Krivosądz. Wieś szlach. Kł drewn., k. 218.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 218-218v.

Kł drewn. zbud. w 1643 r. pw. Wniebowzięcia NMP, patr. świeckiego [zapewne miejscowych dziedziców], z wieżyczką na sygnaturkę. Zakr. budowana razem ze świątynią. Dzwonn. z dwoma dzwonami. Ołt. w. pw. Wniebowzięcia NMP. Z ołt. bocznych, bez podania ich rozmieszczenia, jeden był pw. Anioła Stróża, drugi zaś niewiadomego wezwania, k. 218v⁶⁶.

Argentaria i inne param. kłne. Księgi metryk prowadzono. Służba Boża, k. 220-220v.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 220v-221.

Zabudowania parafialne. Szkoła, ale w tym czasie dziedzic nie zezwalał na jej funkcjonowanie. Inwentarza gospodarczego nie było, k. 221v.

Prob. Stanisław Arbiński od 1709 r. Kantor Bartłomiej Gadziński, k. 221v.

Wsie par.: Krzywosądz, Czołpin, Dobre⁶⁷, Smarglin. Ok. 300 osób zobow. do sakr. wielkan., k. 221v.

14. Buczyna. Wieś bpa włocł. Kł drewn., k. 222.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 222.

Kł stary, drewn., pw. św. Jadwigi, kons., patr. kolegium mans. włocł. Zakr. po str. lewej. Organ, czyli pozytyw. Dzwonn. drewn. budowana razem z kłem, zniszczona, zawierająca trzy dzwony, w tym dwa duże. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus, boczne pw. św. Aleksego i św. Jadwigi, k. 222v.

Argentaria i inne param. kłne. Księgi metryk, jedna stara, druga niedawno rozpoczęta. Służba Boża, k. 222v-224.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy⁶⁸, k. 224-224v.

Zabudowania parafialne. Inwentarz gospodarczy, k. 225.

Prob. Józef Piaskowski, kan. kruszw., od 1693 r.

⁶⁴ Pewnie była to rozległa wieś, skoro wspomniano ją w par. Piaski i Broniewo.

⁶⁵ Miejsc. nie zident.

⁶⁶ Przy foliacji zrobiono pomyłkę i po k. 218 następuje k. 220. Księga w tym miejscu nie jest uszkodzona.

⁶⁷ Stanowi obecnie samodzielną parafię.

⁶⁸ Pozostawiono puste miejsce dla wpisania wszystkich zapisów.

Wsie par.: Byczyna, Szczebłotowo, Bieganowo, Kwilno, Kłonowo, Kłonówek, Plichowo, Szalonki, Bodzanowo, Ułomie, Nagórki, Piolunowo. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 400 osób, k. 225.

15. P ł o w c e. Wieś szlach., k. 225.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 225-225v.

Kł drew., niekons. i zniszczony, pw. św. Macieja Ap., patr. miejscowych dziedziców. Wieżyczka po str. zachodniej. Zakr. zniszczona. Ołt. w. pw. Ukoronowania NMP. Boczne pw. św. Macieja i św. Antoniego, k. 225v-226.

Argentaria i inne param. klne. Służba Boża sprawowana niekiedy przez zakonniką franciszkanina (z jakiego klasztoru nie podano), Rajmunda Smakulskiego, podczas wizytacji nieobecnego, k. 226v.

Uposażenie kła, k. 226v.

Dom parafialny, k. 226v⁶⁹.

IX. D e k a n a t s ł u ż e w s k i zawiera par.: Służewo miasto (oppidum), Ostrowąs, Koneck, Straszewo, Grabie, Chlewiska, Łowiczek, Siniarzewo, Bądkowo, kaplica w Zakrzewie.

1. S ł u ż e w o. Miasto szlach., k. 227.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 227.

Kł mur. pw. św. Jana Chrzciciela, kons., patr. szlach. Organy dobre. Zakr. mur. Ołt. w. Wniebowzięcia NMP, a w górnej kondygnacji jest jeszcze obraz Ukoronowania NMP. Ołtarzy bocznych było pięć. Jeden św. Anny, przy którym istniało bractwo tej świętej; dalej św. Jana Chrzciciela z obrazem Matki Bożej i świętych Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty; Świętego Krzyża, stojący pośrodku kła przy kolumnie, wzniesiony przez mieszczanina służewskiego Tomasza Kościeszka z zapisem, lokowanym na dobrach Koneck, na mszę wotywną o Męce Pańskiej – odprawianą w piątki; św. Antoniego, fundowany przez Stanisława Jasińskiego z Ośna; wreszcie kaplica od strony ptn., pw. św. Eustachego M., fundowana przez Eustachego Górskiego, prob. ze Służewa. Przy niej dawniej było bractwo Różańca świętego. Obecnie kaplica opuszczona, k. 227v-228v.

Argentaria i inne param. klne, liczne. Księgi metryk ochrzc., zaśl. i zm. Służba Boża dawniej uroczysta, sprawowana przez mansonarzy, których teraz nie ma z powodu niewystarczającego uposażenia. Były też wotywy bractwa św. Anny i Różańca świętego. Obecnie tylko w dni świąteczne i niedzielne wikariusze odprawiają skrócone oficjum brewiarzowe, k. 228v-231.

Uposażenie kła i dziesięciny. Uposażenie mansonarzy. Zapisy i inne fundusze, k. 231-233v.

⁶⁹ Innych danych nie podano, zostawiając puste miejsce dla uzupełnienia.

Prob. Andrzej Niemojewski, kan. płocki, dawniej nie rezydujący, teraz wprawdzie rezyduje, ale nie sprawuje duszpasterstwa, zaledwie kilka razy odprawia, nie głosi kazań i nie słucha spowiedzi. Słowem nieużyteczny dla ołtarza, chociaż z ołtarza chce się utrzymywać. Mans., czyli wik. są dwaj: Wojciech Tradowski i Tomasz Bujnowski. Organisty brak. Bakalarz Samuel Kowalski, ale szkoły nie ma. Witrykusi: Jakub Puchalski i Łukasz Godziątkowski, k. 233v-234.

Miejsc. par.: miasto Służewo, Broniszewo, Stara Wieś, Wólka, Przybranowo, Goszczewo, Białe Błota⁷⁰, Ośno i Gościniec Rożen (obecnie Rożno) w lesie (pewnie karczma). Nie podano ilości wiernych zobow. do sakr. wielkan.

2. **O s t o w ą s.** Wieś zakonnic norbertanek z Płocka. Kł dREW., k. 234v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 234v.

Kł dREW., wystawiony w 1631 r., przez Wojciecha Słupskiego, prepozyta konwentu klasztoru norbertanek z Płocka, pw. Narodzenia NMP, kons. Patr. prep. norbertanek z Płocka. Kł i wieża wymagają naprawy. Chór z małym organem. Zakr. mała. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej⁷¹. Ołt. boczny po str. lewej św. Anny, a po przeciwnej św. Jana Chrzciciela chrzczącego Pana Jezusa, k. 234v-235.

Argentaria, z wyliczeniem ozdób i wot przy obrazie Matki Bożej. Metryki ochrzc. i zaśl., k. 235-236v.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 236v-237.

Służba Boża, k. 237.

Wsie par.: Ostrowąs, Słomkowo, Brzeźno, Kruszyn, Kruszyniek (opuszczony)⁷², Osówek (opuszczony)⁷³, Zamyślin (opuszczony)⁷⁴, Brudnowo⁷⁵. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 300 osób, k. 237.

Zabudowania parafialne i inwentarz gospodarczy, k. 237-237v.

Prob. i dziek. służewski Tomasz Osuchowski od 1699 r. Kantor i organista Szymon Wierzbicki. Witrykusi: Piotr zwany Kościelny i niejaki Sobota, k. 237v.

3. **K o n e c k.** Wieś szlach. Kł dREW., k. 237v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 237v-238.

Kł dREW. stawiany w tzw. pruski mur., niekons., ale jest zezwolenie na odprawianie nabożeństw, pw. św. Prokopa, patr. dziedziców miejscowych. Zakr. cała z drewna. Dzwonn. po str. wschodniej, dREW. i dobra. Nie wymieniono

⁷⁰ Na terenie tej wsi powstało miasto Aleksandrów Kujawski.

⁷¹ Nie powiedziano tu, że jest łaskami słynący.

⁷² Obecnie w par. Brudnowo.

⁷³ Obecnie w par. Brudnowo.

⁷⁴ Obecnie nie istnieje.

⁷⁵ Obecnie ośrodek samodzielnej par.

tu jakie były dzwony. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej, boczne, bez określenia położenia, jeden św. Prokopa, drugi zaś Aniołów Stróżów, k. 238-238v.

Argentaria i inne param. kłne, dosyć liczne. Trzy dzwony w dzwonnicy i czwarta sygnaturka. Metryki spisywano. Kult Boży, k. 238v-240v.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 240v-241.

Zabudowania parafialne, k. 241.

Proboszcz Józef Madaliński, kan. pozn., rezyd. Wik. Wojciech Prusicki z diec. krakowskiej. Bakalarz Walenty Śliwiński. Witrykusi: Grzegorz Napora i Franciszek Smyczek, k. 241v-242.

Wsie par.: Koneck, Kamieniec, Święte, Parchowo⁷⁶, Niszczewy (obecnie pewnie w par. Zbrachlin), Chromowoła, Gęsin, który przedtem należał do par. Zakrzewo. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 270, k. 241v.

4. **G r a b i e.** Wieś szlach. Kł mur., k. 241v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 241v-242.

Kł mur. pw. św. Wacława, kons., patr. dziedziców z Grabia i Starograbia. Zakr. mur. Dzwonn. z trzema dzwonami, ale bez dachu. Na chórze muzycznym organ, czyli pozytyw. Ołt. w. pw. Ukrzyżowanego, boczne zaś Matki Bożej i św. Józefa, k. 242-242v.

Argentaria i inne param. kościelne. Metryki ochrzc. i zaśl. Kult Boży, k. 242v-244.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 244-244v.

Zabudowania parafialne, k. 244v.

Prob. Adam Mackowski, który ani teraz, ani podczas poprzedniej wizytacji nie był obecny. Wik. Wojciech Tyrylski z diec. chełmiń. Organista Jakub Walewicz, witrykusi: Łukasz i Wojciech, zduni z Grabia, k. 244v.

Wsie par.: Grabie, Starograbie⁷⁷, Ośniszczewo, Wilkostowo, Kawęczyn, Opoki Duże, Opoki Małe (Opoczki) i osada młyńska Dalewski. Nie podano liczby wiernych przystępujących do sakr. wielkan., k. 244v.

5. **S t r a s z e w o.** Wieś bpa włocł. Kł drewn., k. 245.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 245.

Kł, wraz z dzwonnica, wystawiony w 1687 r. przez Tomasza Stanisława Niemierzę, archidk. włocł., kons., pw. św. Marcina B. i W. Zakr. po str. lewej. Dwa dzwony, a trzeci w sygnaturce. Ołt. w. pw. św. Marcina, boczny po str. lekcji Przemienienia Pańskiego; po przeciwnej natomiast Matki Boskiej Częstochowskiej, k. 245-245v.

Argentaria i inne paramenta kościelne. Metryki stare od 1662 r. i nowa księga ochrzc., zaśl. i zm. Służba Boża, k. 245v-247.

⁷⁶ Miejsc. nie zident.

⁷⁷ Miejsc. nie zident.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 247.

Zabudowania parafialne i inwentarz gospodarczy, k. 247v.

Prob. Andrzej Franciszek Sowicki. Był przedtem wik. w Służewie. Objął parafię w 1655 r., po śmierci poprzedniego prob. Cypriana „Sredensem”. Bakałarz Wojciech Chlewiski, k. 247v.

Wsie par.: Straszewo, Poczalkowo, Przybranówek i Seroczki. Nie podano ilości wiernych zobow. do sakr. wielkan., k. 247v.

6. Chlewiska⁷⁸. Wieś bpa włocł. Kł drewn., k. 248.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 248.

Kł niedawno, staraniem archidk. włocł. Tomasza Niemierzy, wystawiony, kons., pw. Świętej Trójcy. Mała wieżyczka z sygnaturką. Patr. bpa włocł. Dzwonn. stawiana jednocześnie z kłem, drewn., zawiera dwa dzwony. Nie podano wezwania ołt. wielkiego i jednego z bocznych. Trzeci był pw. Matki Bożej, k. 248-248v.

Argentaria i inne param. kłne. Księgi metryk ochrzc. i zaśl. tylko. Służba Boża, k. 248-249v.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 249v-250.

Zarządzał par. proboszcz z Brodni⁷⁹ Jan Aksalantowicz, k. 250.

Zabudowań parafialnych nie było. Wsie par.: Chlewiska, Mleczkowo, Przysław, Chróstowo i Zduny. Nie podano ilości wiernych zobow. do sakr. wielkan., k. 250.

7. Siniarzewo. Wieś szlach. Kł drewn., k. 250.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 250-251.

Kł drewn., w dobrym stanie, kons. pw. św. Jakuba Ap., patr. szlach. Wieżyczka mała pośrodku kła, kryta blachą. Zakr. drewn., a za nią pomieszczenie przypominające kaplicę. Dzwonn. drewn. z jednym dużym dzwonem. Ołt. w. z obrazem św. Jakuba Ap., a nad nim obraz Ukoronowania NMP. Ołt. boczny po str. lekcji pw. Matki Bożej, a u góry obraz św. Franciszka i drugi też po tej samej str. św. Rocha z obrazami św. Rozalii i św. Barbary. Ołt. po str. Ewangelii zawierał obrazy św. Katarzyny, Ukoronowania NMP i Wniebowstąpienia Pańskiego, k. 250v-251.

Argentaria i inne param. kłne. Przy obrazie Matki Bożej sukienka i korony srebrne, niedawno sprawione. Prowadzono księgi metryk ochrzc., zaśl. i zm. Służba Boża, k. 251-252v.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 252v-253.

Zabudowania parafialne i inwentarz gospodarczy, k. 253.

⁷⁸ Parafia ta obecnie leży w granicach archidiec. gnieźn.

⁷⁹ Parafia ta obecnie leży w granicach archidiec. gnieźn.

Prob. Antoni Nieszczewski, kan. kruszw. od 1708 r. Bakalarz, niejaki Jan. Witrykusi: Wojciech z Ujmy i Andrzej z Załuskowa, k. 253.

Wsie par.: Siniarzewo, Ujma Wielka, Sinki, Gosławice, Załuskowo i Kraje-
wice⁸⁰. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. 254, k. 253.

8. Bądkowo. Wieś kapit. włocł. Kł mur., k. 253.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 253.

Kł mur. z małą wieżą. Chór muzyczny z organem, czyli pozytywem. Świą-
tynia kons., pw. św. Mateusza Ap., patr. kapit. włocł. Zakr. mur. po str. lewej.
Ołt. w. pw. Ukoronowania NMP i św. Mateusza Ap., którego obrazem zasła-
niano obraz Matki Bożej. Boczne zaś ołt. bez określenia położenia, pw. św.
Izydora i Aniołów Stróżów, k. 253v.

Argentaria, w tym także wota i inne param. kłne, zresztą liczne. Zapisywa-
no metryki zaśl. i ochrzc. Służba Boża, k. 254-255v.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 255v-256.

Zabudowania parafialne liczne. Szpital oraz szkoła. Inwentarz gospo-
darczy, k. 256v.

Prob. Stanisław Magurski, od 1696 r., gorliwy. Organista i jednocześnie
kantor, niejaki Zrzelski. Witrykusi: Grzegorz Zychowicz i Wawrzyniec Kowal,
k. 256v.

Wsie par.: Bądkowo, Słupy, Toporzyszczewo, Gawrony (wieś opuszczona,
ale obecnie występuje), Kalinowiec⁸¹, Dąbrówka, Kałęczyn, Swarowo⁸², Wy-
socin i Wysocinek oraz osada młyńska w Bachorce⁸³. Wiernych do sakr. wiel-
kan. ok. 358 osób, k. 256v.

9. Łowiczek. Wieś szlach., k. 257.

Po zniszczeniu się starego kła drew., obecnie jest wznoszony nowy, także
drew., staraniem Krzysztofa Słubickiego, sędziego grodzkiego przedeckiego. Ze
starego kościoła pozostała mur. kaplica, teraz odnawiana oraz także zakrystia.
Nie było jeszcze żadnych ołt. Parafią administrował prob. z Bądkowa. Brak
zabudowań parafialnych, z wyjątkiem stodoły, ale jest miejsce, gdzie można
wszystko wystawić. Przyszły prob. musi zapoznać się z uposażeniem par., k. 257.

Argentaria i inne paramenta kłne znajdują się u zarządcy, k. 257.

Uposażenie, dziesięciny i zapisy, k. 257-257v.

Inwentarz gospodarczy, jak mówią, po odejściu, czy śmierci dawnego prob.
Franciszka Chodowińskiego, został zabrany do dworu i należałoby domagać się

⁸⁰ Miejsc. nie zident.

⁸¹ Miejsc. nie zident.

⁸² Miejsc. nie zident.

⁸³ Miejsc. nie zident.

jego zwrotu od sukcesorów ówczesnego dziedzica Jana Kadzidłowskiego, podkomorzego inowrocławskiego, k. 257v.

Wsie par.: Łowiczek i Głótkowice (prawdop. obecne Łótkowice). Do sakr. wielkan. ok. 80 osób, k. 257v.

10. Z a k r z e w o. Wieś szlach., k. 258.

Kł w Zakrzewiu dawniej przez innowierców sprofanowany – upadł. Istnieje teraz kaplica drewn., wystawiona z pobożności nieżyjącego już Jana Zakrzewskiego, podczaszego brzeskiego, w której, z indultu władzy kłnej, jest odprawiana msza. Nie ma stałego kapelana, a tylko niekiedy przyjeżdżają jacyś kapłani. Ołt. z obrazem Matki Bożej. Wyposażenie w paramenta bardzo skromne. Wsie dawniej do par. należące, przyłączono do sąsiednich par. Dziesięciny należące do tego kła już dawniej przestały być oddawane, k. 258.

Karta 258v. pusta.

X. Dekanat nieszawski zawiera parafie: Nieszawa miasto (oppidum), Przypust (filia), Raciążek, Zbrachlin, Lubanie, Słońsk (opuszczona), k. 259.

1. N i e s z a w a. Miasto (oppidum) król. Kł mur., k. 259.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 259-259v.

Kł mur., obszerny i piękny, pw. św. Jadwigi i Rozesłania Apostołów, kons. przez bpa włocł. Krzesława [z Kurozwek]. Z kłem są złączone trzy kaplice, a mianowicie: mała św. Anny, następna Matki Bożej oraz św. Jana Chrzyciela, każda ze swoimi ołt. Zakr. po str. płn. prezb., mur. W zachodniej części kła mur. wieża, wyniosła, służąca jako dzwonn., a w niej cztery większe i mniejsze dzwony oraz średniej wielkości dzwon przeniesiony tu z Przypustu, a ponadto zegar. Ołt. w. zawiera obraz Narodzenia Jezusa Chrystusa, a u góry rzeźba św. Jadwigi klęczącej pod Krzyżem Chrystusa, kons. przez bpa Baltazara Miaskowskiego, który złożył w nim relikwie św. Łucji i Krystyny Dz. i M. W kaplicy św. Jana ołt. z obrazem Ścięcia św. Jana Chrzyciela. Kaplica Zwiastowania NMP, zwana także Różańcową, pięknie wystrojona, zawiera obraz Zwiastowania, zasuwany obrazem Ukoronowania NMP. Kolejne ołt. były z obrazami Chrystusa Ukrzyżowanego i Trzech Króli. Wreszcie w kaplicy św. Anny ołt. z wizerunkiem tej patronki, k. 259v-260v.

Argentaria (bardzo liczne) i inne param. kłne. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. spisywano. Dawna biblioteka, dosyć liczna, została spalona przez Szwedów. Istniejący księgozbiór [nie opisany bliżej] podarował obecny prob. oraz zmarły wik. Tomasz Kowalski. Kult Boży, ale uboższy jak dawniej, bo z braku uposażenia zaprzestano odmawiania oficjum o Matce Bożej, k. 260v-263v.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, w tym na poszczególnych duchownych, na zakonników franciszkanów, muzyków przy kłe, na kaplice itp., k. 263v-268v.

Zabudowania parafialne, spalone wraz z miastem przez Szwedów, przez obecnego prob. częściowo odbudowane, k. 268v-269.

Szpital „kalecinianum” z fundacji Krzywdów, k. 269-269v.

Szpital „Bienkopianum” z fundacji Stanisława Bieniek, k. 269v.

Prob. Andrzej Sokołowski, kan. włocł.⁸⁴, ustanowiony od 1701 r., na rok przed pożarem miasta i posiadłości klniej w Nieszawie. Kaznodzieją był Marcin Sławęcki, będący także altarystą w kaplicy różańcowej. Wik. powinno być dwóch, jak tego wymagało specjalne uposażenie, ale aktualnie znajdował się tylko jeden, a mianowicie Marcin Kuszyński. Kapelanem kaplicy św. Jana Chrzciciela był Wojciech Luboński od 1711 r., a fundacji Zofii Pankowa, przy ołtarzu Matki Bożej, Antoni Wierzbicki. Rektor szkoły Walenty Pijana. Organistą był Michał Piasecki, wreszcie zakrystianinem i dzwonnikiem Jan Szelażek, k. 269v-272.

Miejsc. par.: Nieszawa miasto (oppidum), Przepust, Wólne, Starkowiec⁸⁵, Rybitwy (zaznaczono, że już do par. w Nieszawie nie należą⁸⁶). Do sakr. wielkan. zobow. było ok. 500 osób, k. 272.

a. Kaplica mur. św. Wojciecha ze szpitalem, z fundacji Stanisława Bieniek, z uposażeniem dla kapelana. Obowiązki te spełniał Wojciech Luboński, k. 272v.

b. Kł w Przepuszcie, pw. św. Stanisława i św. Marii Magdaleny, znacznie zniszczony. Uposażenie przejął kł w Nieszawie. Nabożeństwa niekiedy w roku, k. 272v.

2. Raciążek. Miasto (oppidum) bpa włocł. Kł mur., k. 273.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 273.

Kł mur. z cegły, pw. Wszystkich Świętych i św. Hieronima, kons. Zakr. po str. płn. mur., a nad nią kaplica. Chór muzyczny z nowo naprawionym organem. Ołt. w. pw. Wszystkich Świętych; boczne, ale bez podania rozmieszczenia, św. Józefa i Matki Bożej, k. 273-274.

Argentaria i inne param. klnie. Nie wspomniano o prowadzeniu metryk. Służba Boża, k. 274-275v.

Uposażenie kła⁸⁷, dziesięciny⁸⁸, k. 275v-276v.

3. Słownik. Wieś król., k. 277v.

Był tam dawniej kł par., mający uposażenie i wsie doń należące. Teraz puste miejsce po kle pozostało. Uposażenie i wsie zostały włączone do par. Raciążek. Mieszkańcami wiosek, dawniej katolickich, zostali „Hołędrzy” aka-

⁸⁴ Biogram tego kan. zob. Choduyński, *Katalog*, s. 854-858.

⁸⁵ Miejsc. nie zident.

⁸⁶ Zapewne z powodu położenia po przeciwnej stronie Wisły.

⁸⁷ Pozostawiono puste miejsce, pewnie do późniejszego uzupełnienia.

⁸⁸ Pozostawiono pustą kartę 276v i 277, nie kończąc protokołu.

tolicy. Ponieważ par. nie została prawnie zniesiona, należałoby powołać komisję dla orzeczenia, czy należy kł odbudować, czy par. włączyć do par. w Raciążku, k. 277v.

4. Z b r a c h l i n. Wieś kapit. włocł., k. 278.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 278.

Kł mur. niekons., pw. św. Jakuba Ap., patr. kapit. włocł. Zakr. mur. Chór muzyczny z pozytywem. Dzwonn. drew. z dwoma dzwonami. Ołt. w. z obrazem św. Józefa. boczne zaś, o niepodanym rozmieszczeniu, z obrazami Zwiastowania NMP i św. Anny, k. 278-278v.

Argentaria i inne param. kln. Nie podano wiadomości o metrykach. W dzwonnicy (nie podano jakiej) trzy dzwony. Służba Boża, k. 278v-279.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 279v-280.

Zabudowania parafialne i inwentarz gospodarczy, k. 280.

Prob. Szymon Michnowski, dziek. nieszawski, od 1681 r. Nie było organisty i innych pracowników kła, k. 280.

Wsie par.: Zbrachlin, Siutkowo, Waganiec, Grabianowo oraz osady młyńskie – Bezie i Kuczek. Do sakr. wielkan. zobow. 134 osoby, k. 280.

5. L u b a n i e. Wieś kapit. włocł., k. 280v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 280v.

Kł mur. z kamienia ciosanego, pw. św. Mikołaja, patr. kapit. włocł., zakr. po lewej str., mur. Chór muzyczny z organem zepsutym. Dzwonn. drew. z trzema dzwonami. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej, zasłaniany obrazem św. Mikołaja. Ołt. boczny po str. prawej św. Anny, a po przeciwnej Anioła Stróża, k. 280v-281.

Argentaria i inne param. kln. Służba Boża. Nie ma wzmianki o metrykach⁸⁹, k. 281-282.

XI. D e k a n a t b o b r o w n i c k i zawiera kły: Bobrowniki miasto (civitas), Ciechocin, Dobrzejewice, Złotoria, Nowogród, Ostrowite, Zaduszники, Chełmica, Szpetal (Dolny⁹⁰), k. 283.

1. B o b r o w n i k i. Miasto (oppidum⁹¹) król., k. 283.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 283-283v.

Kł drew., pw. św. Marcina B. i W., niekons., ale mający indult zezwalający na odprawianie. Patr. miasta Bobrowniki. Zakr. po str. lewej. Po str. płn. ka-

⁸⁹ Na tym protokół się kończy. Pozostawiono puste miejsce na karcie 282 i całą pustą k. 282v.

⁹⁰ Słowo to dopisano małymi literami.

⁹¹ Tym razem nazwano je „oppidum”.

plica Aniołów Stróżów. Organ mały, czyli pozytyw. Dzwonn. drew. z dwoma dzwonami, dużym i małym, ładnie zestrojonymi. Sygnaturka na wieżycze kła. Ołt. w. św. Marcina B. i W. Ołt. boczny po str. lewej pw. Matki Bożej, a po str. przeciwnej Zwiastowania NMP. W kaplicy ołt., zapewne pw. Anioła Stróża, k. 283v-284.

Argentaria i inne param. kłne. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. spisywano. Służba Boża. Istniało bractwo Aniołów Stróżów, k. 284-285v.

Uposażenie kła, dziesięciny i zapisy, k. 285v-286v.

Zabudowania parafialne i inwentarz gospodarczy. Szkoła była, k. 286v-287.

Prob. Tomasz Wieniewski, przedtem od 1689 r. będący przy kłe radziejowskim (pewnie jako wik.), a w Bobrownikach od 1701 r. Organista Marcin Parzniewski, k. 287.

Miejsc. par.: miasto (oppidum) Bobrowniki, Celiny, Młynik Ruda (może obecny Mień), Gnojno, Rzeczna (obecnie jest Nowa i Stara Rzeczna), Polichnowo, Lesk i Szczerbiny⁹², Bógpomóż. Do sakr. wielkan. zobow. 198 osób. Na terenie parafii mieszka wielu innowierców, k. 287.

2. C i e c h o c i n. Wieś bpa włocł., k. 287.

Dobry niegdyś stan kła par. został zniszczony przez pożar⁹³, tak iż pozostały tylko zniszczone mury. Staraniem ówczesnego prob., częściowo ze składek pobożnych ludzi, częściowo z funduszy danych przez kapit. włocł., już przystąpiono do odbudowy. Kł pw. św. Małgorzaty, patr. bpa włocł. Zakrystia mur., szczęśliwie z pożaru ocalała, k. 287-287v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 287v.

Ołt. z tabern. znajdował się w ocalałej zakrystii, k. 287v.

Argentaria i inne param. kłne. Księgi metryk spisywano. Służba Boża, k. 288-288v.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 289-290.

Zabudowania parafialne, dawniej okazałe, zniszczone zostały przez Szwedów. Był szpital. Inwentarz gospodarczy, k. 290-290v.

Prob. Szymon Bromierski od 1711 r. Nie było nauczyciela. Witrykus Jan Fiudajna, k. 290v.

Wsie par.: Ciechocin, Nowa Wieś, osada młyńska zwana Gapa⁹⁴, Dolnik⁹⁵, osady młyńskie – Czajka i Sęk – już wówczas opuszczone⁹⁶, Miliszewy, Mał-

⁹² Już wówczas opuszczone, nie zident.

⁹³ Nie podano dokładniej, ani nawet przybliżonej daty, pozostawiając puste miejsce.

⁹⁴ Miejsc. nie zident.

⁹⁵ Już wówczas opuszczona, nie zident.

⁹⁶ Miejsc. nie zident.

szyce, Łążynek, Mierzynek⁹⁷, Młyniec⁹⁸ i Elgiszewo za Drwęcą⁹⁹. Wiernych do sakr. wielkan. 656 osób, k. 290v.

3. **Dobrzejewice.** Wieś bpa włocł. Kł drewn., k. 290v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 290v-291.

Kł drewn., pw. św. Wawrzyńca M., niekons., ale jest indult na odprawianie w nim nabożeństw. Patr. bpa włocł. Zakr. od str. ołt. wielkiego. Dzwonn. drewn. z jednym dzwonem średniej wielkości i dwoma małymi. W ołt. w., oprócz obrazu patrona św. Wawrzyńca znajdował się jeszcze obraz Niepokalanego Poczęcia NMP oraz Matki Boskiej Skępskiej. Ołt. boczne nosiły wezwania św. Anny i św. Antoniego, chociaż nie podano ich rozmieszczenia, k. 291-291v.

Argentaria i inne param. kln. Księga metryk prowadzona wspólnie dla par. Dobrzejewice i dla par. Złotoria. Służba Boża, k. 291v-293.

Uposażenie kła i dziesięciny, k. 293-293v.

Zabudowania parafialne i inwentarz gospodarczy, k. 293v-294¹⁰⁰.

Zarządcą par. był Szymon Franciszek Bromierski, prob. z Ciechocina, kan-
torem zaś Jan Grabowski. Witrykusami: byli Łukasz Spychaj, Mateusz Kopus
i Józef Kuta, k. 294.

Wsie par.: tylko wieś Dobrzejewice. Do sakr. wielkan. ok. 170 osób, k. 294.

Koniec protokołu wizytacji par. **Złotoria**¹⁰¹.

Zarządca Szymon Franciszek Bromierski, prob. z Ciechocina. Witrykus
Wojciech Sienski, k. 297.

Wsie par.: Złotoria, Nowawieś, Gumowo, Lubicz, Krobia, Silno, Ostrów
i Groch. Do sakr. wielkan. było zobow. 260 osób. Na terenie par. mieszkało
wielu innowierców tzw. „Hollendrów”, k. 297.

4. **Nowogród.** Wieś bpa włocł., k. 297.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 297-297v.

Kł drewn., pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela, kons. w 1682 r., patr. bpa włocł.
Zakrystia częściowo drewn., częściowo z kamienia łupanego. Dzwonnica drewn.,
stara i bardzo zniszczona, a w niej jeden dzwon duży i drugi mały. Sygnaturka
na kle pod dachem, bo nie było nawet wieżyczki. Ołt. w. pw. Matki Bożej,
boczny po str. prawej św. Agnieszki, po przeciwnej Świętej Trójcy, k. 297v-298.

⁹⁷ Wieś obecnie należy do par. Lubicz Górny.

⁹⁸ Wieś obecnie należy do par. Lubicz Górny.

⁹⁹ Wieś obecnie w par. Chełmonie, dawniej w diec. chełmiń., a obecnie w diec. toruńskiej.

¹⁰⁰ Karta 294, to odpis uwierzytelniony przez notariusza Konsystorza Generalnego Włocławskiego Benedykta Cynkę z dnia 21 I 1823 r. Dokonał tego, gdy na żądanie władz wycięto z tej księgi kartę zawierającą protokół wizytacji par. Złotoria.

¹⁰¹ Par. ta znalazła się po 1818 r. w diec. chełmiń. Obecnie wchodzi w skład par. Kaszczorek, dawniej diec. chełmiń., a obecnie toruńskiej.

Argentaria i inne param. kłne. Metryki tylko ochrzc. i zaśl., nie ma wiadomości o księdze zm. Służba Boża, k. 298-298v.

Uposażenie kła i dziesięcin, k. 298v-299.

Zabudowania parafialne i inwentarz, k. 299.

Prob. Szymon Mileszewich od 1701 r. Bakalarz Wojciech Łuczkowski, k. 299-299v.

Wsie par.: Nowogród, Węgiersk, Macikowo, Rudaw Pomarzany (zapewne dzisiejsze Grudza-Pomarzany) i osada młyńska Bierzgieł¹⁰². Do sakr. wielkan. zobow. 240 osób, k. 299v.

5. *Ostrowite*. Wieś szlach., k. 299v.

Kł od wielu lat spustoszony i pozbawiony proboszcza. Nosił niegdyś tytuł św. Mateusza Ap., był kons., patr. szlacheckiego. Na wieży znajdował się sygmarek, a w dzwonnicy starej i drewn. dwa dzwony, duży i mały. Jeden tylko ołtarz pw. Matki Bożej. Parafia nie posiadała żadnych param. liturgicznych na miejscu, nieliczne były u prob. w Zadzusznikach i jeżeli się zdarzało, że prob. z Zadzusznik, który miał w zarządzie tę parafię, przyjeżdżał odprawić mszę, param. wszystkie przywoził ze sobą, k. 299v-300.

Uposażenie kła, k. 300.

Nie było żadnego domu, tylko pole parafialne, obsiewane przez prob. z Zadzusznik, k. 300.

Wsie par.: *Ostrowite Duże* i *Małe* (teraz tylko jedna wieś), Szczepanki, Szuszewo, Kłokock¹⁰³. Nie podano ilości wiernych zobow. do sakr. wielkan., bo ci chodzą tam, gdzie im wygodniej, k. 300.

Uwaga, iż współkolatorzy parafii, Dąbrowscy, pragnęliby przywrócić świątynię do stanu używalności, ale ta raczej odbudowy, a nie naprawy wymaga, co przerasta ich możliwości, k. 300.

6. *Zadzuszniki*. Wieś szlach. Kł drewn., k. 300v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 300v.

Kł drewn., całkowicie nowy, na miejscu dawnego wystawiony, z wieżą zakończoną kulą, w której znajduje się sygnaturka. Patr. szlach. Zakrystia po lewej str., wystawiona razem ze świątynią. Dzwonn. nowa, przylegająca do kła (pewnie rodzaj wieży), ale dzwonów na niej nie zawieszono. Dwa dzwony, duży i mały, znajdują się na prowizorycznej dzwonnicy z trzech słupów sporządzonych, trzeci natomiast, z uszkodzonym sercem, jest złożony w świątyni. Ołtarz tylko jeden, przy drzwiach do zakrystii, prowizoryczny. Znajdują się obrazy z dawnych ołtarzy, a mianowicie św. Anny, innych świętych, a także św. Rocha. W zakrystii znajduje się obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, przez

¹⁰² Miejsc. nie zident.

¹⁰³ Wieś ta obecnie należy do par. Lipno.

niektórych uważany za łaskami słynący, ale nie ma tego potwierdzenia. Przed nim niekiedy odprawia się też msza, k. 300v-301.

Argentaria i inne param. klnę. Nie ma wiadomości o prowadzeniu metryk. Służba Boża, k. 301-301v.

Uposażenie kła, k. 302v-302.

Zabudowania parafialne i inwentarz gospodarczy, k. 302.

Prob. Mateusz Pokorski od 1701 r. Nie ma innych pracowników kła.

Wsie par.: Zaduszniki, Witkowo, Kurowo¹⁰⁴, Złewody¹⁰⁵, Oleszno, Szpiegowo, Krojczyn Mały i Duży, Nasiegniewo. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 2220 osób.

7. Chełmice. Wieś szlach., k. 302v.

Kł przed kilkoma laty odbudowany [jako drewn.], staraniem wojewodziny Malborskiej z Dębna Łosiowej, pw. św. Jakuba Ap., niekons. Posiada wieżę z sygnaturką. Zakryta drewn. [po str. lewej]. Nie przechowywano NSakr., gdyż nie była zarządcy ani prob. Dwór zabrał uposażenie. Niekiedy przyjeżdża zaproszony przez kolatora jakiś zakonnik, aby odprawić nabożeństwo. Dziesięciny dawniej należne par., przeznaczono mansomiarzom z katedry włocławskiej, k. 302v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 302v-303.

Ołt. w. zawierał obraz św. Jakuba, którym zasuwano obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Dwa ołt. boczne, z których po str. prawej zawierał obraz przedstawiający Pana Jezusa i Marię Magdalenę, drugiego zaś wezwania nie podano, k. 303.

Argentaria i inne param. klnę. Nie ma wiadomości o księgach metryk, k. 303-303v.

Wsie par.: Chełmice Duża, Łochocin, Lesk (prawdop. obecny Lisek), Wichowo i Zbytkowo. Wierni z tych wsi korzystają z sąsiednich par. Nie wiadomo ile osób przystępuje do sakr. wielkan., k. 303v.

8. Szpetal Dolny. Wieś szlach., k. 303v.

Opis tabern., chrzcielnicy i przechowywania Olejów św., k. 303v-304.

Kł na fundamentach mur., został z drewna odbudowany przez Tomasza Niemierzę, archidk. włocł.¹⁰⁶, pw. św. Gotarda, kons., patr. archidk. włocł. Zakryta drewn., zbudowana razem ze świątynią. Wieża służy jako dzwonnica i zawiera dzwon duży i mały. W małej wieżyczce była sygnaturka. Ołt. w. z obrazem Chrystusa Ukrzyżowanego oraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Jeden z bocznych ołt. zawierał także obraz Matki Bożej, drugi zaś był pw. św. Anny, k. 304.

¹⁰⁴ Już wówczas opuszczona, teraz nie istnieje.

¹⁰⁵ Miejsc. nie zident.

¹⁰⁶ Biogram tego kan. zob. Chodyski, *Katalog*, s. 665-667.

Argentaria i inne param. kln. Metryki spisywano. Służba Boża, k. 304v-305.

Uposażenie kła i zapisy, k. 305-306.

Zabudowania parafialne i folwark parafialny dawniej były w Szpetalu Górnym, zwane Siedlisko, ale po spaleniu nie zostały odbudowane, a następnie zamienione. Inwentarz, k. 306.

Zarządcą par. był Jan Ziemkiewicz, wik. katedralny włocł. Innych pracowników kła nie było, k. 306.

Wsie par.: Szpetal Dolny, Szpetal Górny, Witoszyn, Witoskie Rybaki¹⁰⁷, Kępy (pewnie chodzi o zabudowania na kępach wiślanych, teraz nieistniejących), Rachcin Skąpy¹⁰⁸, Bogucin, Fabianki, Mała Chełmica¹⁰⁹, Skórzyn, Miechowo¹¹⁰, osady młyńskie Jaworek i Płaczek¹¹¹, połowa wsi Zarzeczewo, Kulin z Kępą (zapewne na Wiśle), Suszyce, Łochocin i Łyszkowo¹¹². Do sakr. wielkan. zobowiązanych ok. 600 osób, k. 306.

Notatka o zamianie posiadłości parafialnej w Szpetalu Górnym dokonana oficjalnie za zgodą władzy kościelnej dnia 3 IV 1702 r., ale szczegółów nie podano, k. 306v.

15

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **ABPK Wiz. 15(76).**

[2. Tytuł oryg.] Synopsis ecclesiarum et status earum parochorum tum et decretorum reformationis ex praesenti visitatione archidiaconatus Wladislaviensis connotata anno D. 1711.

[3. Daty krań.] **1711.**

[4. Opis zewn.] 2° (34,5/24 cm). Kart 48 liczb. Pisana tą samą ręką, co Wiz. 15(75). Pismo staranne. Język łaciński. Kart pustych nie ma. Oprawa w skórę z czasu powstania księgi lub wkrótce po. Na okładce napis: Synopsis visitationis ecclesiarum archidiaconatus Vladislavien[sis] cum decretis reformationum expeditae in anno Domini 1711. Stan zachowania okładki i księgi bardzo dobry. Na grzbiecie okładki naklejony napis maszynowy na małej kartce papieru o treści: Synopsis visit. arch. Vlad. in 1711 a.

¹⁰⁷ Wieś obecnie nie istnieje.

¹⁰⁸ Wieś obecnie w par. Chełmica Duża.

¹⁰⁹ Wieś obecnie w par. Chełmica Duża.

¹¹⁰ Miejsc. nie zident.

¹¹¹ *Rocznik* 1938 r. podaje miejscowość Płaczek.

¹¹² Miejsc. nie zident.

[5. Dawna sygn.] **L. 76.**

[6. Uwagi] Księga ta z księgą poprzednią (Wiz. 15(75)) stanowi właściwie całość. Pierwsza część zapisów odnoszących się do poszczególnych parafii stanowi streszczenie treści protokołów księgi poprzedniej i dodane są potem zarządzenia powizytacyjne. Tłumaczy to poniekąd zastosowany tytuł księgi „synopsis”. Jeżeli weźmie się osobno księgę protokołów i księgę dekretów reformacyjnych, to niniejsza księga stanowi dosłownie „synopsis”, czyli zestawienie obok siebie treści odnoszących się do tych samych podmiotów. Dekrety reformacyjne często są przejawem interwencji w następstwie wizytacji wewnętrznej, czyli zbadania stanu gorliwości duszpasterzy. Powód krótkiego ujęcia „repertorium” tej księgi wyjaśniono we wstępie do niniejszej części.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Wykaz kolejny wizytowanych parafii, sporządzony ołówkiem, prawdopodobnie celem ułatwienia poszukiwania potrzebnego zapisu, ale nr karty podano jedynie w kilku wypadkach. Sporządzono ten wykaz prawdopodobnie w okresie międzywojennym, k. 1 nlb.

D e k a n a t b r z e s k i z wykazem należących doń kościołów parafialnych, k. 1.

1. **B r z e ś ć** [K u j a w s k i], miasto (oppidum) król., k. 1-1v.

Kł par. mur., k. 1-1v.

Kł szpitalny Świętego Ducha poza murami miasta, k. 1v.

Prob. zwany „vicarius perpetuus”, Stanisław Baszyński, k. 1v-2.

Uposażenie, k. 2.

Kaplica na zamku brzeskim, k. 2.

Dekret reformacyjny, dotyczący tak strony materialnej wszystkich świątyń, jak i przypomnienie obowiązku proboszczowi, aby nie zdarzyło się, że w parafii nie będzie obecnego żadnego kapłana, k. 2v-3.

2. **L u b r a n i e c**. Miasto (oppidum) Dąbskiego, marszałka król., k. 3.

Kł par. inkor. kanonikom regularnym lateraneńskim, k. 3.

Prepozyt, czyli prob. z zakonu kanoników regularnych lateraneńskich, Augustyn Kwietniewicz, k. 3v.

Dekret reformacyjny, k. 3v-4.

3. **Z g ł o w i ą c z k a**. Wieś, k. 4.

Kł mur. Par. inkor. zak. z Lubrańca. Zarządcą jest prep. z Lubrańca, k. 4.

Dekret reformacyjny, k. 4-4v.

4. Osięciny. Wieś szlach., k. 4v.
Kł par., zarządzany przez prep. z Lubrańca, k. 4v.
Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę, że lepiej będzie, jeżeli par. wróci pod zarząd księży diecezjalnych, dlatego na przyszłość kolator powinien prezentować duchownego diecezjalnego, k. 4v-5.
5. Dąbie [Kujawski]. Wieś szlach., k. 5.
Kł par. Prob. Adam Pijański, k. 5.
Dekret reformacyjny. Poświęcono wiele uwagi proboszczowi, k. 5v.
6. Kościelna Wieś. Wieś szlach., k. 6.
Kł mur. Prob. Kazimierz Leski, jednocześnie prob. w Raciążku, k. 6-6v.
Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę, aby na przyszłość kolator prezentował proboszcza, który będzie rezydował w parafii, k. 6v-7.
7. Wieniec. Wieś bpa włocł., k. 7.
Kł drew. Prob. był kan. kaznodzieja włocł. Marcin Ciechanowicz, k. 7.
Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę na nieobecność prob. w par., k. 7-7v.
8. Kruszyn. Wieś król., k. 7v.
Kł mur. Szymon Szaniawski, dziek. brzeski, k. 7v-8.
Zwrócono uwagę na opiekę nad zabudowaniami parafialnymi oraz żeby prob., który był jednocześnie dziek. brzeskim, dopilnował, aby dekrety reformacyjne zostały przez proboszczów wypełnione, k. 8-8v.
9. Kłobia. Wieś król., k. 8v.
Kł drew. Prob. Andrzej Gromadzki (Groniadzki), k. 8v.
Dekret reformacyjny. Zachęta, aby nowy proboszcz uporządkował tak duchową, jak i materialną stronę parafii, k. 9.
10. Boniewo. Wieś szlach., k. 9.
Kł drew. Par. nie posiadała prob., bowiem przeszedł on do Lubomina, k. 9-9v.
11. Lubomin. Wieś bpa sufr. włocł., k. 9v.
Kł drew. Prob. Marcin Pięłowski, k. 9v-10.
Dekret reformacyjny dla par. Boniewo i Lubomin. W Lubominie należy dokonać pewnych prac przy świątyni. Co zaś tyczy się Boniewa, wizytator zalecił, aby ks. Pięłowski złożył rezygnację, a kolator jak najprędzej prezentował nowego kandydata na proboszcza boniewskiego, k. 10.
12. Wieś szlachecka Roszki, k. 10v.

Była tam kaplica służąca wiernym parafii Kościelna Wieś, gdy tamtejszy kł był w rękach innowierców. Obecnie świątynia w Kościelnej Wsi wróciła w ręce katolików, a niepotrzebna już kaplica w Roszkach uległa zniszczeniu, tak iż samo tylko miejsce po niej zostało, k. 10v.

13. Włocława k. Miasto (oppidum) bpa włocł., k. 10v.

Kł mur. [św. J a n a]. Prob. Jan Kietner, k. 10v-11.

Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę, aby zrewidować dochody parafii oraz lepiej zabezpieczyć argentaria, przy okazji dokonując ich spisu i porównać ich stan z dawnymi inwentarzami, k. 11.

14. Kł św. S t a n i s ł a w a nad Wisłą [we Włocławku], k. 11v.

Świątynią tą opiekują się psalterzyści katedry włocł. korzystając za to z uposażenia. Przy niej znajduje się przytułek dla starych kapłanów diec. kujawsko-pomorskiej. Specjalnego zarządzenia nie wydano, k. 11v.

15. Kł św. W o j c i e c h a we Włocławku, k. 11v.

Kł drew. Wystarczająco zaopatrzony. Prebendę tę, z prezenty magistratu włocł., trzymał niewiad. imienia Romatowski, prob. w Kurowie, diec. płoc., ale tu nie przebywał, pomimo upomnień, k. 11v.

Dekanat kowalski z wykazem kościołów parafialnych doń należących.

1. K o w a ł. Miasto (oppidum) król., k. 12.

Kł mur. Prep. Jan Wieszczycki. Wik.: Piotr Zabłocki i Józef Piastonowski, k. 12v.

Dekret reformacyjny. Zarządzenie, aby prob. bardziej zadbał o całość uposażenia par., a także o szkołę, k. 12v-13.

a. Kaplica św. F a b i a n a i S e b a s t i a n a ze szpitalem. Kapelanem z prezenty mieszczan, był Andrzej Snopkowski, k. 13.

b. Kaplica na zamku, św. M i k o ł a j a. Kapelanem z prezenty król., był wspomniany wyżej Andrzej Snopkowski, k. 13.

c. Kł szpitalny Ś w i ę t e g o D u c h a i św. D o r o t y. Prep. z prezenty magistratu Kowala, był Jakub Będkowski, k. 13-13v.

2. G r a b k o w o. Wieś bpa włocł., k. 13v.

Kł mur. Prob. Jakub Będkowski, prep. szpitala Świętego Ducha w Kowalu, k. 13v.

Dekret reformacyjny. Proboszcz zaniedbuje parafię na rzecz prepozytury w Kowalu. Powinien przynajmniej postarać się o wikariusza zastępcę, k. 14.

3. Kłotno. Wieś bpa włocł., k. 14.

Kł drewn. Prob. Józef Staniewicz, kan. kruszw., k. 14-14v.

Dekret reformacyjny. Ponieważ proboszcz zaniedbał parafię, ponadto pomimo upomnień, nie uporządkował swojego osobistego życia, powinien być z par. usunięty, k. 14v.

4. Białotarsk. Wieś prep. płoc., k. 14v.

Kł drewn. Prob. Szymon Kulkiński, k. 14v-15.

Dekret reformacyjny. Upomniano prob., aby gorliwiej dbał o nabożeństwa i duszpasterstwo, a także o samą świątynię i jej czystość. Ma złożyć sprawozdanie z wypełnienia tych poleceń, k. 15.

5. Łanięta. Wieś szlach., k. 15v.

Kł mur. Prob. Antoni Dobski, k. 15v.

Dekret reformacyjny. Przypomniano, że nie wykonano poprzednich zarządzeń powizytacyjnych. Zobowiązano prob. do ich wypełnienia, do zadbania o stan i czystość świątyni, o należyte sprawowanie nabożeństw i katechizowanie wiernych oraz o naprawienie szkody materialnej. Na pierwszej kongregacji dziekańskiej ma zdać z tego sprawę dziek., który przekaże to do Konsystorza we Włocławku, k. 15v-16.

6. Lubień. Miasto (oppidum) szlach., k. 16.

Kł drewn. Prob. Józef Kasproicz, k. 16.

7. Pierowa Wola. Wieś szlach., k. 16.

Kł drewn. Prob. Józef Kasproicz z Lubienia, k. 16.

Dekret reformacyjny dla obydwóch par. Ponieważ tylko jeden rok był w par. obecny prob., to jednak okazało się, że niewiele tu zrobił dobrego, stąd generalna uwaga, aby był bardziej gorliwy. Wypadałoby mu wziąć pomocnika, celem należytego zaopiekowania się par. w Pierowej Woli, k. 16v-17.

8. Kłóbk a. Wieś szlach., k. 17.

Kł z mur. prezb. i nawą drewn. Prob. Piotr Dobrowski, k. 17.

Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę, aby proboszcz bardziej zadbał o głoszenie kazań i katechizowanie oraz o czystość w świątyni, a także przypomniał kołatorowi, że ma naprawić wieżę, k. 17-17v.

9. Chodecz. Miasto (oppidum) szlach., k. 17v.

Kł mur. Prob. Wojciech Julkowski, dziek. kowalski. Altarzysta Franciszek Bigoszewicz, k. 17v-18.

Dekret reformacyjny. Przypomnienia dane proboszczowi, o co ma najprędzej zadbać w kościele. Należy przywrócić szkółkę. Jako dziekan ma dopilno-

wać, aby proboszczowie wypełnili otrzymane zarządzenia powizytacyjne, k. 18-18v.

10. **Przedecz.** Miasto (oppidum) król., k. 18v.

Kł mur. Prob. Stefan Boguszewski, k. 18v-19.

Dekret reformacyjny. Prob. ma załatwić spór z następcą swoim na probostwie w Sadlnie, skąd miał zabrać pewne rzeczy będące własnością tamtejszej par. W Przedczu ma uważać, aby dać dobry przykład wiernym, dbać o należyłą konserwację świątyni. Zatrudnić altarzystę lub wikariusza oraz nauczyciela, aby wznowić funkcjonowanie szkoły. Ma dopilnować, aby Żydzi, zgodnie z zastrzeżeniem oficjała, nie zbudowali synagogi, w razie zaś trudności, powiadomić o tym bpa ordynariusza, k. 19v-20.

11. **Błenna.** Wieś szlach., k. 19v.

Kł drew. Prob. Wojciech Stesicki, k. 19v.

Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę prob., aby wobec licznych przybywających tu osób dla uczczenia Matki Bożej w obrazie słynącym łaskami i wobec licznych spowiedzi, podczas których mogą być trudne sprawy do rozstrzygnięcia, odsyłał penitentów do osób kompetentnych. Należy też zadbać o składane wota. Zatrudnić kantora, k. 19v-20.

12. **Chocień.** Wieś szlach., k. 20.

Kł stojący osobno, poza wsią. Prob. Wawrzyniec Leśniewski, k. 20.

Dekret reformacyjny. Prob. powinien zadbać o zabezpieczenie świątyni i dokonanie niezbędnych napraw, k. 20.

13. **Śmiłowice.** Wieś król., k. 20v.

Kł drew. Prob. Stanisław Boryszewicz, k. 20v.

Dekret reformacyjny. Polecenie zadbania o świątynię i jej param. Postarać się oddanie przez dwór niektórych nieruchomości klnych, k. 20-20v.

14. **Wistka** [Szlachecka]. Wieś szlach., k. 21.

Wieś dawniej par., należąca do dek. kowalskiego. Kł par. obecnie nie istnieje, a parafią i jego dochodami, na zasadzie sąsiedztwa, zajmuje się prob. z Włocławka, k. 21.

Dekanat izbicki – z wykazem kłów parafialnych.

1. **Izbica** [Kujawska]. Miasto (oppidum) szlach., k. 21.

Kł mur. Prob. Paweł Łaziński. Wik. Jan Perowicz, k. 21v-22.

Dekret reformacyjny. Prob. który mieszka w swojej parafialnej wsi Chotel, powinien bardziej zadbać o świątynię i upomnieć się u kolatora, aby naprawił

wieżę. Powinien zaprowadzić nowe księgi metryk oraz rozliczyć się ze swoim następcą w Witowie. Wik. zasłużył na pochwałę za gorliwość, k. 22-22v.

2. B r d ó w. Miasto (oppidum) król., k. 22v.

Kł mur. inkor. paulinom z Jasnej Góry, k. 22v-23.

Dekret reformacyjny. Parafia wzorowo prowadzona i nie było potrzeby wydawania specjalnych upomnień, k. 23.

3. M o d z e r o w o. Wieś szlach., k. 23.

Kł drew. Prob. Stanisław Podczaski, k. 23.

Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę, aby prob., pewnie niedawno święcony, po długim okresie służby w wojsku, zmienił nie tylko szatę, ale i swoje wnętrze, starając się o ducha kapłańskiego; żeby zadbał o świątynię i zatrudnił kantora, k. 23v-24.

4. M ą k o s z y n. Wieś szlach., k. 23v.

Kł drew. Brak prob. Zarządza prob. z Lubotyń, a odprawiają sąsiedzi, k. 23v-24.

Dekret reformacyjny. Jeżeli nie uda się odzyskać uposażenia par., zagarniętego przez kolatora katolika, należałoby wsie parafialne rozdzielić pomiędzy sąsiednie parafie. Ostateczny osąd należy do bpa włocł., k. 24.

5. L u b o t y ń. Wieś bpa włocł.

Kł mur. Prob. Maciej Wojciechowicz, k. 24.

Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę prob., żeby bardziej dbał o należyte spełnianie obowiązków liturgicznych. Jako dziekan izbicki niech dopilnuje wypełnienia dekretów powizytacyjnych w swoim dekanacie, k. 24-24v.

6. O r l e. Wieś bpa włocł., k. 24v.

Kł drew. Prob. Tomasz Ryfiński, k. 24v.

Dekret reformacyjny. Prob. powinien zwrócić się do kolatora, bpa włocł., o pomoc w naprawieniu świątyni. Samemu zaś zadbać o czystość w kle., zatrudnić kantora. Pamiętać o głoszeniu kazań i o katechizowaniu wiernych, k. 24v-25.

7. C h a l n o. Wieś szlach., k. 25.

Kł mur., obecnie opuszczony, bez prob. i bez uposażenia. Zarządca – prob. z Orla, ale nie chce się już tą par. opiekować, co zgłoszono do Konsystorza we Włocławku. Nie wydano zarządzeń powizytacyjnych, widocznie nie myślano o wznowieniu tu samodzielnej par., albo nie znano jeszcze ostatecznych w tej kwestii rozstrzygnięć, k. 25.

8. Ś w i e r c z y n. Wieś szlach., k. 25.

Kł drew. Prob. Michał Sadłowski, k. 25-25v.

Dekret reformacyjny. Ponieważ świątynia grozi zawaleniem, polecono ją zamknąć, nabożeństwa zaś parafialne prob. powinien sprawować w kle w Chalnie. Zachęcić szlachtę z par. do gromadzenia budulca na nowy kł. Param. liturgiczne sprawdzić według dawnego spisu i okazać dziekanowi oraz zabezpieczyć je. Zatrudnić kantora lub bakałarza, k. 25v-26.

9. S a d l n o. Wieś szlach., k. 26

Kł o mur. prezb. i nawie drew. Prob. Walenty Lipiński, k. 26.

Dekret reformacyjny. Prob., pomimo sporu z poprzednikiem, załatwianego za pośrednictwem dziekana i Konsystorza Generalnego, na ile był w stanie, rozpoczął naprawę świątyni. Powinien zająć się sprawą zwrotu należnych par. dochodów, k. 26.

D e k a n a t r a d z i e j o w s k i – z wykazem kościołów parafialnych, k. 26v.

1. R a d z i e j ó w. Miasto (oppidum) król.

Kł mur. Prep. Zygmunt Roszkowski, k. 26v-27.

Dekret reformacyjny. Ponieważ sam proboszcz nie jest w stanie zarządzić wszystkim potrzebom, dlatego polecono postarać się o wik., który będzie stale rezydował i pracował w par. Wrócono do dawnego zarządzenia, aby sprawdzić srebra klne i okazać to dziekanowi, a spis przesłać do Konsystorza, k. 27v-28.

2. W i t o w o. Wieś Seminarium Włocł.

Kł drew. Zarządca Wojciech Kurowski, k. 27v.

Dekret reformacyjny. Chociaż par. zarządza komendarz, polecono mu załatwienie z poprzednim proboszczem, teraz prob. w Izbicy, zwrotu przez niego pewnych rzeczy i sum przynależnych par. w Witowie, k. 27v-28.

3. B y t o ń. Wieś szlach., k. 28.

Kł mur. Prob. jest prep. z Lubrańca, k. 28.

Dekret reformacyjny. Ponieważ par. jest prowadzona dobrze, nie wydano specjalnych zarządzeń, k. 28.

4. K a c z e w o. Wieś bpa sufr. włocł., k. 28v.

Kł drew. Prob. Michał Słomski, k. 28v.

Dekret reformacyjny. Ponieważ prob. jest już bardzo posunięty w latach, ma zamieszkać w domu dla starszych kapłanów we Włocławku. W dekrecie tym prosi się kapit. włocł., aby zatrudniła tu młodego kapłana, k. 28v.

5. P i o t r k ó w [K u j a w s k i]. Wieś szlach., k. 28v.

Kł mur. Prob. Hieronim Głębocki, k. 28v-29.

Dekret reformacyjny. Ponieważ prob. nie spełnił poprzednich poleceń powizytacyjnych i są przeciwko niemu zastrzeżenia, powinien zatrudnić wik. i innych pracowników kła, a sam poddać się wyrokowi Konsystorza, k. 29.

6. Połajewo. Wieś szlach., k. 29v.

Kł drew. Prob. Wawrzyniec Przanowski, k. 29v.

Dekret reformacyjny. Prob. ma się postarać o indult na odprowadzanie nabożeństw w kle par., ponieważ ten nie jest kons. Postarać się, aby w przyszłości świątynia została kons. Ma też pamiętać, aby par. otrzymywała należne jej uposażenie, k. 29v.

7. Rzeczycza. Wieś będąca własnością parafii, k. 30.

Kł drew. Prob. niewiad. imienia, Kołudzki, k. 30.

Dekret reformacyjny. Prob. ma przeprowadzić remont kła. Powinien zatrudnić osoby potrzebne do należytego sprawowania nabożeństw. Sam prob. powinien częściej bywać w swojej par., k. 30.

8. Ostrowo nad Gopłem. Wieś szlach., k. 30v.

Kł mur. Prob. Jakub Konarzewicz, k. 30v.

Dekret reformacyjny. Służba Boża należycie spełniana. Ogólna zachęta do gorliwości pasterskiej dla prob., k. 30v.

9. Chełmce. Wieś bpa włocł., k. 30v.

Kł mur. Prob. Jan Jurbiński, k. 30v-31.

Dekret reformacyjny. Ponieważ prob. jest kan. kruszw., dlatego gdy z obowiązku przebywa w kapitule, powinien mieć zastępcę w par., k. 31.

10. Piaski. Wieś szlach., k. 31.

Kł drew. Zarządcą par., na zasadzie sąsiedztwa, jest prob. z Broniewa, spełniający obowiązki osobiście lub przez zastępcę, k. 31.

Dekret reformacyjny. Należy poczynić pewne prace w świątyni, zadbać, aby uposażenie par. nie uległo alienacji, k. 31-31v.

11. Broniewo. Wieś szlach., k. 31v.

Kł drew. Prob. Jan Maniecki, dziek. radziejowski, k. 31v.

Dekret reformacyjny. Par. dobrze zarządzana. Prob., jako dziekan, niech zadba, aby w dekanacie wypełniono zarządzenia wizytacyjne. Należy na kongregacji dekanalnej dekrety te odczytać, k. 31v.

12. Bronisław. Wieś zak. norbertanek z Płocka, k. 32.

Kł drew. Prob. Walenty Umiński, kan. kruszw. Wik. Sebastian Dworzyński, starzec, k. 32.

Dekret reformacyjny. Prob. powinien częściej odwiedzać swoją par. Należy przypomnieć kolatorom, żeby zatroszczyli się o naprawę świątyni, bo prob. swoim sumptem nie jest w możności tego uczynić. Dbać, aby należne dochody dla par. nie zostały alienowane, k. 32.

13. K r z y w o s ą d z. Wieś szlach., k. 32v.

Kł drewn. Prob. młody, niedawno święcony, ale tu nie podano nazwiska [Stanisław Arbiński], k. 32v.

Dekret reformacyjny. Przypomnienie prob., żeby dbał o świątynię i jej prawa, k. 32v.

14. B y c z y n a. Wieś bpa włocł., obecnie w zarządzie bpa sufr. włocł., k. 33.

Kł drewn. Prob. Józef Piaskowski, kan. kruszw., k. 33.

Dekret reformacyjny. Prob. od wielu lat tylko w ostateczności przybywa do par., stąd wiele zaniedbań. Należałoby postarać się o kapłana, który będzie stale rezydował, k. 33-33v.

15. P ł o w c e. Wieś szlach., k. 33v.

Kł dawniej par., teraz kaplica. Przebywa przy niej niejaki zak. Rajmund Smakowski, ale podczas wizytacji nieobecny, k. 33v-34.

Dekret reformacyjny. Należałoby zbadać na podstawie dawnych wizytacji, jakie jest uposażenie dla tej parafii i przywrócić je z rąk miejscowych dziedziców i kmieci. Powinna być powołana do tego specjalna komisja, k. 34.

D e k a n a t s ł u ż e w s k i – z wykazem kościołów parafialnych, k. 34v.

1. S ł u ż e w o. Miasto (oppidum) szlach.

Kł mur. Prep. Andrzej Niemojewski. Mans: Wojciech i Tomasz Bujnowski, k. 34v-35.

Dekret reformacyjny. Upomnienie prob., który praktycznie nie spełnia obowiązków kapłańskich. Powinien zatem mieć swojego zastępcę do czynności kapłańskich, a także zatrudnić kantora. Świątynia wymaga zadbania. Jeżeli na kongregacji dekanalnej nie będzie wiadome, że dekret ten został wypełniony, należy donieść ordynariuszowi miejsca, k. 35-35v.

2. O s t o w ą s. Wieś zak. norbertanek z Płocka, k. 35v.

Kł drewn. Prob. Tomasz Osuchowski, dziek. służewski, k. 35v.

Dekret reformacyjny. Par. prowadzona dobrze. Prob. powinien przypomnieć patronom parafii, że na nich ciąży obowiązek napraw w świątyni, k. 35v-36.

3. S t r a s z e w o. Wieś bpa włocł., zarządzana obecnie przez archidk., k. 36.

Kł drewn. Nie podano nazw. prob., k. 36.

Dekret reformacyjny. Prob. powinien zadbać o lepszy wygląd świątyni i dlatego niech stara się, aby fundusze i dziesięciny zostały oddawane, a także poprosi bpa o pomoc w konserwacji kła, k. 36-36v.

4. **G r a b i e.** Wieś szlach., k. 36v.

Kł. mur. Prob. Adam Mackowski, wik. Wojciech Tyrylski, k. 36v.

Dekret reformacyjny. Ponieważ prob. ani teraz, ani przed dwunastoma laty, gdy była wizytacja, był nieobecny, jest wezwany niniejszym dekretem, żeby w ciągu miesiąca stawił się w Konsystorzu dla zdania sprawy ze stanu parafii. W razie niestawienia się, podlega usunięciu z parafii i ukaraniu przez oficjała, k. 36v.

5. **C h l e w i s k a.** Wieś bpa włocł., k. 37.

Kł. drew. Par. zarządza prob. z Brodni, k. 37.

Dekret reformacyjny powinno się wystawić, gdy bp, jako kolator, mianuje prob. Tymczasem przypomina się, aby zarządca, osobiście lub przez zastępcę, sprawował opiekę duszpasterską, k. 37.

6. **K o n e c k.** Wieś szlach., k. 37.

Kł. stawiany w tzw. pruski mur. Prob. Józef Madaliński, kan. pozn. Wik. Wojciech Pruchnicki, starzec, k. 37-37v.

Dekret reformacyjny. Poleca się trosce proboszcza stan świątyni, która wymaga naprawy. Większą część param. srebrnych dano dla bezpieczeństwa kolatorowi, który niedawno zmarł. Powinna to oddać wdowa po nim, k. 37v.

7. **Ł o w i c z e k.** Wieś szlach., k. 38.

Kł. nowy. Zarządcą jest prob. z Bądkowa, k. 38.

Dekret reformacyjny. Zanim zostanie prezentowany nowy proboszcz, niech zarządca dba, aby parafia nie straciła należnego dochodu, k. 38.

8. **S i n i a r z e w o.** Wieś szlach., k. 38.

Kł. drew. Prob. Antoni Niszczewski, kan. kruszw., k. 38-38v.

Dekret reformacyjny. Prob. dba o par., k. 38v.

9. **B ą d k o w o.** Wieś kapit. włocł., k. 38v.

Kł. mur. Prob. Stanisław Nagurski.

Dekret reformacyjny. Parafia dobrze prowadzona. Niech prob. opiekuje się par. Łowiczek, której jest zarządcą, aby w dobrym stanie przekazać ją przysłemu prob., k. 38v.

D e k a n a t n i e s z a w s k i – z wykazem kościołów parafialnych, k. 39.

1. N i e s z a w a. Miasto (oppidum) król.

Kł mur. Prep. Andrzej Sokołowski, kan. włocł. Wik. Marcin Kuszyński. Altarzysta Wojciech Luboński i Antoni Wierzbicki, k. 39.

Dekret reformacyjny. Należy zadbać o naprawy świątyni w niektórych miejscach. Dopilnować dochodów należnych parafii. Chociaż kł w Przypuście nie ma swojego patrona, aby go restaurował, powinien to uczynić proboszcz, k. 39-39v.

2. R a c i ą ż e k. Miasto (oppidum) bpa włocł.

Kł mur. Prep. Kazimierz Michał Leski, kan. kruszw. Wik. Jan Pawłowski, k. 39v-40.

Dekret reformacyjny. Prep. nastął tu niedawno, dlatego nie ma podstaw do mówienia o jakichkolwiek zaniedbaniach. Ponieważ świątynia w Raciążku jest fundacji bpa Rozrażewskiego, powinien prepozyt przypominać bpowi włocł., że jest kolatorem i ma dbać o remonty. Ponadto prep. niech nie zaniedba wykorzystania zapisów na ten cel. Przypomniano o obowiązku opieki nad dawną par. w Słońsku, a także o akatolikach tam zamieszkałych, k. 40-40v.

3. Z b r a c h l i n. Wieś kapit. włocł., k. 40v.

Kł mur. Prob. Szymon Michnowski. Z urodzenia szlachcic, z zachowania wieśniak. Duszpasterz słaby, chociaż z nominacji jest dziek. nieszawskim, k. 40v.

Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę prob., co powinien zrobić w parafii. Jako dziek. nieszawskiemu przypomniano troskę o wprowadzenie dekretów wizytacji dla par. dekanatu w życie, k. 40v-41.

4. L u b a n i e. Wieś kapit. włocł., k. 41.

Kł mur. Prob. Marcin Szydłowski, k. 41-41v.

Dekret reformacyjny. Przypomniano obowiązki prob., u którego było wiele zaniedbań. Zwracał na to uwagę już Konsystorz, k. 41v.

5. S ł o ń s k. Wieś król., k. 42.

Dawniej par. Obecnie kła nie ma. Dochód i obowiązki przejął prob. z Raciążka. Tereny dawnej par. w dużej mierze zamieszkałe przez akatolików. Specjalna komisja powinna zadecydować, czy nowy kł w Słońsku zbudować, czy na zawsze złączyć tę par. z Raciążkiem, k. 42.

D e k a n a t b o b r o w n i c k i – z wykazem kościołów parafialnych.

1. B o b r o w n i k i. Miasto (oppidum) król., k. 42v.

Dawniej był kł za miastem, ale spalił się. W mieście kł drew. Prob. Tomasz Wieniewski, k. 42v.

Dekret reformacyjny. Chociaż w sytuacji jaka wówczas panowała, nie było możliwe przeprowadzenie wszystkich prac przy kle, należało wykonać to, co najniezbędniejsze. Należy także pamiętać o akatolikach tu zamieszkałych, których chociaż nie można do wiary świętej nawrócić, to wymagać od nich przestrzegania tego, co są winni parafii, k. 42v-43v.

2. C i e c h o c i n. Wieś bpa włocł., k. 43v.

Kł mur. Prob. Szymon Bromierski, k. 43v.

Dekret reformacyjny. Polecenie, aby prob. najszybciej dokonał prac przy kle, prosząc o pomoc kapit. włocł., a przede wszystkim kolatora, bpa włocł. Jako dziekan bobrownicki, ma zadbać o wprowadzenie zarządzeń wizytacyjnych w dekanacie.

3. D o b r z e j e w i c e. Wieś bpa włocł., k. 44.

Kł drew. Par. zarządza prob. z Ciechocina, k. 44.

Dekret reformacyjny. Przypomniano zarządcy, aby nie zaniedbał parafii tak od strony duchowej, jak i materialnej, k. 44v.

4. Z ł o t o r i a. Wieś król., k. 44v.

Kł drew. Par. zarządzana przez prob. z Dobrzejewic, obecnie z Ciechocina, k. 44v.

Dekret reformacyjny. Szczegółowe zarządzenia, co należy zrobić ok. świątyni oraz jej uposażenia, aby pewne dobra nie uległy alienacji, k. 44v-45.

5. N o w o g r ó d. Wieś bpa włocł., k. 45.

Kł drew. Prob. Szymon Mileszewicz, k. 45.

Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę prob., aby dbał o swoją świątynię, a także o swoje sprawy duchowe. Zagrożono upomnieniem przez Konsystorz, k. 45-46.

6. C h e ł m i c a. Wieś szlach., k. 46.

Kł obecnie bez prob., tylko niekiedy przyjeżdżają zaproszeni przez kolatora kapłani. Wizytator był zdania, żeby parafię tę, która posiada niewystarczający dochód, złączyć z którąś z sąsiednich parafii, k. 46.

7. Z a d u s z n i k i. Wieś szlach., k. 46.

Kł nowy drew. Prob. Mateusz Pokorski, k. 46-46v.

8. O s t r o w i t e. Wieś szlach., k. 46v.

Kł drew. Prob. własnego nie posiada. Zarządza prob. z Zadusznik, k. 46v.

Dekret reformacyjny [dla Zadzusznik i Ostrowitego]. Przypomnienie prob., że nowa świątynia wymaga nowej gorliwości. Powinien także pamiętać o powierzonych mu parafianach z Ostrowitego, k. 46v-47v.

9. Szpetal DoIny. Wieś szlach., k. 47v.

Kł niedawno odbudowany. Najczęściej nie ma prob., a tylko jest zarządca. Zarządca Jan Ziemkiewicz, wik. katedr., k. 47v.

Dekret reformacyjny. Ponieważ jest często trudność przeprawy przez Wisłę, dlatego komendarz ma być zawsze przy parafii. Ponieważ z powodu dzierżawy beneficjum, nie można teraz prezentować nowego proboszcza, niech jednak komendarz postara się, aby zawsze w dni świąteczne i niedziele były nabożeństwa. Należy też zadbać lepiej o świątynię. Dzierżawę odnawiać co-rocennie, aby nie utracić prawa do uposażenia. Do umowy dzierżawnej dodać, aby w Szpetalu Górnym wybudowano zabudowania parafialne, k. 47v-48.

16

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **ABPK Wiz. 16(77).**

[2. Tytuł oryg.] *Decreta reformationum pro ecclesiis dioecesis Vladislaviensis et Pomeraniae ab illustrissimo et reverendissimo domino Christophoro Antonio a Slupow Szembek¹¹³, Dei et Apostolica Sedis gratia episcopo Vladislaviensi et Pomeraniae, tempore visitationis earundem ecclesiarum lata ab anno 1723-tio.*

[3. Daty krań.] **1723-1728.**

[4. Opis zewn.] Łac. i pol. 20 (34,5/21 cm). Stan zachowania księgi dobry. Oprawa z XIX w. Karty puste: pierwsza nlb. (dawna foliacja 1), 1v, 2, 2v, 29v, 30, 49v-51v, 53, 59, 65-65v, oraz pięć k. nlb. po k. 81v.

[5. Sygn. daw.] **L. 77.**

[6. Uwagi.] Są to same dekry reformacyjne. W większości dotyczą pomorskiej części dawnej diecezji włocławskiej, które potem znalazły się w diec. chełmiń., dlatego do identyfikacji wizytowanych par. służył jej schematyzm. Tylko kilka mówi o par. na Kujawach. Od drugiej strony tej księgi wpisane zostały przywileje bpów włocł. dla wsi biskupiej Szotland pod Gdańskiem oraz opisy stanu diec. wysłanych do Rzymu w 1728 i w 1731 r., oraz wykaz taksy rzymskiej dla Teodora Potockiego, bpa warmińskiego. Ponieważ nie ma tu szczegółowych wiadomości dotyczących wizytowanych par. czy klasztorów, a tylko o sprawach nabożeństw, czy karności w klasztorach, poprzestano na samym

¹¹³ Krzysztof Antoni Szembek, bp włocł. w l. 1720-1739, potem abp gnieźn.

podaniu kart, gdzie znajdują się poszczególne dekryty. Z uwagi, że tylko nieliczne protokoły zostały wystawione w języku pol., dlatego w tych wypadkach podano o tym wiadomość, gdzie nic nie powiedziano, znaczy, iż użyto języka łac.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Tytuł oryginalny (podany wyżej w opisie księgi) oraz spis zawartości księgi, z podaniem kart, sporządzony ręką ks. Stanisława Chodyńskiego, dla obydwóch części niniejszej księgi, k. 1.

1. Dekret reformacyjny dla Kolegium Wikariuszy katedry wrocławskiej, wydany przez Wojciecha Bardzińskiego¹¹⁴, sufragana wrocławskiego, Pawła Gostomskiego, dziek.¹¹⁵, Andrzeja Jana Kantego Sokołowskiego, kan. oraz wikariusza in spiritualibus i oficjała wrocław.¹¹⁶, na mocy upoważnienia bpa Krzysztofa Szembeka z dnia 22 VIII 1722 r. wyznaczonych wizytatorów, wydany w miesiącu grudniu tegoż roku (na zakończenie protokołu wizytacyjnego podano datę dokładną: 8 I 1723 r.). Odwołano się przy tym dekrete do poprzedniego zarządzenia wystawionego przez bpa Madalińskiego¹¹⁷, k. 3-5v.

2. Dekret reformacyjny dla kolegiaty kruszwickiej¹¹⁸, k. 6-12v.

3. Dekret reformacyjny dla konwentu zakonnicy klasztoru św. Brygidy¹¹⁹ w Gdańsku. Jest to odpis protokołu wystawionego w języku pol. w Gdańsku i podpisanego dnia 27 VI 1724 r. przez bpa Krzysztofa Antoniego Szembeka, k. 13-16.

Do powyższego dekretu dołączono:

a. „Punkta” dekretu wystawionego tym zakonnicom, także w języku pol., przez bpa Stanisława Szembeka¹²⁰ dnia 29 X 1701 r., k. 16-17.

¹¹⁴ Biogram zob. Wojciech Ignacy Bardziński, w: Chodyński, *Biskupi, sufragani*, s. 67-69.

¹¹⁵ Biogram zob. Chodyński, *Katalog*, s. 291-294.

¹¹⁶ Biogram zob. Chodyński, *Katalog*, s. 854-858.

¹¹⁷ Wizytacja katedry czy poszczególnych jej kolegiów, z czasów bpa Madalińskiego (1681-1691) nie zachowała się.

¹¹⁸ Jest to odpis osobistego dekretu wystawionego przez bpa Krzysztofa Antoniego Szembeka w Kruszwicy, dnia 17 IX 1723 r., uwierzytelnionego na oryginale pieczęcią i osobistym podpisem.

¹¹⁹ O zakonie tym i jego ustroju zob. W. Jańczak, J. Kowalczyk, *Brygidki. Zakon św. Brygidy*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1985, fol. 1117-1119.

¹²⁰ Stanisław Szembek, bp wrocław. w l. 1700-1706, potem abp gnieźn.

4. [Dekret] dla ojców i braci konwentu św. B r y g i d y w Gdańsku. Jest to odpis protokołu wystawionego przez Krzysztofa Antoniego Szembeka w Gdańsku dnia 27 VI 1724 r., k. 17-19.

Do powyższego dekretu dołączono:

a. Dekret reformacyjny dla [ojców i braci konwentu św. B r y g i d y w Gdańsku], wystawiony dnia 31 X 1701 r. przez bpa Stanisława Szembeka, k. 19-20v.

b. Sprawozdanie z ogłoszenia powyższego dekretu bpa Stanisława Szembeka, przeorowi i całemu konwentowi [gdańskiemu], zebranemu na swojej kapitule oraz wierszem pisane statuty tegoż zakonu, k. 20v-25v.

5. [Dekret] dla zakonnic klarysek, klasztoru w B y d g o s z c z y, wystawiony po przeprowadzonej z upoważnienia bpa włocł. wizytacji klasztoru, z okazji wyboru nowej ksieni, którą została Cecylia Brudzyńska. Wizytował i zarządzenia podał, prob. z Wtelną ks. Antoni Ciurkiewicz [?], dnia 10 III 1725 r., k. 26-28.

6. [Dekret] bpa Krzysztofa Antoniego Szembeka dla par. św. Mikołaja w I n o w r o c ł a w i u, wystawiony 7 V 1726 r., k. 28v-32.

7. [Dekret bpa Krzysztofa Antoniego Szembeka]¹²¹ wystawiony dla par. pw. NMP w I n o w r o c ł a w i u, leżącej za murami [miasta], k. 32-32v.

8. [Dekret] dla par. w S i a n o w i e¹²², z dnia 21 VI 1724 r., k. 32v-33.

9. [Dekret] dla par. S t r z e p c z¹²³, ale wystawiony w Sianowie dnia 21 VI 1724 r., k. 33v.

10. [Dekret] dla par. O k s y w i e i C h y l o n i a, z dnia 27 VI 1727 r., k. 33v-34v.

11. [Dekret] dla par. P u c k, z dnia 30 VI 1727 r., k. 34v-35.

12. [Dekret] dla par. S w a r z e w o, Ł e b c z i S t r z e l n o¹²⁴, z dnia 30 VI 1727 r., k. 35-35v.

13. [Dekret] dla par. M e c h o w a, z dnia 30 VI 1727 r., k. 35v-36.

¹²¹ W dalszej części, tam gdzie są dekrety samego bpa Krzysztofa Antoniego Szembeka, nie będzie się tego podawało.

¹²² Dawniej pisano Swianowo, obecnie Sianowo.

¹²³ Sianowo i Strzecz były dawniej w dek. kościerskim.

¹²⁴ Par. w okolicach Pucka.

14. [Dekret] dla par. S t a r z y n o, z dnia 30 VI 1727 r., k. 36-36v.
15. [Dekret] dla par. W e j h e r o w o i G ó r a¹²⁵, z dnia 4 VII 1727 r., k. 36v-37.
16. [Dekret] dla par. R u m i a, z dnia 5 VII 1727 r., k. 37-37v.
17. [Dekret] dla par. R e d a, z dnia 4 VII 1727 r.¹²⁶, k. 27v.
18. [Dekret] dla par. w O l i w i e, pw. św. Jakuba, z dnia 6 VII 1727 r., k. 37v-38.
19. [Dekret] dla par. M a t a r n i a, z dnia 9 VII 1727 r. Jest też wzmianka o kle w Banino, k. 38-39.
20. [Dekret] dla par. K i e l n o, z dnia 10 VII 1727 r., k. 39-39v.
21. [Dekret] dla par. P r z o d k o w o, z dnia 10 VII 1727 r., k. 39v-40.
22. [Dekret] dla kła w miejsc. S i n w a l d¹²⁷, z dnia 10 VII 1727 r., k. 40.
23. [Dekret] dla par. C h w a s z c z y n o i K a c z k¹²⁸, z dnia 10 VII 1727 r., k. 40-40v.
24. [Dekret] dla par. Ł a b i s z y n, z dnia 9 VIII 1727 r., k. 40v-42.
25. [Dekret] dla par. B a r c i n, z dnia 10 VIII 1727 r., k. 42-42v.
26. [Dekret] dla par. L u b i e ń [K u j a w s k i], z dnia 28 VI 1728 r. Jest też wiadomość o kle w Pierowej Woli, k. 42v-44.
27. [Dekret] dla par. Ł a n i ę t a, z dnia 29 VI 1728 r., k. 44-45.
28. [Dekret] dla konwentu kanoników regularnych lateraneńskich w L u b r a ń c u, z dnia 4 X 1728 r., k. 45-46v.

¹²⁵ Obecna nazwa Góra Pomorska.

¹²⁶ Taka kolejność dat w rękopisie.

¹²⁷ Obecnie kł ten nie istnieje. Wówczas pewnie była to niezależna par. w dek. kościerskim.

¹²⁸ Miejsc. Kaczka nie zidentyfikowana

29. [Dekret] dla kła konwentu zakonnice klarysek w Bydgoszczy, z dnia 16 VIII 1728 r.¹²⁹, wydany w języku pol. Wspomniano o poprzednich wizytacjach i zarządzeniach dla tego konwentu, k. 46v-49.

30. Rachunek taksy rzymskiej przy przejściu Teodora Potockiego¹³⁰ z biskupstwa warmińskiego na arcybiskupstwo gnieźn., k. 52-52v¹³¹.

31. Opis stanu diecezji włocławskiej, przesłany do Rzymu przez bpa Krzysztofa Antoniego Szembeka, z dnia 6 X 1731 r., k. 58-55v¹³².

32. Odpowiedź z Rzymu na powyższą relację, z dnia 5 IV 1732 r., k. 53v-55¹³³.

33. Opis stanu diecezji włocławskiej, przesłany do Rzymu przez bpa Krzysztofa Antoniego Szembeka, z dnia 18 VIII 1728 r., k. 59v-64v¹³⁴.

34. Przywilej bpa Mikołaja z Oleksowa Gniewosza¹³⁵ dla wsi biskupiej Szotland pod Gdańskiem, potwierdzany następnie przez późniejszych bpów włocławskich, k. 66-81v¹³⁶.

17

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **ABPK Wiz. 17(78).**

[2. Tytuł oryg.] Status ecclesiae parochialis [Brzeście] in visitatione per illu[st]rissimum d[omi]num [Christophorum Antonium Szembek] loci ordinarium expedita a[nn]o Dni 1724.

¹²⁹ Taka jest kolejność dat w rękopisie.

¹³⁰ Teodor Andrzej Potocki, bp chełmiń. w l. 1699-1712, potem bp warmiński w l. 1712-1723, wreszcie abp gnieźn. w l. 1723-1738.

¹³¹ Trudno wyjaśnić, dlaczego kopia tego rachunku znalazła się w tej księdze.

¹³² Odwrotna paginacja pochodzi dlatego, że wykorzystano paginację ciągłą od początku księgi, gdzie znajdowały się dekrety wizytacyjne. Wydane drukiem przez ks. S. Chodynskiego w MHDWI, t. 8, Wladislaviae 1888, s. 69-77.

¹³³ Druk. w MHDWI, t. 8, s. 77-80.

¹³⁴ Druk. w MHDWI, t. 8, s. 59-69.

¹³⁵ Mikołaj z Oleksowa Gniewosz, bp włocł. w l. 1641-1654.

¹³⁶ Nie podano szczegółów i wszystkich dokumentów, których odpisy tu się znajdują, ponieważ te nie należą w ścisłym tego znaczeniu do wizytacji. Wiadomość to pozwala tylko zorientować się, co ta część księgi zawiera. Znajdujące się tu odpisy dokumentów powinny się znaleźć w przyszłości w *Katalogu dokumentów*, których publikację zapoczątkował ks. S. Librowski.

[3. Daty krań.] **1724.**

[4. Opis zewn.] Łac. 2⁰. (33,0/20,5 cm). Księga została oprawiona prawdop. w XIX w., kiedy była już bardzo zniszczona. Poprawiano oprawę w okresie powojennym. Dodatkowym mankamentem są przestawione karty przy oprawie. Tekst częściowo uszkodzony, także z powodu zaklejenia przy oprawie. Według podejrzenia podpisanego, tekst ten mógł znajdować się w par. Brześć Kujawski, bo znajduje się tu też dekret reformacyjny podpisany przez bpa Szembeka, z jego podpisem i pieczęcią, zapewne do par. przesłany. Po przejęciu księgi do Włocławka, została oprawiona.

[5. Sygn. daw.] **L. 78.**

[6. Uwagi.] Bp Krzysztof Antoni Szembek często osobiście wizytował parafie, jak to widać było w poprzedniej wizytacji. Prawdopodobnie protokół wizytacji par. Brześć [Kujawski] jest jednym z nielicznych, zachowanych, przeprowadzonych przez tego bpa w 1724 r. Szkoda, że nie podano daty dziennej. Wizytacje tę należy zaliczyć do wizytacji zewnętrznych, bowiem osobom duchownym, tam pracującym, niewiele poświęcono miejsca.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Tytuł podany wyżej, częściowo przesłonięty przy oprawie księgi, z podaną daw. sygn. N. 78, s. 1.

2. Opis stanu zewn. i wewn. kła brzeskiego, s. 1-4¹³⁷.

Argentaria i inne param. kłne, s. 4-5.

Wykaz fundacji i płynących stąd zobowiązań, z dokładnym wyliczeniem zapisów na poszczególne ołtarze, s. 6-8.

Zapis dla organisty, s. 8.

Obowiązki mszalne, s. 8-9.

Zapis na lampę przed NSakr., s. 9-10.

Zapisy na prepozyta, czyli wikariusza stałego oraz na mansonarzy i wikariuszy, s. 10-12.

Wykaz znajdujących się w parafii dokumentów odnoszących się do uposażenia, s. 12-14.

Zapis na szpital w Brześciu, s. 14.

Potwierdzenia król. na niektóre zapisy, s. 14-15.

Podczas tej wizytacji wspomniano wizytacje i dekry reformacyjne wizytacji Sebastiana Grotkowskiego z 1639 r. i Jana Borzysławskiego z 1711 r.

Księgi parafialne zawierały: wykaz parafian, księgi metryk ochrzcz., zaśl., zm. i księgę praw kościoła par. w Brześciu, sporządzoną przez jednego z poprzednich prob., niewiadomego imienia, Baszyńskiego, s. 15-16.

¹³⁷ W rękopisie przy oprawianiu s. 3 i 4, wszyto odwrotnie.

Zabudowania par.: dom parafialny, przylegający do murów miejskich, dwukondygnacyjny, s. 16.

Nie było szkoły ani jej rektora, czy nauczyciela. Uczniów było czterech. Nie było szkoły dla dziewcząt ani uczennic, s. 16.

Prob. Andrzej Piniński. Wikariusz niewiad. imienia Szulc. Nie było innych sług kła, s. 16.

Miejsc. par.: miasto Brześć Kujawski, Falborz, Falborek, Kuczyna, Miechowice, Jądrowice, Piaski, Stary Brześć, Pikutkowo, Guźlin, Rządka Wola, s. 16.

Prebenda, czyli kaplica św. Stanisława na zamku brzeskim. Zniszczona razem z zamkiem przez Szwedów i nieodbudowana. Dochody, jako prebendarusz, pobiera kustosz wolborski, niewiad. imienia Niszczewski. Opis uposażenia. Prebendarz odprawia każdego tygodnia mszę za fundatorów, s. 17.

Kł szpitalny w Brześciu, drew., odbudowany przez archidk. włocł. Niemierzę, s. 17.

Odpis z wizyt. Grotkowskiego o uposażeniu szpitala i kła szpitalnego, s. 18.

Dekret reformacyjny dla kła parafialnego, s. 19-23.

Dekret reformacyjny dla kła szpitalnego. Obydwa te dekryty zostały wydane we Włocławku w 1724 r., ale nie wpisano daty dziennej. Podpisał osobiście bp Krzysztof Antoni Szembek. Dekryty te zostały uwierzytelnione pieczęcią w opłatku, ale ta została przez niewiad. sprawcę wyrwana, s. 24-25.

18

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **ABPK Wiz. 18(79).**

[2. Tytuł nadany.] Wizytacja kościoła parafialnego w Brześciu [Kujawskim]¹³⁸.

[3. Daty krań.] **1724.**

[4. Opis zewn.] Łac. 2° (34,5/21,5). Stan zachowania średni, z licznymi przekreśleniami i dopiskami późniejszego pochodzenia. Karty puste: 16v, 18, 18v, 19v-20v, 26-27, 30-30v, 31v-32v, 36.

[5. Sygn. daw.] **L. 79.**

[6. Uwagi.] Jest to odpis wizytacji poprzedniej z 1724 r., ale dokładniejszy. Możliwe, iż ten egzemplarz był w konsystorzu i nanoszono na nim różne spo-

¹³⁸ Właściwy tytuł został podany na k. 14v i brzmi: *Visitatio ecclesiae parochialis Brestensis per illustrissimum et reverendissimum dominum Christophorum Antonium a Słupow Szembek peracta anno 1724.*

strzeżenia przed późniejszymi wizytacjami. Nie wykluczone, że księga poprzednia powstała jako skrót wizytacji, przesłany razem z dekretem do parafii Brześć.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Brześć.

Opis zewnętrzny i wewnętrzny kła, przechowywania NSakr., chrzcielnicy i Olejów św. oraz ołtarzy, k. 1-2v.

Argentaria i inne param. kłne, k. 2v-3v.

Fundacje dla poszczególnych ołtarzy i płynące stąd zobowiązania, k. 3v-4v.

Zapis dla organisty, k. 5.

Zapisy na msze, k. 5-5v.

Zapis na lampę przed NSakr., k. 5v-6.

Zapisy i dziesięciny na wikariusza stałego (proboszcza) i mansjonarzy, czyli wikariuszy, k. 6-7.

Wykaz znajdujących się w parafii dokumentów dotyczących praw i przywilejów kła, k. 7-8.

Wspomnienie o wizytacjach i dekretach reformacyjnych wizytacji Grotkowskiego (1639 r.) i Borzysławskiego (1711 r.), k. 8.

Księgi par.: wykaz parafian, księgi ochrzcz., zaśl. i zm. oraz księga przywilejów kła sporządzony przez jednego z poprzednich prob., niejakiego Baszyńskiego, k. 8.

Dom par. przylegający do murów miejskich, dwukondygnacyjny, k. 8v.

Szkoły, jej rektora i nauczyciela nie było. Uczniów czterech. Nie było szkoły dla dziewcząt ani uczennic, k. 8v.

Prepozyt Andrzej Pieniński¹³⁹. Wikariusz, niejaki Szulc. Organista, niejaki Jan, który uczy chłopców¹⁴⁰. Witrykusi zostali ostatnio wyznaczeni przez bpa ordynariusza¹⁴¹, k. 8v.

Miejsc. par.: miasto (civitas) Brześć [Kujawski], Falborz, Falborek, Kuczyna, Miechowice¹⁴², Jądrawice, Piaski, Stary Brześć, Pikutkowo, Guźlin, Rządka Wola, k. 8v.

Dekret reformacyjny dla kła par. Z pewnością jest to koncept dekretu z naniesionymi poprawkami, które zostały częściowo uwzględnione w dekrecie zapisanym w księdze poprzedniej, k. 8v-10v.

¹³⁹ W poprzedniej wizytacji nazwisko to wyraźnie zapisano: Piniński. W niniejszej wizytacji pierwotnie wpisane było nazwisko Franciszek Madaliński. Znaczyliby to, że niniejsza wizytacja była spisana przed poprzednią. Zatem poprzedni protokół (Wiz. (17(78)) byłby skrótem niniejszego.

¹⁴⁰ W poprzednim protokole nie był wymieniony. Może wpisano to później, bo zapis jest uczyniony inną ręką.

¹⁴¹ Zapis ten uczyniony inną ręką, może później.

¹⁴² Nazwa tej miejsc. podana jako Mnichowice.

Opis drew. kła szpitalnego Świętego Ducha poza bramą miejską, k. 11-11v.

Odpis opisu kła Świętego Ducha z wizytacji Grotkowskiego (13(74), k. 12-13v.

Prebenda, czyli kaplica św. Stanisława na zamku brzeskim, jej uposażenie. Posiadał ją z prezenty monarchy, kustosz wolborski Mieszczewski. Każdego tygodnia odprawia mszę za fundatorów, k. 14.

Karta zawierająca właściwy tytuł księgi: „Visitatio ecclesiae parochialis Brestensis per illustrissimum et reverendissimum dominum Christophorum Antonium a Słupow Szembek peracta anno 1724”¹⁴³, k. 14v.

Wykaz fundacji i zobowiązań¹⁴⁴, k. 15.

Zapis o kilku przywilejach, k. 16.

Wykazy tabelaryczne o zapisach na poszczególne ołtarze, ich fundatorach, zobowiązaniach itp., k. 17-19.

Sposób przeprowadzania wizytacji. Zestawienie pytań, jakie powinny być stawiane podczas wizytacji, k. 21-24v¹⁴⁵.

Dekret reformacyjny dla kła brzeskiego – jest to tylko część dekretu znanego z wizytacji poprzedniej, k. 25-25v.

Ciąg dalszy wykazu tabelarycznego, jak na k. 17-19, k. 26-28.

Wykaz mszy, jakie powinny być odprawiane z obowiązku zapisów w klepar. w Brześciu, k. 29-29v.

Prawa par. Brześć do uposażenia i dziesięcin według „erekcji”, wizytacji „Grotkowskiego” i zeznania obecnego proboszcza, k. 31.

Zestawienia zapisów na mansjonarzy i ich zobowiązań z wizytacji „Borzyślawskiego”, k. 33-34v.

Zapisy na kł szpitalny i zobowiązania stąd płynące, k. 35-35.

Uposażenie kaplicy na zamku brzeskim, k. 35v.

Zestawienie zapisów na mansjonarzy, dla ołtarzy, kaplicy królewskiej, szpitala brzeskiego i płynące stąd obowiązki, według wizytacji „Grotkowskiego”, k. 37-39v.

19

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **ABPK Wiz. 19(80).**

¹⁴³ Pewnie przy oprawie nie zwrócono na tę kartę szczególnej uwagi.

¹⁴⁴ Skrótowy wykaz zapisów z podaniem ich wielkości na karcie w formie dutki.

¹⁴⁵ Jest to wzór dla przeprowadzających wizytacje, może opracowany przez bpa Szembeka.

W wielu wizytacjach późniejszych, według tego, czy podobnego schematu, będą przeprowadzane wizytacje.

[2. Tytuł oryg.] *Visitatio ecclesiar[um] ex mandato ill[ustrissi]mi Christophori Szembek, episcopi Cuj[a]viensi[is] et Pom[eraniae]*, per r. d. Paulum Gostomski¹⁴⁶, anno 1725 expedita (tytuł umieszczony na wewnętrznej stronie okładki).

[3. Daty krań.] **1725.**

[4. Opis zewn.] Łac. 2° (30,5/19 cm). Stan zachowania dobry. Oprawa w półskórek z XIX w. Kart liczb. 116. Brakuje wyciętej k. 110. Na wewnętrznej stronie okładki na końcu księgi sporządzony (pewnie w XVIII w. jeszcze) indeks protokołów wizytacyjnych z podaniem kart.

[5. Sygn. daw.] **L. 80.**

[6. Uwagi] Jest to wizytacja generalna zewnętrzna, z polecenia ordynariusza miejscowego, przeprowadzona przez archidiacona wrocławskiego Pawła Gostomskiego, na terenie archidiaconatu wrocławskiego. Postanowiono, przy opisie tej księgi, zwrócić uwagę na niektóre wiadomości, a więc na znajdujące się w świątyniach ołtarze, podając jakie znajdują się w nich obrazy, co właściwie równa się ich wezwaniom, następnie czy świątynie posiadają organy oraz czy są księgi metryk. Te ostatnie często posiadają datę, od którego roku się rozpoczynają, ale zapewne w większości przypadków chodzi o datę rozpoczęcia danej księgi, aniżeli o samo rozpoczęcie spisywania metryk. Ponieważ zasadniczo przy podawaniu ilości wiernych przystępujących do sakr. wielkan. notowano, że nie ma apostatów, heretyków i innych tym podobnych osób, nie podawano tego w repertorium. Gdy było inaczej, notowano to. W dekretach reformacyjnych z reguły przypominano o obowiązku palenia światła przed Najświętszym Sakramentem, przynajmniej w niedziele i święta podczas nabożeństw oraz o tym, że przepisy o sposobie i wysokości pobieranych akcydensów, zostały określone podczas wizytacji par. Kłóbia i na tym powinni się wszyscy prob. wzorować. Wizytacja ta nie obejmowała jednak wszystkich parafii poszczególnych dekanatów.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

I. Dekanat brzeski, k. 1

1. Włocławek – kł par. Miasto (oppidum¹⁴⁷) bpa włocł. Patr. wik. katedr., k. 1.

¹⁴⁶ Paweł Gostomski, archidk. włocł. Biogram tego prał. zob. Chodźński, *Katalog*, s. 291-294.

¹⁴⁷ Tak nazwano wówczas Włocławek.

Opis zewn. mur. kła i jego otoczenia. Mała wieża z sygnaturką i duża, jako dzwonnica. Kł otoczony ogrodzonym cmentarzem. Na cmentarzu dwa krzyże, k. 1.

Opis wewnętrzny kła, kaplic i zakrystii. Organy, czyli pozytyw, k. 1-1v.

Ołtarze: w. pw. św. Jana Chrzciciela, boczne – po str. Ewangelii w prezb. św. Anny, a po przeciwnej Wniebowzięcia NMP. W nawie po str. płu. pw. Matki Bożej, której obraz przyozdobiony był srebrną sukienką i wotami, a po przeciwnej św. Mikołaja. W jednej z kaplic, większej, ołt. Anioła Stróża i drugi św. Barbary, w drugiej zaś, mniejszej, po str. płu. Matki Bożej Bolesnej (Pieta), k. 1v-2v.

Tabern. drew. na ołt. wielkim, k. 2v.

Argentaria, z wyliczeniem nie tylko naczyń liturgicznych i innych, ale także ozdób i wot na niektórych ołt., inne param. klnie z mosiądzu, cyny oraz szaty. Niektóre bractwa i cechy posiadają swoje param., k. 2v-4.

Księgi klnie liturg. oraz metryki, k. 4.

Wykaz książek w bibliotece zawierający 55 pozycji, k. 4-5.

Uposażenie kła, k. 5.

Służba Boża, z podaniem także nabożeństw brackich, k. 5-5v.

Dom parafialny. Jeden budynek spalił się podczas pożaru miasta, k. 5v.

Uposażenie prob. z opisem gruntów, ogrodów, dziesięcin i zapisów, k. 5v-8.

Zapisy dla altarzystów ołt. św. Anny (alt. był Franciszek Fahl, kan. kapit. św. Michała na zamku krak., prob. w Kościerzynie i sekretarz bpa ordynariusza); ołt. Wniebowzięcia NMP (alt., którego powinien prezentować magistrat miasta, nie było, bo zapisy nie przynosiły dochodu); i drugiego ołtarza Matki Bożej (nie ma mowy o alt.); ołt. św. Mikołaja (alt. powinien być prezent. przez prob., ale nie było wystarczającego dochodu); ołt. Anioła Stróża (obowiązki alt. spełnia sam prob.); ołt. św. Barbary (alt. Franciszek Sienicki z diec. płoc., prezent. przez cech rybaków, ale posługuje się zastępcami); ołt. Pięciu Ran Pana Jezusa w kaplicy (na miejscu, gdzie dawniej był ołt. Jedenastu Tysięcy Dziewic Męczennic, alt. wicekantor włocł., niewiad. imienia Ziemkiewicz¹⁴⁸), k. 8-11.

Prob. pobiera też dochód z okazji administrowania sakramentów, k. 11v.

Szkoły nie ma z uwagi na szkołę katedralną.

Prob. Andrzej Zawołowicz od 1717 r. Wik. Michał Dolejowski od 1726 r.¹⁴⁹. Organista Marcin Piastowski, mieszczanin włocł., kantor i zakrystian Wojciech Gruszczyński i kalkancista Jan Chabowski, k. 11v.

Witrykusów, czyli prowizorów, nie było, ale te obowiązki spełniali mieszczanie włocł.: Tomasz Abramowicz i Maciej Będkowski, k. 11v.

¹⁴⁸ Wik. katedr. włocł., wik. prałata kantora.

¹⁴⁹ Tę datę zapisano, a więc rok później, aniżeli miała odbyć się wizytacja. Pewnie czystopis księgi sporządzono później. Inaczej trudno wytłumaczyć ten zapis.

Miejsc. par.: miasto (oppidum) Włocławek, Łęg, Korabniki, osady młyńskie we Włocławku, Zazamcze, Olendry¹⁵⁰, Modzerowo, Wistka Szlachecka i Wistka Królewska¹⁵¹.

Do sakr. wielkan. zobow. było ok. 600 osób. Nie było akatolików, publicznych grzeszników itp., k. 11v.

Szpital par. i jego uposażenie, k. 11v-12.

Kościół, czyli kaplica za miastem, pw. św. Wojciecha. Drew., fund. przez Wojciecha Romatowskiego, nowoodbudowana przez kan. włocł. i płoc. Marcina Protwicza¹⁵² w 1692 r. Patr. miasta Włocławka. Ołt. w. pw. św. Wojciecha i boczne: św. Walentego i św. Doroty. Własne wyposażenie i uposażenie dla preb., który ówczasnie nie rezyd., ale nie podano tu jego imienia. Msze odprawia niejaki Kwietniewicz, niewiad. imienia, skarżący się, że preb. nie wynagradza go, k. 12-15v.

2. Kłobia. Kł pw. św. Wojciecha. Patr. król., k. 16.

Kł drew., stary. Wieża drew., zdaje się niska, służąca jako dzwonnica z dwoma średniej wielkości dzwonami. Sygnaturka na środku. Obecny prob. buduje przy kłe kaplicę Matki Bożej Bolesnej i stoją już ściany. Ołt. w. pw. św. Wojciecha, ołt. boczny po str. pñ. św. Kazimierza, a po przeciwnej Matki Bożej. Tabern. w ołt. wielkim, k. 16-16v.

Argentaria i inne param. kłne. Nie prowadzono starannie ksiąg metryk, k. 16v-17a.

Zabudowania par. i inwentarz gospodarczy, k. 17.

Opis uposażenie proboszcza, k. 17-18.

Nie było szkół, uczniów ani nauczyciela, k. 18.

Prob. Andrzej Gromacki od 1716 r., mianowany dziek. w 1718 r., k. 18

Wsie par.: Kłobia z osadą młyńską, Kaniewo, Jerzmanowo, Mikołajki, Paruszewice, Otmianowio Małe i Duże¹⁵³, Gołębin, folwark Świątyni i Łąki Zwiastowe¹⁵⁴. Do sakr. wielkan. ok. 220 osób. Nie było heretyków itp. osób, k. 18.

Odpusty zatwierdzone przez St. Ap. na święto: Matki Bożej Bolesnej, św. Kazimierza i św. Wojciecha, k. 18.

Wykaz dokumentów znajdujących się w parafii, k. 18.

¹⁵⁰ Nie zidentyfikowano.

¹⁵¹ Te wsie należały do prawnie istniejącej par. Wistka Szlachecka, ale pozostającej pod zarządem prob. włocł.

¹⁵² Biogram zob. Chodźński, *Katalog*, s. 756-760.

¹⁵³ Teraz należy do par. Boniewo.

¹⁵⁴ Teraz należy do par. Boniewo.

Dekret reformacyjny. Zwracano w nim uwagę na opłaty pobierane przez prob. z okazji „iura stolae”. Podane tu szczegółowe przepisy, miały służyć jako wzór dla innych proboszczów, k. 18v-19.

3. B o n i e w o. Kł drew., patr. szlach., k. 19.

Kł odbudowany (po sprofanowaniu) przez podkomorzego brzeskiego Jaranowskiego w 1682 r., pw. Nawiedzenia NMP. Nie kons., chociaż fundator zapisał na to 100 flor., k. 19-19v.

Ołt. w. pw. Świętej Trójcy, w nim tabern., boczny po str. Ewangelii św. Rozalii, a po str. przeciwnej św. Rocha, k. 19v.

Argentaria i inne param. klne, k. 19v-20.

Opis stanu materialnego par., k. 20-21.

Wsie par.: Boniewo, Łąkie Wielkie, Łąkie Małe, Osiecz W., Arciszewo Małe, Arciszewo Wielkie, Makuda¹⁵⁵, Wólka, k. 21.

Prob. nie było, i nie ma też wiad. o ilości wiernych, k. 21.

Dekret reformacyjny nie został wydany, jedynie przypomniano kołatorowi Wolskiemu, aby nie dopuścił do dalszego niszczenia się kła, k. 21.

4. L u b o m i n. Wieś bpa sufr. włocł., k. 21.

Kł drew. pw. Świętej Trójcy. Ołt. w. pw. Świętej Trójcy i w nim tabern. Ołt. boczne pw. Zwiastowania NMP i Ukrzyżowania Pana Jezusa, k. 21-21v.

Argentaria i inne param. klne. Metryki prowadzone od 1665 r., k. 21v-22.

Opis uposażenia parafii, k. 22-22v.

Sz k o ł y nie było, ale kantor uczył dzieci w mieszkaniu jednego z parafian, k. 22v.

Wsie par.: tylko Lubomin. Wszyscy katolicy. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 40, k. 22v.

Prob. Stanisław Peplowski, święcony na mans. włocł. Zarządza par. przez zastępcę już od 7 lat, nie chcąc jednak jej objąć całkowicie, ponieważ uważa, że jest tu za małe uposażenie, k. 22v.

Dekret reformacyjny. Zarządca powinien zadbać o świątynię i głoszenie Słowa Bożego, chociaż miałby tylko kilku słuchaczy. Opłaty pobierać według przepisów danych Kłobii, k. 22v-23.

5. D ą b i e [K u j a w s k i e]. Wieś marszałka król. Wojciecha Dąbskiego, k. 23.

Kł drew., niekons., ale posiadający indult na odprawianie w nim nabożeństw, pw. Wszystkich Świętych, patr. owego Dąbskiego. Świątynia solidnie zbudowana. Organy, czyli pozytyw. Ołt. w., w którym jest tabern., zawiera

¹⁵⁵ Miejsc. nie zident.

obraz Matki Bożej koronowanej przez Świętą Trójcę. Ołt. boczny po str. pñ. św. Rocha, Antoniego i Sebastiana, zaś po str. pñd. pw. Matki Bożej, k. 23v-24.

Argentaria i inne param. klne. Metryki prowadzone od 1688 r., k. 24-24v. Opis uposażenia par., k. 24v-25v.

Prob. Piotr Paweł Mieszkowski od 1715 r. Organista Stefan Koperski. Wityrkusi, niedawno ustanowieni: Wawrzyniec „Colonus” i Kazimierz Witek, k. 25v.

Wsie par.: Dąmbie Wielkie, Dąmbie Małe, Stok, Borucin Wielki, Redecz Krukowy, Wola Konkowa. Do sakr. wielkan. ok. 500 osób, k. 25v.

Szk o ły nie było. W połowie „szp it a l a” mieszkał organista, a drugiej ubodzy, utrzymujący się wyłącznie z jałmużny, k. 26.

Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę, aby prob. uczył wiernych katechizmu i w tym celu nabył potrzebne książki. Ma też zadbać o świątynię. Opłaty pobierać według przepisów danych Kłobii, k. 25v-26v.

6. Kościelna Wieś. Wieś szlach., k. 26v.

Kł mur. pw. św. Wawrzyńca M., kons., a po zbezczeszczeniu rekoncyliowany przez bpa Wawrzyńca Gembickiego. Patr. miejscowych dziedziców. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej z Dzieciątkiem. W nim też znajdowało się tabern. Ołt. boczny po str. lekcji, zbud. na podobieństwo szafy, miał figurę Matki Bożej, po przeciwnej zaś w ołt. były obrazy św. Rocha i św. Antoniego, k. 26v-27.

Argentaria i inne param. klne. Księga metryk ochrzc., zaśl. i zm., ale nie podano od którego roku, k. 27-27v.

Opis uposażenia parafii, k. 27v-28.

Prob. Kazimierz Leski od 1700 r., w 1703 r. mianowany kan. kruszw. Jest kantor niewiad. imienia, k. 28-28v.

W s z k o l e mieszka kantor i chciałby uczyć dzieci, ale rodzice nie przysyłają dzieci, k. 28v.

Wsie par.: Kościelna Wieś, Bodzanówek, Poczeryn¹⁵⁶, Ujma Mała, Bilno, Dunaj¹⁵⁷, Ruszko, Krotoszyn, Swarowo¹⁵⁸, Osłonki, Konary, Lekarzewice, Zagajewice, Bartłomiejowice. Do sakr. wielkan. ok. 400 osób, k. 28v.

Dekret reformacyjny. Poświęcono sporo miejsca bardziej uroczystemu sprawowaniu nabożeństw oraz pracom przy naprawie świątyni, k. 28v.

7. O si ę c i n y. Wieś szlach. starosty radziejowskiego Gąsiorowskiego, k. 29.

Kł drew., pw. św. Wojciecha i św. Prokopa. Organ – pozytyw o 6 głosach. Ołt. w. z tabern., pw. Matki Bożej. Od str. pñd. ołt. pw. św. Wojciecha, a po przeciwnej Matki Bożej, k. 29.

¹⁵⁶ Miejsc. nie zident.

¹⁵⁷ Miejsc. nie zident.

¹⁵⁸ Wieś już wówczas opuszczona, nie zident.

Argentaria i inne param. klne. Księgi metryk, k. 29v-30v.

Opis uposażenia kła, k. 29v-30.

Szkóły nie ma, ale organista może uczyć, jeżeli będą chętni, k. 30v.

Zarządcą par. był kan. regularny [pewnie z Lubrańca] Stanisław Kalina.

Organista Wojciech Szeweryński. Witrykusi: Stanisław Sobocki z Borucinka i organista, k. 30v.

Wsie par.: Osiećciny, Jarantowice Wielkie, Jarantowice Małe, Wygnanowo¹⁵⁹, Belszewo, Borucinek, Skarbkowa Wola, Zbłęg. Do sakr. wielkan. około 200 osób, k. 30v.

Szpital, niedawno odbudowany przez prep. z Lubrańca, a w nim trzech ubogich żyjących z jałmużny, k. 30v.

Uwaga: Nie wydano dekretu reformacyjnego, pewnie dlatego, że prob. był prep. z Lubrańca.

8. Kruszyń. Wieś król., k. 31.

Kł mur. przez Łukasza Dąbskiego, kan. krak., pw. Świętego Krzyża, kons. Patr. król. Mały organ 6-cio głosowy i drugi stary pozytyw, stojący przed w. ołt. Ołt. w., w którym znajdowało się tabern., z obrazem Zdjęcia Pana Jezusa z Krzyża, a w górnej części obraz św. Szczepana. Z dwóch ołt. bocznych, jeden zawierał obraz Niepokalanego Poczęcia Matki Bożej, a w górnej kondygnacji św. Sebastiana, drugi natomiast św. Józefa, a u góry św. Antoniego W., k. 31-31v.

Argentaria i inne param. klne. Księga metryk od 1684 r. oraz wykaz dokumentów par., k. 31v-32v.

Opis uposażenia kła, z własnym folwarkiem w miejsc. Sykuła i karczmą, k. 32v-34.

Prob. Szymon Szaniawski, kan. włocł.¹⁶⁰, od 1710 r. Wik. Augustyn Depon-te. Organista Wawrzyniec Drzewiecki. Kantor Michał Dąmbrowski, k. 34.

Wsie par.: Kruszyń, Dębice, Paddębice, Łagiewniki, Nakonowo, Czołpin-ek¹⁶¹, Kruszynek, Świętosław, Lijewo, Koszanowo, Humlin, Sokołowo, Smólsk, Sykuła oraz osady młyńskie: Nakonowo, Sokołowo i Diabełek. Karczma Utrata i folwarki: Górka¹⁶², Gróbce z karczmą Gróbczyki. Wiernych przystępujących do sakr. wielkan., ok. 800 osób, k. 34.

Kaplica św. Marka przy młynie Diabełek, posiadająca nieco własnych param. klnych, ale bez osobnego uposażenia, k. 34.

Szpital z własnym uposażeniem. Przebywa w nim czterech ubogich, k. 34-34v.

¹⁵⁹ Miejsc. nie zident.

¹⁶⁰ Biogram zob. Chodyński, *Katalog*, s. 906-907.

¹⁶¹ Miejsc. nie zident.

¹⁶² Dwie ostatnie nazwy nie zident.

Dekret reformacyjny. Wznówić śpiewanie oficjum o Matce Bożej w niedzielę, ponieważ jest na to fundusz. Akcydens pobierać według przepisów danych w par. Kłobia. Ustanowić witrykusów, k. 34v.

9. **W i e n i e c.** Wieś bpa włocł., k. 34v.

Kł drewn., stary i zniszczony. Ołt. w., w którym znajduje się tabern., pw. Matki Bożej. Trzy boczne ołt., bez podania ich rozmieszczenia, nosiły wezwania: św. Małgorzaty Dz. i M., św. Andrzeja Ap., św. Józefa, k. 34v-35.

Argentaria i inne param. klne. Wspomniano o srebrnej monstrancji, fundacji kan. włocł. Miłaczewskiego¹⁶³. Dwie stare księgi metryk i nowa, niedawno rozpoczęta, k. 35-35v.

Opis uposażenia kła, k. 35v-36v.

Prob. Józef Narzymyński, kan. włocł.¹⁶⁴, mający tę par. z tytułu inkorporowania jej do kan. kaznodziei. Wik. Michał Chmielowski. Kantor Łukasz Obrzazgowicz, służący kłowi gratis. Witrykusi ustanowieni przez obecnego ordynariusza: sołtys Adam Rudnicki, młynarz Michał Sokolnicki i Marcin Gandek, k. 36v.

Wsie par.: Wieniec, Siedlimin, Jaranowo, Jaranówek, Brzezcie¹⁶⁵, Wolica, Nowy Młyn, Kąty, Zawada Młyn, Dubielewo położone w lasach¹⁶⁶. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 320 osób, k. 36v.

Dekret reformacyjny. Zwrócono głównie uwagę wikariuszowi, który stale w parafii przebywał, k. 37.

10. **Z g ł o w i ą c z k a.** Wieś, a dokładnie folwark, należy do konwentu kanoników regularnych w Lubrańcu, k. 37.

Kł mur. pw. Wniebowzięcia NMP, kons. Par. administruje prepozyt z Lubrańca, który ma tu swojego zastępcę, jednocześnie administratora majątku. W kle organ, czyli pozytyw o sześciu głosach. Ołt. w. pw. Matki Bożej z obrazem Maryi trzymającej Dzieciątka, przyozdobiony sukienką srebrną i koroną. Ołt. boczny po str. pñ. pw. Krzyża Świętego, po str. pñd. zaś pw. św. Antoniego. Dawny ołtarz w., teraz ustawiony przy pñ. ścianie, nosi wezwanie św. Anioła Stróża. Tabern. stoi na ołt. w., k. 37-37v.

Argentaria i inne param. klne. Metryki ochrzcz., zaśl. i zm., k. 37v-38.

Opis uposażenia kła, k. 38-38v.

¹⁶³ Chodzi zapewne o Jana, opata z Paradyża. Zob. biogram: Ch o d y ń s k i, *Katalog*, s. 626-628.

¹⁶⁴ Biogram zob. Ch o d y ń s k i, *Katalog*, s. 656-658.

¹⁶⁵ Brzezcie stanowi teraz samodzielną par.

¹⁶⁶ Należy do par. Brzezcie.

Par. administruje niewiad. imienia Zakrzewski, wyznaczony przez prep. z Lubrańca i zatwierdzony przez władzę duchowną. Organista, niejaki Gajewski. Witrykusów nie ma, k. 38v-39.

Szpital zbud. przez prep. z Lubrańca, a w nim pięciu ubogich żyjących z jałmużny, k. 39.

Wsie par.: Zgłowiączka, Sułkowo, Sułkówek¹⁶⁷, Koniec¹⁶⁸, Kwilno, Grójec, Grójszyk, Milżyn, Janiszewo, Żydowo, Żydówek, Borek, Skowronkowo, Młyn Janiszewski¹⁶⁹, Smogorzewo¹⁷⁰, Wola Sosnowa, Siemnowo, Siemnowek. Wiernych zobow. do sakr. ok. 600 osób, k. 39.

II. Dekanat kowalski, k. 39

1. Śmiłowice. Wieś król., k. 39.

Kł drew., pw. św. Bartłomieja, spłonął niedawno z winy prob. Patr. król. Zbudowano kaplicę prowizoryczną z jednym ołt., na którym znajduje się tabern. Do odbudowania kła zobow. się wojewoda brzeski Dąbski, k. 39-39v.

Argentaria i inne param. klnie. Nie wspomniano o metrykach, k. 39v-40.

Opis uposażenia kła, k. 40-40v.

Wik. był Wawrzyniec Sinowski. Nie było kantora, k. 40v.

Wsie par.: Śmiłowice, Wichrowice, Skibice, Szatki, Kuźnice, Olganowo. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 160 osób, k. 40v.

Dekret reformacyjny. Poświęcono więcej miejsca zarządcy, czyli wikariuszowi, aby dbał o nabożeństwa oraz przypomniano o zastosowaniu przepisów danych Kłobii dla pobierania akcydensów, k. 41.

2. Choczeń. Wieś szlach., k. 41.

Kł drew., pw. św. Idziego, kons. Tabern. na ołt. w., który był pw. św. Idziego. Ołt. boczny po str. pfn. Matki Bożej, a po przeciwnej Przemienienia Pańskiego, k. 41-41v.

Argentaria i inne par. klnie, k. 41v-42.

Opis uposażenia kła, k. 42-43.

Szkoły nie ma ani uczniów, może z powodu, że kł z zabudowaniami parafialnymi stał osobno, poza wsią, k. 43.

Prob. Wawrzyniec Leśniewski od 1708 r., k. 43-43v.

Wsie par.: Choczeń, Chocenek, Ząbin, Ząbiniek, Bodzanowo, Bodzanówek, Borzymie, Zaduszniaki, Krzykosy, Jaszczułtowiec, Jarułowice¹⁷¹, Niemojewo,

¹⁶⁷ Teraz nie istnieje.

¹⁶⁸ Obecnie w par. Lubraniec.

¹⁶⁹ Teraz nie istnieje.

¹⁷⁰ Obecnie w par. Kłobia.

¹⁷¹ Już wówczas opuszczone, teraz nie istnieją.

Szczytno, Łąkie, Borzymowice, Sieroszewo, Siewiersk, Świątniki¹⁷², Krukowo. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 500 osób, k. 43v.

Dekret reformacyjny. Prob. powinien być nie tylko dobrym zarządcą swego gospodarstwa, ale także całej par., k. 43v.

3. Grabkowo. Wieś bpa włocł., k. 44.

Kł mur., pw. św. Marii Magdaleny, kons. w 1492 r. Organ, czyli pozytyw uszkodzony. Ołt. w. z tabern., pw. Ukoronowania NMP przez Świętą Trójcę. Nie podano wezwania ołt. bocznego po str. płu. Po przeciwnej natomiast nosił wezwanie św. Anzelma B. i W., k. 44-44v.

Argentaria i inne param. kln. Księgi metryk ochrzc., zaśl. i zm. od 1699 r. Wykaz dokumentów, k. 44v-45.

Opis uposażenia kła, k. 45-46.

Szkół nie było, ale w starym domu paraf. uczył kantor (bakałarz), k. 46.

Prob. Adam Przybyszewski od 1722 r. Bakałarz Wawrzyniec Snopkowski, k. 46.

Wsie par.: Grabkowo, Czerniewice¹⁷³, Wilkowice, Wilkowiczki¹⁷⁴, Szcudkowo, Kępka Duża, Kępka Mała¹⁷⁵, Dąbrówka Połajewska, Dąbrówka, Dziardonice, Młyn Ruda¹⁷⁶. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 300 osób, k. 46.

Dekret reformacyjny. Prob. zajął się upiększeniem świątyni. Zwrócono uwagę, aby zadbać też o nabożeństwa, k. 46-47v.

4. Kłóbk a. Wieś szlach. Komeckiego, k. 46v.

Kł w roku ubiegłym (1724), z wyjątkiem ścian prezbiterium i zakrystii, które są mur., odbudowany od fundamentów z pobożnej fundacji Józefa Kretkowskiego, pw. św. Prokopa. Zanotowano tu tradycję miejscową, jakoby w 1156 r., niedaleko drogi wiodącej do Kowala, wytrysnęło źródelko, a nad nim miała się ukazać postać św. Prokopa. Do tego miejsca, przy którym potem postawiono krzyż, przybywa w dniu święta wielu wiernych, dla których tam głosi się kazanie. Po ostatniej odbudowie istniała wątpliwość, czy należy starać się o ponowną konsekrację. Dlatego zwrócono się do ordynariusza o ostateczną decyzję. Patronat dziedzica miejscowego. Kł posiadał organ, czyli pozytyw 6-cio głosowy. Ołt. w., w którym znajdowało się tabern., pw. św. Prokopa, z jego starożytnym obrazem. Po str. płu. ołtarz Matki Bożej, po przeciwnej zaś św. Antoniego, k. 46v-47.

¹⁷² Teraz należą do par. Kłobia.

¹⁷³ Obecnie Czerniewice są samodzielną par.

¹⁷⁴ Obecnie należą do par. Choceń.

¹⁷⁵ Dwie ostatnie wioski noszą obecnie nazwy Kępka Szlachecka i Księża Kępka.

¹⁷⁶ Nie zident., chyba że mogło chodzić o młyn Ruda w par. Wistka Szlachecka.

Argentaria i inne param. kln. Księga metryk ochrzc., zaśl. i zm. od 1711 r. Kilka dokumentów dotyczących uposażenia kła, k. 47-47v.

Opis uposażenia kła, k. 47v-49.

Prob. Maciej Gralichowski, z diec. pozn., od 1720 r.

Wsie par.: Kłóbka, Unisławice, Krzewie, Lutobórz, Rzegocin, Rzerzewo, Bilno, Szewo¹⁷⁷, Modlibórz. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 300 osób, k. 49.

Dekret reformacyjny. Dotyczył głównie spraw służby Bożej w kle w Kłóbce, k. 49-59v.

5. K ł o t n o. Wieś bpa włocł., k. 49v.

Kł drew., pw. Świętej Trójcy i św. Mateusza E., i św. Walentego M., kons., patr. bpa włocł. Ołt. w. pw. Trójcy Świętej, wyobrażonej w ten sposób, że Bóg Ojciec trzyma Krzyż Syna Ukrzyżowanego, a Duch Święty został umieszczony pośrodku. W tym też ołt. znajdowało się tabern. Obok tego ołt., po str. Ewangelii był ołt. św. Antoniego W. W nawie zaś, od str. pld. znajdował się ołt. św. Walentego, po przeciwnej św. Mateusza E., k. 49v-50.

Argentaria i inne param. kln. Księgi metryk prowadzono, k. 50.

Opis uposażenia kła, k. 50-50v.

Prob. Andrzej Snopkowski od 1712 r., będący także prep. kła św. Fabiana i Sebastiana w Kowalu, nie był obecny podczas wizytacji. Wik. Adam Zasadzki, kantor Błażej Małoszecki. Witrykusów nie było, k. 50v.

Wsie par.: Kłotno, Kurowa, Wólka¹⁷⁸, Grodno, Baruchowo, Świątkowice. Do sakr. wielkan. ok. 150 osób, k. 50v.

Dekret reformacyjny. Ogólna zachęta, aby prob., będąc starszym, dawał dobry przykład młodszemu, troszczył się o świątynię i o nabożeństwa, k. 51.

6. B i a ł o t a r s k. Wieś prep. katedry płoc., k. 51.

Kł drew., kons., pw. Świętego Krzyża., patr. prep. płoc. Organ, czyli pozytyw. Ołt. w. z obrazem Zdjęcia z Krzyża, i drugi w prezb. po str. Ewangelii z obrazem Matki Bożej. W nawie, po str. południowej św. Bartłomieja, a po przeciwnej str. ołtarz św. Anny, ale ponadto z małymi obrazami Matki Bożej i Pana Jezusa. Tabern., k. 51-51v.

Argentaria i inne param. kln. Księga metryk ochrzc., zaśl. i zm., zakończona na 1722 r. i druga, nowozaprowadzona, k. 51v-52.

Opis uposażenia kła, k. 52-53.

Nie było szk oły ani uczniów, k. 53.

Prob. Wawrzyniec Gumiński, z diec. pozn., od 1719 r. Kantor Marcin Symuszeński. Organisty nie było. Witrykusi: Maciej Ogonek i Michał Skiba, obydwa z Białotarska, k. 53.

¹⁷⁷ Obecnie nie istnieje.

¹⁷⁸ Wówczas wieś opuszczona. Obecnie nie istnieje.

Wsie par.: Białotarsk, Górki, Dąbrówka, Patrowo, Zakrzewo, Zawada, Lubaty¹⁷⁹, Dubielizna¹⁸⁰, Gulewo, Siemiany, Beszyn, Wąwał¹⁸¹, Rębowo¹⁸², Działkowo Małe i Duże¹⁸³, Piotrowo i osada młyńska Kępka¹⁸⁴. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 550 osób, k. 53.

Dekret reformacyjny. Ogólne uwagi pod adresem proboszcza i nabożeństw sprawowanych w kle par., k. 53-53v.

7. Ł a n i ę t a. Wieś kasztelana gostynińskiego Głuskiego, k. 53v.

Kł mur., pw. św. Mikołaja B. i W. oraz św. Barbary Dz. i M., patr. miejscowego dziedzica. Posiada organy, czyli pozytyw. Ołt. w., w którym znajdowało się tabern., pw. Niepokalanego Poczęcia. W kaplicy po str. pld. bez podania wezwania, a po str. przeciwnej Matki Bożej, k. 53v-54.

Argentaria i inne param. kłne. Metryki ochrzc. i zaśl. od 1702 r. Metryk zm. nie było, k. 54-54v.

Opis uposażenia kła. Jest kilka dokumentów dotyczących uposażenia, k. 54v-55.

S z k o ł y nie było.

Prob. Antoni Walenty Dobski od 1685 r. Jan Nowakowski, krawiec, spełnia czynności kantora. Nie było witykusów, k. 55.

Wsie par.: Łaniaęta, Suchodębie, Lipie. Do sakr. wielkan. ok. 130 osób. Dziedzic wsi Głuski, mieszkał z konkubina, k. 55.

Dekret reformacyjny. Ogólne uwagi pod adresem prob., aby dawał dobry przykład, pamiętając o godnym sprawowaniu nabożeństw, k. 55-55v.

8. P i e r o w a W o ł a. Wieś sędziego ziemskiego gostynińskiego, niewiad. imienia Magnuskiego, k. 55v.

Kł dREW., dawniej par., teraz filialny par. Lubień [Kujawski], pw. św. Andrzeja, niekons., patr. miejscowego dziedzica. Ołt. w. pw. Wniebowzięcia NMP z tabern., a boczny św. Andrzeja Ap., k. 55v-56.

Opis uposażenia kła, k. 56.

Wojciech Kurowski, od 1708 r. opiekujący się tym beneficjum jako filią, k. 56-56v.

Wsie par.: Pierowa Wola i Kołomia. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 220, k. 56v.

Dekret reformacyjny. Przypomina prob. [pewnie z Lubienia], aby zadbał o pewne sprawy w Woli Pierowej, k. 56v.

¹⁷⁹ Wówczas wieś opuszczona. Obecnie należy do par. Skrzynki.

¹⁸⁰ Wówczas wieś opuszczona. Obecnie nie istnieje.

¹⁸¹ Wówczas wieś opuszczona.

¹⁸² Obecnie nie istnieje.

¹⁸³ Obecnie Działkowo i Wola Działkowska.

¹⁸⁴ Obecnie nie istnieje.

9. B ł e n n a. Wieś szlach. Ruszkowskiego, k. 56v.

Kł drewn., raczej kaplica, zbyt mały na świątynię par., tym bardziej, jeżeli przybywa tu wielu wiernych na święta Matki Bożej. Nosi wezwanie św. Małgorzaty, niekons., patr. dziedzica miejscowego. Pozytyw, czyli organy. Ołt. w., w którym jest tabern., zawiera obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, przyozdobiony srebrną sukienką, uważany przez wiernych za łaskami słynący. Odgrodzony od reszty świątyni kratą. Po pld. str. ołtarz św. Antoniego, a po ptn. św. Wojciecha B. i M., k. 56v-57.

Argentaria i inne param. kln. Metryki tylko ochrzc. i zaśl., k. 57.

Opis uposażenia kła, k. 57v-58.

Zarządcą par. był Mateusz Pokorski, nieobecny podczas wizytacji, kantorem zaś Wincenty Jurkowski.

Wsie par.: Błenna, Wystrzelice, Śmieły, Rogózki (Roszczki), Dziewczopole, Dziewczopólko. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 300.

Dekret reform. Upomnienia pod adresem zarządcy, k. 58-58v.

10. W i s t k a [S z l a c h e c k a].

W tej wsi szlach. był dawniej kł par. należący do dek. kowalskiego, posiadający wystarczające uposażenie. Teraz tylko pusty plac po świątyni, uposażenie zabrane przez dwór, a parafianami, na zasadzie sąsiedztwa, opiekuje się prob. z Włocławka. Dlatego powinna być ta parafia złączona z par. włocławską, aby odzyskać należne uposażenie, k. 58v.

III. D e k a n a t i z b i c k i, k. 58v.

1. M o d z e r o w o. Wieś szlach., k. 58v.

Kł drewn., pw. Wniebowzięcia NMP, kons., patr. właścicieli wsi. W ołt. w. obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, a także tabern. Po str. pld. ołt. z wizerunkiem Chrystusa Ukrzyżowanego, a wezwania ołt. po str. przeciwnej nie podano, k. 58v-59.

Argentaria i inne param. kln. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1713 r.

Opis uposażenia kła, k. 59v.

Szk oły nie było z powodu małej ilości parafian, k. 59v.

Prob. Stanisław Podczaski, z diec. pozn., od 1711 r. Kantor Jan Spinka, k. 60.

Miejsc. par.: Modzerowo i Stypin. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 60 osób, k. 60.

Dekret reformacyjny. Prob. w ciągu dwóch tygodni oddali ze swego domu osobę podejrzaną. Zwrócić uwagę na nabożeństwa, k. 60.

2. L u b o t y ń. Wieś bpa włocł., k. 60.

Kł mur., kons., pw. św. Wawrzyńca M., patr. bpa włocł. Mały organ, czyli

pozytyw. Tabern. w ołt. w., który zawiera obraz Świętej Trójcy. Ołt. boczny po str. pld. pw. Chrystusa Ukrzyżowanego, a po przeciwnej, pw. Matki Bożej. Ponadto jest jeszcze stary ołt. św. Rocha, k. 60-61.

Argentaria i inne param. klne. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1685 r., k. 60v-61.

Opis uposażenia kła, k. 61-62.

Prob. Maciej Wojciechowicz od 1690 r., dziek. foralny izbicki od 1709 r. Kantor Wojciech „Doliator”¹⁸⁵.

Wsie par.: Lubotyń, Zakrzewo, Nasiegniewice¹⁸⁶, Góraj, Kałęczyn¹⁸⁷, Ośno Podleśne, Ośno Nagórne, Ośno Nadolne¹⁸⁸, Ryn. Parafian zobow. do sakr. wielkan. ok. 340, k. 62.

Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę, aby z plebanii usunięto osobę podejrzaną. Dziekan powinien dawać dobry przykład innym prob. Należy za dbać tak o nabożeństwa, jak i o świątynię, k. 62.

3. Mąkoszyn. Wieś szlach. Grochowickiego, k. 62v.

Kł dREW., stary, niekons., pw. św. Jakuba. Ołt. w. pw. Świętego Krzyża, boczny po str. pln. z obrazami św. Anny, Pana Jezusa i Matki Bożej, po przeciwnej zaś też z wizerunkiem Matki Bożej. Tabern. w ołt. w., ale nie przechowywano NSakr., k. 62v-63.

Argentaria i inne param. klne. Nie na wiadomości o metrykach, k. 63.

Opis uposażenia kła, k. 63-63v.

Nie ma prob., a par. opiekuje się prob. z Lubotyń, ale wymawia się od tego, bo nie ma z tego tytułu wynagrodzenia, k. 63v.

Wsie par.: Mąkoszyn, Mchowo, Mchówek, Sierakowy, Janowice, Morzyce. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 200 osób, k. 63v.

4. Sa d l n o. Wieś szlach. Ziemieckiego, k. 63v.

Kł z mur. prezb. i dREW. nawą, kons., pw. św. Mikołaja, patr. dziedzica miejscowego. Ołt. w. z tabern., z obrazami Zwiastowania NMP i drugim przedstawiającym Maryję z Dzieciątkiem. Po str. pln. ołt. z wizerunkiem św. Heleny, a po przeciwnej św. Anny. Był jeszcze jeden ołt., bliżej nieopisany, k. 63v-64.

Argentaria i inne param. klne. Metryki ochrzc., zaśl. i zm., k. 64-64v.

Opis uposażenia kła, k. 64v-65.

S z k o ł a, ale w niej mieszka kantor, ale dzieci nie uczy, bo nie ma chętnych, k. 65.

Prob. Jacek „Gostinski”, ale był nieobecny. Kantor, niejaki Jan, k. 65.

¹⁸⁵ Może „Dolator”, czyli Cieśla?

¹⁸⁶ Obecnie nie istnieje.

¹⁸⁷ Pewnie obecny Kawęczyn, wówczas wieś opuszczona.

¹⁸⁸ Obecnie jedna wieś Ośno.

Wsie par.: Sadlno, Ziemięcín, Chlebowo, Wierzbinék, Boguszyce, Sinogać, Janowiczki¹⁸⁹, Kryszkwowice, Tomisławice¹⁹⁰, Janowice Zakrzewo¹⁹¹, Witkowice¹⁹², Sosnowice¹⁹³ oraz osady młyńskie: Lisek, Dziadek, Pogorzały, Sinogacki, Kazubek¹⁹⁴ i Słonkowo. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 150 osób, k. 65.

Dekret reformacyjny. Zwrócono uwagę na zaniedbania prob. tak w dziedzinie liturgii, jak i w dbałości o świątynię, k. 65-65v.

5. Orle. Wieś bpa włocł., k. 65v.

Kł drew., stary, nie wiadomo czy kons., pw. św. Doroty, patr. bpa włocł. Tylko jeden ołt., spełniający rolę w., z wizerunkiem Matki Bożej trzymającej Dzieciątka Jezus. Znajduje się w nim tabern. W nawie są dwa obrazy z mensami na wzór ołtarzy, k. 65v.

Argentaria i inne param. klné. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1677 r., wspólne dla par.: Chałno, Świerczyn i Orle, k. 66.

Opis uposażenia kła, k. 66-66v.

Szkoły nie było ani też chętnych do nauki, k. 66v.

Zarządca Stanisław Borkiewicz, kan. regularny z Lubrańca, k. 66v.

Wsie par.: Orle, Bycz, Galczyce, Galczycki¹⁹⁵, Potułowó, Potułowek¹⁹⁶, Kaczka¹⁹⁷, Stadziska¹⁹⁸ oraz osady młyńskie: Żelazek i opuszczony Studzieniec¹⁹⁹. Wiernych do sakr. wielkan. zobow. ok. 200, k. 66v.

Dekret reformacyjny. Przypomnienie, aby zarządca tak dbał o par., jak dba o swoje gospodarstwo, k. 66v.

6. Chałno²⁰⁰. Wieś szlach. chorążego inowrocławskiego Trzebuchowskiego, dzierzawiona przez podkomorzego brzeskiego Sokotowskiego, k. 66v.

Kł mur., pw. św. Marii Magdaleny, kons. Ołt. w. z wizerunkiem Ukrzyżowanego, boczny Marii Magdaleny i drugi po str. pld. św. Anny. Tabern. w ołt. w., k. 66v-67.

Argentaria i inne param. klné. Nie wspomniano o metrykach, k. 67-67v.

¹⁸⁹ Pewnie obecnie złączone z Janowicami.

¹⁹⁰ Stanowią teraz osobną parafię.

¹⁹¹ Występowała ta wieś nieraz pod nazwą Zakrzewek. Teraz nie występuje.

¹⁹² Wówczas była to wieś opuszczona. Obecnie występuje.

¹⁹³ Może to dawniej występująca Sosnówka. Obecnie nie występuje.

¹⁹⁴ Z tych osad tylko wieś Kazubek pozostała.

¹⁹⁵ Obecnie obie te miejsc. w par. Kozy.

¹⁹⁶ Obecnie Potułowek w par. Bytoń.

¹⁹⁷ Miejsc. nie zident.

¹⁹⁸ Może Stawiska w obecnej par. Kozy.

¹⁹⁹ Te osady młyńskie nie zident.

²⁰⁰ Par. obecnie nie istnieje. Jej wsie podzielone pomiędzy sąsiednie par. W ostatnim czasie powstała w tym rejonie nowa par. w miejsc. Topólka, która pewnie objęła niektóre wsie dawniej par. Chałno. Podajemy jednak za *Rocznikiem* z 1991 r.

Uposażenie kła, k. 67v.

Szk oły nie ma, k. 67v.

Zarządca Stanisław Borkiewicz, kan. regularny lateraneński [możliwe iż z Lubrańca], k. 67v.

Wsie par.: Chalno²⁰¹, Wola²⁰², Czamanin, Kozjaty²⁰³, Kamieniec, Wólka²⁰⁴, Głuszyn²⁰⁵, Głuszynek²⁰⁶, Opielanki²⁰⁷, Miłachowo²⁰⁸. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 250 osób, k. 67v.

Dekret reformacyjny, k. 67v-68.

7. Świerczyn. Wieś szlach. chorążego inowrocławskiego Trzebuchowskiego, k. 69.

Kł stary, drew., przez szlachcica Studzkiego i prob. został rozebrany i zaczęto budowę nowego, ale nie została budowa zakończona z winy samego fundatora. Tylko zakrystia pokryta dachem i w niej niekiedy, ale bez zezwolenia ordynariusza, odprawia jakiś kapłan zaproszony przez kolatora, k. 68.

Argentaria przechowuje dziedzic wsi, a inne param. zostały złożone w kle w Chalnie, k. 68.

Opis uposażenie kła, k. 68.

Wsie par.: Świerczyn, Świerczynek, Paniewo, Paniewek, Bodzanowo²⁰⁹, Galonki i Janowo²¹⁰ oraz osada młyńska Zochel²¹¹.

IV. Dekanat radziejowski

1. Bytoń. Wieś król., k. 68v.

Kł mur. pw. św. Jakuba Ap., kons., patr. król. Chór ze starym pozytywem. Ołt. w. pw. Matki Bożej, ołt. boczny po str. płu. pw. Przemienienia Pańskiego, po str. przeciwnej z wizerunkiem Ukrzyżowanego i liczne wota. Tabern. na ołt. w., k. 68v.

Argentaria i inne param. klne. Metryki ochrzc., zaśl. i zm., k. 69.

Opis uposażenia kła, k. 69-69v.

²⁰¹ Obecnie w par. Świerczyn.

²⁰² Pewnie obecna Wola Jurkowa.

²⁰³ Obecnie w par. Mąkoszyn.

²⁰⁴ Miejsc. nie zident.

²⁰⁵ Obecnie w par. Bytoń.

²⁰⁶ Pewnie obecny Głuszynek Zgniły w par. Świerczyn.

²⁰⁷ Obecnie w par. Świerczyn.

²⁰⁸ Obecnie w par. Świerczyn.

²⁰⁹ Pewnie obecna wieś w par. Dąbie Kujawskie.

²¹⁰ Miejsc. nie zident.

²¹¹ Miejsc. nie zident.

Nie ma szk oły, ponieważ ta jest w Radziejowie, prowadzona przez pijarów, k. 69v.

Prob. był prep. z Lubrańca, a zarządcą Szymon Konopkiewicz z konwentu lubranieckiego. Organista Wawrzyniec Lisiewski, k. 69v-70.

Wsie par.: Bytoń, Stróżewo, Niegibalice, Morzyce, Dąbrówka, Głuszyn, Świesz, Nasiłowo, Brylewo, Pomłowo²¹², Popowiczki²¹³, Bielawy²¹⁴. Wiernych do sakr. wielkan. ok. 300 osób, k. 70.

2. Kacze wo²¹⁵. Wieś bpa włocł., k. 70.

Kł drewn. zbud. w 1721 r. przez sufr. włocł. Bardzińskiego, kons., pw. św. Wawrzyńca M. i św. Marcina B. i W., patr. bpa włocł. Ołt. w. z obrazami św. Stanisława B. i św. Mikołaja B. Po str. pfn. ołt. Matki Bożej, a w kaplicy po str. pfd. św. Wawrzyńca. Tabern. w ołt. w., k. 70-71.

Argentaria i inne param. kłne, k. 70v.

Opis uposażenia kła, k. 70v-71.

Szk oły nie było, k. 71.

Prob. Franciszek Raczkowski od 1725 r. Kantor Stanisław Kostkiewicz, k. 71.

Wsie par.: Kacze wo, Zagórzyce, Rogalin, Czarnotka, Świątniki, Wąsewo i Piodunowo²¹⁶. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 200 osób, k. 71.

Dekret reformacyjny, k. 71.

3. Piotrków [Kujawski]. Wieś. podkomorze go brzeskiego Głębockiego, k. 71.

Kł mur., pw. św. Jakuba Ap., kons., patr. dziedziców z Piotrkowa i Lubsina. Organy, czyli pozytyw. Ołt. w., niedawno sprawiony przez Głębockiego, z wizerunkiem Chrystusa Ukrzyżowanego, a pod nim obraz Matki Bożej Bolesnej trzymającej Chrystusa Zdjętego z Krzyża. Po str. pfn. ołt. Narodzenia Pańskiego i kolejny z obrazami Matki Bożej, św. Rocha i św. Rozalii, po str. pfd. zaś ołt. Trzech Króli. Tabern. w ołt. w., k. 71-71v.

Argentaria i inne param. kłne. Nie wspomniano o metrykach. Biblioteka, zawierająca książki parafialne, zniszczone lub bez tytułów, oraz inne z podanymi tytułami w ilości 27 woluminów, k. 72-72v.

Opis uposażenia kła, k. 72v-73.

Szk oła nie funkcjonowała, ale jest nadzieja, że obecny prob. przywróci ją, k. 73.

²¹² Miejsc. nie zident.

²¹³ Teraz nie istnieją.

²¹⁴ Miejsc. nie zident.

²¹⁵ Par. obecnie nie istnieje i wieś należy do par. Piotrków Kujawski.

²¹⁶ Piodunowo obecnie nie istnieje, a pozostałe wsie należą do par. Piotrków Kujawski.

Prob. Zygmunt Ruszkowski, kan. płocki, prep. radziejowski, od 1722 r. Organista Wojciech Romanowski, k. 73.

Wsie par.: Piotrków [Kujawski], Lubsin²¹⁷, Gradowo²¹⁸, Wójcin, Dębołęka, Jurkowo²¹⁹, Palczewo, część Wąsewa, i część wsi Świesz. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 300 osób, k. 73.

Dekret reformacyjny. Proboszcz, ponieważ nie może ciągle rezydować, powinien wziąć sobie stosownego wik.

4. Rzeczyca²²⁰. Wieś będąca uposażeniem tej par., k. 73

Kł drew., jednonawowy, fund. przez Szymona Kołodzkiego, kan. gnieźn. pw. św. Stanisława B. i M., kons., patr. Kołodzkich. Mały organ. Ołt. w. pw. Wniebowzięcia NMP, boczny w kaplicy po str. płu. pw. Szkaplerza NMP, w kaplicy po str. płu. św. Izydora. Tabern. w ołt. w., k. 73-73v.

Argentaria i inne param. kłne. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1706 r., k. 73v-74.

Opis uposażenia kła, k. 74-74v.

Szkoły nie ma, bo chociaż organista mógłby uczyć, to nie ma chętnych, k. 74v.

Prob. Wojciech Kołodzki, prep. gnieźn. Zarządca Andrzej Sapoliński, jednocześnie administrator wsi od 1710 r. Organista Jan Lisowicz i kantor Michał Maciejewski, k. 74v.

Wsie par.: Rzeczyca, Jerzyce, Rudzk Mały²²¹, Kaspral, Mietlica, Brześć, Karsk, Kobylnica²²². Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 400, k. 74v

Nie było dekretu reformacyjnego.

5. Połajewo. Wieś wojewody rawskiego Głębockiego, k. 74v.

Kł drew., pw. Świętej Trójcy i św. Piotra Ap., patr. dziedzica Połajewa, niekons., ale posiadający na piśmie indult zezwalający na odprawianie nabożeństw. Ołt. w. pw. Świętej Trójcy i Wniebowzięcia NMP, po str. płu. ołt. – także z obrazem Wniebowzięcia NMP, po str. przeciwnej ołt. Zmartwychwstania Pańskiego. Tabern. w ołt. w., k. 74v-75.

Argentaria i inne param. kłne. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1653 r., k. 75.

Opis uposażenia kła, k. 75-75v.

Szkoły nie było, k. 75v.

Zarządca Franciszek Jarczewski, któremu jurysdykcja kończy się 30 czerwca [1725 r.] i nie jest przedłużona, k. 75v.

²¹⁷ Obecnie należy do nowej par. w Kozach.

²¹⁸ Część tej wsi należy obecnie do par. w Kozach.

²¹⁹ Obecnie w par. Brześć nad Gopłem, w archidiec. gnieźn.

²²⁰ Obecnie wieś z kaplicą w par. Brześć nad Gopłem w archidiec. gnieźn.

²²¹ Obecnie w par. Połajewo.

²²² Obecnie w par. Chełmce, archidiec. gnieźn.

Wsie par.: Połajewo, Połajewek, Rzudzk Duży, Nowa Wieś, Przewóz. Nie podano ilości wiernych, k. 75v.

Dekret reformacyjny nie дано, bo nie było prob., a czas pracy zarządcy kończy się, k. 75v.

6. Ostrowo nad Gopłem²²³. Wieś Józefa Rudnickiego, chorążego bydgoskiego, starosty bolimowskiego, k. 75v.

Kł mur., pw. św. Mateusza Ap., kons., patr. dziedzica miejscowego. Chór z organem, czyli pozytywem. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej z Dzieciątkiem, a w nim tabern. Po str. płu. ołt. św. Walentego, a po przeciwnej z obrazami św. Józefa i Matki Boskiej Częstochowskiej, k. 75v-76.

Argentaria i inne param. kln. Metryki ochrzc., zaśl. i zm., k. 76-76v.

Opis uposażenia kła, k. 76v-77.

Szk oły nie było, k. 77.

Prob. Andrzej Bieniecki, poprzedni wik. z Rzeczycy, k. 77.

Wsie par.: Ostrowo, Ostrówek, Kokoszyce²²⁴, Witkowiec, Witkowiczki, Orpikowo, Złotowo, Popowo, Sadowie²²⁵. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 300, k. 77.

Dekret reformacyjny. Zwrócono głównie uwagę na poprawienie nabożeństw, k. 77.

7. Chełmce²²⁶. Wieś bpa włocł., k. 77.

Kł drew., kons., pw. św. Katarzyny, patr. bpa włocł., stary. Chór muzyczny z pozytywem. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej z Dzieciątkiem. Po str. południowej ołt. św. Rocha, a po przeciwnej św. Wawrzyńca. Tabern. w ołt. w., k. 77-77v.

Argentaria i inne param. kln. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1678 r., k. 77.

Opis uposażenia kła, k. 77v-78.

W szk o le mieszka organista. Jest zdolny uczyć, jeżeli będą chętni, k. 78.

Prob. Wojciech Kiedrowski od 1715 r. Organista Jan Mosielski. Na organistę było osobne uposażenie. Witrykusi: Józef Piszczak i Paweł Duczka, k. 78-78v.

Wsie par.: Chełmce, Chełmiczki, Płowki²²⁷, Głębokie, Ninocin²²⁸, Tarnowo, Rusinowo, Gocanowo, Kicko. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 600, k. 78v.

Dekret reformacyjny. Przypomnienie o nauczaniu katechizmu i o dbałości o zabudowania parafialne, k. 78v.

²²³ Par. obecnie w archidiec. gnieźn.

²²⁴ Miejsc. nie zident.

²²⁵ Miejsc. nie zident.

²²⁶ Par. obecnie w archidiec. gnieźn.

²²⁷ Należą obecnie do par. Broniewo w diec. włocł.

²²⁸ Może obecny Janocin?

8. **P i a s k i**²²⁹. Wieś szlach., k. 79.

Kł d r e w., pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela, patr. dziedziców. Chór muzyczny z organami średniej wielkości. Ołt. w. z tabern. pw. Matki Bożej, której obraz jest zakrywany obrazem innego świętego. W prezb. jest po str. pld. ołt. św. Józefa, a po przeciwnej św. Antoniego z Padwy. W nawie natomiast po str. pld. ołt. św. Anioła Stróża, a po str. pñ. ołt. św. Mikołaja B. i M., i jeszcze jeden ołt. z wizerunkiem Ukrzyżowanego, k. 79-79v.

Argentaria i inne param. kln. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1717 r., k. 79v.

Opis uposażenia kła, k. 79v-80v.

W s z k o l e mieszka stary kantor, który z powodu swej starości niezdolny jest uczyć, k. 80v.

Prob. Szymon Bocheński od 1718 r. Kantor, niejaki Jan, k. 80v.

Wsie par.: Piaski, Maszenice, Bachorce, Piecki Małe i Duże²³⁰, Skotniki, Wróble, Wola Wapowska, Knery²³¹, Tarnowo. Do sakr. wielkan. zobow. 430 osób, k. 80v.

Dekret reformacyjny. Proboszcz jest gorliwy, stąd tylko niewielkie przypomnienia o pracach przy świątyni, k. 80v.

9. **B r o n i e w o**. Wieś sędziego ziemskiego brzesko-kujawskiego, Głęboć, k. 80v.

Kł d r e w., pw. św. Wojciecha, kons., patr. dziedzica miejscowego. Chór muzyczny z organem. Ołt. w. z tabern., zawiera obraz Niepokalanego Poczęcia NMP, zasuwany obrazem św. Wojciecha B. i M. Po str. pñ. ołt. pw. św. Barbary i św. Marii Magdaleny, a po przeciwnej z wizerunkiem Ukrzyżowanego i obrazem św. Fabiana, k. 80v-81.

Argentaria i inne paramenta kln. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1717 r. Wyliczono kilkanaście innych ksiąg kaznodziejskich i teologicznych, k. 81-81v.

Opis uposażenia kła, k. 81v-82v.

W s z k o l e mieszka organista, ale nie uczy, k. 82v.

Prob. Bernard Nieszczewicz od 1720 r. Organista, niejaki Marcin, k. 82v.

Wsie par.: Broniewo, Broniewek, Szostka, Skotniki²³², Bieganowo²³³. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 200 osób. W samym Broniewie powstało jakieś zgrzeszenie, ale jest nadzieja, że będzie poprawa, k. 82v.

Dekret reformacyjny. Przypomniano prob., żeby zadbał o pewne sprawy gospodarcze, a także liturgiczne, k. 82v.

10. **B r o n i s ł a w**. Wieś zakonnic norbertanek z Płocka, k. 83.

²²⁹ Par. w archidiec. gnieźn.

²³⁰ Teraz występuje jedna miejscowość Piecki.

²³¹ Miejsc. nie zident.

²³² Obecnie w par. Piaski, archidiec. gnieźn.

²³³ Obecnie w par. Bieczyna.

Kł stary, drewn., chylący się ku ruinie, pw. św. Bartłomieja, kons. Tabern. w ołt. w., który jest pw. Zwiastowania NMP. W kaplicy po str. płu. ołt. z obrazem św. Bartłomieja, a w kaplicy po str. przeciwnej w jednym ołt. jest obraz Wniebowzięcia NMP, a w drugim obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, k. 83.

Argentaria i inne param. kłne. Metryki były, k. 83v.

Opis uposażenia kła, k. 83v-84.

Szkoła spaliła się, ale nie podano kiedy, k. 84.

Prob. Walenty Umiński, kan. kruszw. od 1707 r. Kantor Kazimierz Hodorowski, dzwonnik Jan Kudłonowski i witykus, niejaki Błażej, k. 84.

Wsie par.: Bronisław, Skotniki²³⁴, Papros²³⁵ i Koszczały. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. 376 osób. Opis dwóch wydarzeń zaliczanych do skandalicznych, k. 84.

Dekret reformacyjny. Przypomniano, że nie został wypełniony poprzedni dekret, stąd tym bardziej surowo nakazano zadbać o świątynię i nabożeństwa w niej, k. 84v.

11. Płowce²³⁶. Wieś szlach., k. 84v.

Kł drewn. mały, niekons., pw. św. Macieja, patronatu właścicieli wsi. Tabern. w ołt. w., ale nie przechowywano NSakr. Ołt. w. pw. Matki Bożej koronowanej przez Świętą Trójcę. Ołt. po str. płu. z obrazem św. Macieja Ap., po str. przeciwnej z obrazem św. Antoniego, k. 84v.

Argentaria i inne param. kłne przechowywane są w Witowie. Nie wspomniano o metrykach, k. 84v-85.

Opis uposażenia kła, k. 85.

Wsie par.: Płowce i Latkowo, k. 85.

12. Witowo. Wieś należąca do Seminarium Włocławskiego, k. 85.

Kł drewn., niedawno odbudowany, pw. św. Andrzeja. Z zarządzenia bpa Szaniawskiego, prefekt seminarium jest tu prob. Kł posiada organy. Ołt. w. z tabern. pw. św. Andrzeja. Ołt. boczny po str. płu. pw. św. Walentego, po przeciwnej zaś posiada obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, przyozdobiony srebrną sukienką z koronami, k. 85-85v.

Argentaria i inne param. kłne. Księgi metryk ochrzc., zaśl., zm., k. 85v-86.

Opis uposażenia kła, k. 86-86v.

W szkole mieszka organista, ale uczy dzieci, k. 86v.

Prob. był prefekt seminarium [Antoni] Weber, z racji inkorporacji parafii do seminarium. Wik. Stanisław Bieglecki. Organista Mateusz Wiśniewski, k. 86v.

²³⁴ Pewnie ich część, bo występują też w par. Broniewo.

²³⁵ Wieś ta obecnie nie istnieje.

²³⁶ Nie jest to pełna wizytacja. Parafia bez prob.

Wsie par.: Witowo, Pścinnno, Czarnocice, Powałkowice, Samszyce, Torzewo, Sadług, Faliszewo, Paszkowo²³⁷, Sadłużek, Drwalewo, Pścinniek, folwark Powałkowice. Do sakr. wielkan. ok. 450 osób, k. 86v.

Nie wystawiono dekretu reformacyjnego.

13. B y c z y n a. Wieś bpa włocł., k. 86v.

Kł drev. pw. św. Jadwigi, kons., patr. mans. włocł. Organ, czyli pozytyw postawiony na ławkach. Tabern. w ołt. w., w którym jest obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus. Po str. pfn. ołtarz z obrazem św. Aleksego, a po przeciwnej św. Jadwigi, k. 87.

Argentaria i inne param. kln. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1697 r., k. 87.

Opis uposażenia kła, k. 87-88.

W s z k o l e mieszka kantor, ale uczy dzieci, k. 88.

Prob. Józef Piaskowski od 1693 r., a od 1718 r. ponadto dziek. radziejowski. Kantor Bartłomiej Gadziński, organista Maciej Maciejewski, k. 88.

Wsie par.: Buczyna, Szczebłotowo, Bieganowo, Kwilno, Kłonowo, Kłonówek, Pilichowo, Szalonki, Bodzanowo, Ułomie, Nagórki, Piolunowo. Do sakr. wielkan. ok. 600 osób, k. 88.

Dekret reformacyjny, k. 99-88v.

14. K r z y w o s ą d z. Wieś Modlińskich, k. 88v.

Kł drev., pw. Wniebowzięcia NMP, niekons., ale posiadający zezwolenie na odprawianie nabożeństw, patr. miejscowych dziedziców. Ołt. w., w którym znajduje się tabern. pw. Wniebowzięcia NMP. Po str. pfd. ołt. św. Marcina B. i W., po stronie przeciwnej Anioła Stróża, k. 88v.

Argentaria i inne param. kln. Metryki ochrzc. i zaśl. od 1700 r. Metryk zmarłych nie było, k. 89.

Opis uposażenia kła, k. 89-89v.

S z k o ł y nie było, k. 89v.

Prob. Franciszek Arbiński od 1718 r. Kantor Franciszek Sucholski, k. 89v.

Wsie par.: Krzywosądz, Czołpin, Dobre²³⁸, Smarglin. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 300 osób, k. 89v.

Dekret reformacyjny. Ogólna zachęta, aby proboszcz bardziej pamiętał o swoich obowiązkach, k. 89v.

V. Dekanat służeński

1. S i n i a r z e w o. Wieś szlach., k. 90.

Kł pw. św. Jakuba, kons., patr. miejscowego dziedzica. Chór muzyczny

²³⁷ Wówczas wieś opuszczona, nie zident.

²³⁸ Wieś ta obecnie stanowi ośrodek osobnej par.

z organem małym, czyli pozytywem. Ołt. w. z obrazem św. Jakuba Ap., po str. pld. ołt. z obrazem Matki Bożej trzymającej Dzieciątka Jezus, a po str. przeciwnej ołt. z obrazem św. Rocha. Tabern. w ołt. w., k. 90.

Argentaria i inne param. klne. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1708 r., k. 90v. Opis uposażenia kła, k. 90v-91.

W szk o l e mieszka kantor, ale nie ma kogo uczyć, k. 91.

Prob. Antoni Kielinkowski od 1724 r. Kantor, niejaki Grzegorz. Witrykusi: Wojciech z Ujmy i Adam ze Siniarzewa, k. 91.

Wsie par.: Siniarzewo, Gosławice, Sinki, Ujma Duża, Załuskowo²³⁹, Krajewice²⁴⁰, k. 91.

Wiernych zobow. do sakr. wielkan. 308, k. 91.

Dekret reformacyjny. Ogólne uwagi pod adresem prob., k. 91-91v.

2. B ą d k o w o. Wieś kapit. włocł., k. 91v.

Kł mur., kons., pw. św. Mateusza Ap., patr. kapit. włocł. Chór muzyczny posiada organy. Ołt. w. z tabern., pw. Ukoronowania NMP przez Świętą Trójcę. Od str. pfn. w nawie głównej ołt. z obrazem św. Anny z Dzieciątkiem Jezus i Najświętszą Maryją Panną, a po przeciwnej str. ołt. Anioła Stróża. W kaplicy natomiast ołt. św. Izydora, k. 91-92.

Argentaria i inne param. klne. Nowa księga metryk ochrzc., zaśl. i zm., k. 92.

Opis uposażenia kła, k. 92-93.

W szk o l e mieszka organista, ale nie ma kogo uczyć, k. 93.

Prob. Wojciech Nadgurski od 1715 r., dziek. służewski od 1716 r. Wojciech Niewitecki, organista oraz witrykusi: Wawrzyniec, kowal z Bądkowa i Jan Naperza ze Słupów, k. 93.

Wsie par.: Bądkowo, Słupy, Toporzyszczewo, Gawrony, Kalinowiec²⁴¹, Dąbrówka²⁴², Kałęczyn²⁴³, Swarowo²⁴⁴, Wysocin, Wysocinek i osada młyńska w Bachorzy²⁴⁵. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. 480 osób, k. 93.

Dekret reformacyjny. Ogólne uwagi, żeby proboszcz, będąc dziekanem, zawsze służył wzorem, zwłaszcza w sprawowaniu nabożeństw, k. 93.

3. Ł o w i c z e k. Wieś Słubickiego, k. 93.

Kł nowy, drew., fund. przez Krzysztofa Słubickiego, sędziego ziemskiego brzeskiego, pw. Świętego Krzyża. Od str. pfn. kaplica mur. Ołt. w. pw. Świętego

²³⁹ Wieś ta obecnie nie istnieje.

²⁴⁰ Wieś ta obecnie nie istnieje.

²⁴¹ Obecnie w par. Łowiczek.

²⁴² Pewnie obecnie w par. Lubanie.

²⁴³ Pewnie obecny Kałęczynek w par. Lubanie.

²⁴⁴ Miejsc. nie zident.

²⁴⁵ Miejsc. nie zident.

Krzyża, zaś wezwań ołtarzy bocznych i w kaplicy nie znamy. Tabern. w ołt. w., k. 93-93v.

Argentaria i inne param. klne. Nie wspomniano o metrykach, k. 93v.

Opis uposażenia kła, k. 93v-94.

W s z k o l e mieszka kantor, ale nie ma kogo uczyć, k. 94.

Zarządca Stanisław Borysiewicz. Kantor Marcin Pieczywek, k. 94.

Wsie par.: Łowiczek i Łowkowice. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. 284, k. 94.

Dekretu reformacyjnego nie wydano, ponieważ zarządca nie okazał nominacji, zresztą nie wykazał też chęci dalszej tu pracy, k. 94.

4. K o n e c k. Wieś Grabskiego, k. 94.

Kł częściowo mur., częściowo drew. w tzw. „pruski mur”. Nie jest kons., ale posiada indult zezwalający na sprawowanie nabożeństw, pw. św. Prokopa, patr. miejscowego dziedzica. Posiada mały organ, czyli pozytyw. Tabern. w ołt. w., który zawiera obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus. Z ołt. bocznych, ten po str. południowej jest pw. Anioła Stróża, po str. przeciwnej zaś św. Prokopa, k. 94-94v.

Argentaria i inne param. klne. Księga metryk ochrzc., zaśl. i zm. od 1662 r., k. 94v-95.

Opis uposażenia kła, k. 95-95v.

W s z k o l e mieszka kantor, ale nie ma kogo uczyć, k. 95v.

Prob. Jan Kanty Gniewicz od 1721 r. Organista Jan Kozłowicz. Witrykusi: Grzegorz Napora z Konecka i Jakub Poczesny z Kamieńca, k. 95v.

Wsie par.: Koneck, Kamieniec, Święte, Parochowo²⁴⁶, Nieszczewy²⁴⁷, Chromowola, Gęsin²⁴⁸. Do sakr. wielkan. ok. 400 osób, k. 95v.

Dekret reformacyjny. Prob. powinien, pamiętając że są zapisane pewne fundusze, starać się o zbudowanie nowej świątyni, k. 95v.

5. S t r a s z e w o. Wieś bpa włocł., k. 96.

Kł drew., kons., pw. św. Marcina B. i W., patr. bpa włocł. Chór muzyczny z małym organem, czyli pozytywem. Tabern. w ołt. w., który zawierał obraz św. Marcina. Ołt. boczny od str. płd. z obrazem Przemienienia Pańskiego, a po str. przeciwnej obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, k. 96.

Argentaria i inne param. klne. Księga metryk ochrzc., zaśl. i zm. od 1722 r., k. 96-96v.

Opis uposażenia kła, k. 97v-97.

²⁴⁶ Miejsc. nie zident.

²⁴⁷ Obecnie zapewne w par. Zbrachlin.

²⁴⁸ Dawniej i obecnie w par. Zakrzewo.

Prob. Józef Piotrowski od 1722 r. Kantor Wojciech Lewicki. Witrykusi: Jan Orzeł i Andrzej Olejnik, obydwaj ze Straszewa, k. 97.

Wsie par.: Straszewo, Seroczki, Poczalkowo, Przybranówek. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 300 osób, k. 97.

Dekret reformacyjny. Ogólna zachęta do jeszcze większej gorliwości prob., k. 97.

6. Chlewiska²⁴⁹. Wieś bpa włocł., k. 97.

Kł. drew., kons., pw. Świętej Trójcy, patr. bpa włocł. Tabern. w ołt. w., który był z obrazem Świętej Trójcy. Nie podano wezwań dwóch ołt. bocznych, k. 97-97v.

Argentaria i inne param. kłne. Nic nie powiedziano o metrykach, k. 97v.

Opis uposażenia kła, k. 97v-98.

Prob. Józef Sokołowski, kan. kruszw., prob. gniewkowski, który posługuje się zarządcą w par. Chlewiska ma zarządcę z par. Sędzin. Wygodniejszym byłoby jednak, aby to prob. ze Straszewa miał zarząd par. Chlewiska, k. 98.

Wsie par.: Chlewiska, Mleczkowo, Przybysław, Chróstowo, Zdunowo²⁵⁰. Nie podano ilości wiernych, k. 98.

7. Grabie²⁵¹. Wieś Dąbskiego, k. 98.

Kł. mur., pw. św. Wacława M., kons., patr. miejscowego dziedzica. Ołt. w. z obrazem Ukrzyżowanego i z tabern. Po str. płn. ołt. Matki Bożej, a po przeciwnej z obrazem św. Józefa trzymającego Dziecię Jezus, k. 98-98v.

Argentaria i inne param. kłne. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1701 r., k. 98v.

Opis uposażenia kła, k. 98v-99.

W szkole mieszka kantor i uczy kilkoro chłopców, k. 99.

Prob. Wojciech Tyrylski od 1712 r. Organista Józef Szczepański i kantor, niejaki Aleksy. Witrykusi: Łukasz i Wojciech, garnarze z Grabi, k. 99.

Wsie par.: Grabie, Opoki, Opoczki, Wilkostowo, Ośniszczewo, Kawęczyn, Starograbie i osada młyńska Maciejowo²⁵² oraz różne osady w lasach zwane: Brzezka, Wodki, Pieczeńka, Kuchnia, Pilarz²⁵³. Wiernych do sakr. wielkan. zobow. ok. 400, k. 99.

Dekret reformacyjny. Prob. zrobił dużo dla par., ale jeszcze przypomniano o sprawach gospodarczych i o liturgii, k. 99v.

8. Ostrowąs. Wieś zakonnic norbertanek z Płocka, k. 99v.

²⁴⁹ Obecnie par. w archidiec. gnieźn.

²⁵⁰ Teraz wieś ta nazywa się zapewne Zduny.

²⁵¹ Obecnie par. w archidiec. gnieźn.

²⁵² Obecnie te dwie miejsc. nie występują.

²⁵³ Z tych osad tylko Brzezka pozostaje obecnie jako wieś w par. Grabie.

Kł drew., kons., pw. Narodzenia NMP, patr. prep. norbertanek z Płocka. Ołt. w., w którym znajduje się tabern., zawiera obraz Matki Boskiej, zasuwany obrazem Chrystusa Ukrzyżowanego. Od str. płu. ołt. z obrazem św. Anny, a po przeciwnej św. Jana Chrzciciela, k. 99v-100.

Argentaria i inne param. kłne. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1668 r., k. 100.

Opis uposażenia kła, k. 100-100v.

W szkole mieszka organista, który uczy, jeżeli są chętni, k. 100v.

Prob. Jan Falkowski od 1714 r. Organista Józef Pelewicz, k. 100v.

Wsie par.: Ostrowąs, Słomkowo, Brzeźno, Kruszyn, Kruszynek²⁵⁴, Zamyślin²⁵⁵, Brudnowo²⁵⁶. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 300 osób, k. 100v.

Dekret reformacyjny. Uwagi pod adresem prob., k. 100v-101.

9. Z a k r z e w o. Dawniej była to wieś par. Teraz jest tam kaplica, w której niekiedy, na życzenia dziedzica, jej fundatora, jest odprawiana msza, k. 101.

VI. Dekanat nieszawski

1. R a c i ą ż e k. Miasto (oppidum) bpa włocł., k. 101.

Kł mur. pw. św. Hieronima W. i DK, kons., patr. bpa włocł. Na chórze muzycznym organy nie odpowiadające wielkości świątyni. Tabern. w ołt. w., który był pw. Wszystkich Świętych. Po str. pld. ołt. z obrazem Matki Bożej, a po str. przeciwnej ołt. św. Józefa, k. 101-101v.

Argentaria i inne param. kłne. Metryki ochrzc., zaśl. i zm. od 1686 r., k. 101v-102.

Opis uposażenia kła, k. 102-103.

W szkole mieszka organista i uczy chłopców, k. 103.

Prob. Marcin Kusliński od 1714 r. Wik. Szymon Miłaszewski, organista Andrzej Łojewski i kantor Jakub Rogalski, k. 103.

Miejsc. par.: miasto (oppidum) Raciążek, Psiarzewo²⁵⁷ z Głogówką²⁵⁸, Tupadły²⁵⁹, Turzno, Markuszewice²⁶⁰, Sierzchowo, osada młyńska Kuczek²⁶¹. Do sakr. wielkan. zobow. ok. 560 osób, k. 103-103v.

We wsiach Psiarzewo, Słońsk, Wołuszewo, Otłoczyn²⁶² i Brzoza²⁶³ mieszkają innowiercy, k. 103v.

²⁵⁴ Obecnie w nowej par. Brudnowo.

²⁵⁵ Już wówczas wieś opuszczona, teraz nie istnieje

²⁵⁶ Obecnie ośrodek samodzielnej par.

²⁵⁷ Może obecne Siarzewo?

²⁵⁸ Miejsc. nie zident.

²⁵⁹ Miejsc. wówczas już opuszczona, obecnie nie istnieje.

²⁶⁰ Miejsc. nie zident.

²⁶¹ Miejsc. nie zident.

²⁶² Obecnie ośrodek samodzielnej par. w diec. toruńskiej.

²⁶³ Obecnie w diec. toruńskiej.

Dekret reformacyjny. Przypomniano, żeby nie zaniedbywać odmawiania godzin kanonicznych oraz o pewnych pracach przy świątyni, k. 103v.

2. Sł o ń s k. Wieś król. Dawniej był tam kł par. Uposażenie przejęła par. w Raciążku. Nieliczni katolicy mieszkający tam pośród innowierców, korzystają z sakramentów w kle w Raciążku, k. 103v.

3. Z b r a c h l i n. Wieś kapit. włocł., k. 103v.

Kł mur., pw. św. Jakuba, kons., patr. kapit. włocł. Chór muzyczny w złym stanie, a pozytyw stoi w prezb. Tabern. w ołt. w., w którym jest obraz św. Józefa. Ołt. boczny po str. pld. zawiera obraz Zwiastowania NMP, a ołt. po str. przeciwnej obraz św. Anny, k. 103v-104.

Argentaria i inne param. klnę. Pośród nich relikwiarz z relikwiami św. Wojciecha. Nie podano wiadomości o metrykach, k. 104.

Opis uposażenia kła, k. 104-104v.

Sz k o ł a była, ale nie było chętnych do uczenia się, k. 104v.

Prob. Szymon Michnowski od 1681 r., będący także dziek. niezawskim. Nie było organisty ani kantora. Witrykusi, teraz ustanowieni: niejacy Jan i Wojciech ze Zbrachlina, k. 104v.

Wsie par.: Zbrachlin, Siutkowo i Waganiec. Ok. 100 osób zobow. do sakr. wielkan., k. 104v.

Dekret reformacyjny. Prob., jako dziekan, powinien dawać zawsze dobry przykład, dlatego musi zwrócić uwagę, aby swoich parafian uczyć katechizmu. Ponieważ nie ma kantora, który by śpiewał godziny kanoniczne w niedziele i święta, powinien postarać się, aby był odmawiany przynajmniej różaniec, k. 104v.

4. L u b a n i e. Wieś kapit. włocł., k. 105.

Kł mur., pw. św. Mikołaja B. i W., kons., patr. kapit. włocł. Chór muzyczny z pozytywem. Tabern. w ołt. w., w którym jest obraz Matki Bożej, zakrywany obrazem św. Mikołaja. W nawie po str. pld. obraz Anioł Stróża, a przy nim bractwo tego imienia, a po str. przeciwnej ołt. św. Anny, k. 105.

Argentaria i inne param. klnę. Trzy księgi metryk, dwie stare, a trzecia nowa od 1724 r., k. 105-105v.

Opis uposażenia kła, k. 105v-106.

Jest s z k o ł a i ma kto uczyć, ale nie ma uczniów, k. 106.

Prob. Ignacy Jakub Chełstowski od 1724 r. Organista Mateusz Kołaczyński. Witrykus Stanisław Garnek i dwaj prowizorzy bractwa Anioła Stróża: Wojciech Kowal i niejaki Maciej z Osla²⁶⁴, k. 106.

²⁶⁴ Miejsc. nie zident.

Wsie par.: Lubanie, Włoszyca, Grabianowo, Kucierz, Gąbinek, Mikanowo, Ustronie, Janowice, Stawice, Przywieczerzynek, Przywieczerzyn, Kałęczynek i osady młyńskie: Osla, Kawka, Włoszyca i Grabianowo. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 500 osób, k. 106.

Dekret reformacyjny. Prob. niech nie poprzestaje na samym sprawowaniu mszy, ale niech też postara się, aby według zapisów fundacyjnych były śpiewane godziny kanoniczne w niedziele i święta, k. 106.

VII. Dekanat bobrownicki

1. Szpetal Dolny. Wieś szlach., k. 106v.

Kł drewn., fund. przez archidk. włocł. Tomasza Niemierzę, dlatego patr. należy do archidk. włocł., kons., pw. św. Gotarda. Ołt. w., w którym znajduje się tabern., zawiera obraz Chrystusa Ukrzyżowanego. W nawie zaś od str. pld. ołt. z obrazem św. Anny, a po przeciwnej str. ołt. zawiera wizerunek Matki Bożej, k. 106v.

Argentaria i inne param. kłne. Dwie księgi metryk, k. 106v-107.

Opis uposażenia kła, k. 107-107v.

Szkoła jest czynna tylko podczas obecności prob., k. 107v.

Prob. Ludwik Rudawski od 1723 r., ale nie rezyduje. Kantor Michał Lambarski, k. 107v.

Wsie par.: Szpetal Dolny²⁶⁵, Szpetal Górny²⁶⁶, Witoszym, Witoskie Rybaki z Kępą²⁶⁷, Rachcin z Kępą²⁶⁸, Bogucin, Fabianki, Chełmica Mała²⁶⁹, Skórzno, Miechowo²⁷⁰, Jaworek²⁷¹, młyn Płaczek, Zarzeczewo, Kulin z wyspą, Suszyce, Łochocin²⁷² i Luskowo²⁷³. Do sakr. wielkan. zobow. 565 osób, k. 107v.

Dekret reformacyjny nie został wydany z powodu nierezydencji prob., k. 107v.

2. Chełmica [Duża]. Wieś szlach., k. 107v.

Kł niedawno zbudowany, drewn., pw. św. Jakuba, niekons. Ołt. w. z tabern., ale nie przechowywano NSakr., z obrazem Matki Bożej. W nawie dwa proste ołtarze, ale nie podano, czy posiadały swoje obrazy, k. 108.

²⁶⁵ Szpetal Dolny nazywany przez pewien czas Włocławek Zawisłe, jest ośrodkiem samodzielnej par., ale nie zachowano dawnego wezwania św. Gotarda.

²⁶⁶ Obecnie ośrodek samodzielnej par.

²⁶⁷ Miejsc. nie zident.

²⁶⁸ Obecnie w par. Chełmica Duża.

²⁶⁹ Obecnie w par. Chełmica Duża.

²⁷⁰ Miejsc. nie zident.

²⁷¹ Miejsc. nie zident.

²⁷² Obecnie w par. Chełmica Duża.

²⁷³ Miejsc. nie zident.

Argentaria i inne param. kln. Metryk nie prowadzono, k. 108.

Nie było żadnego uposażenia kła, k. 108.

Prob. własnego nie było, a „kaplicą” opiekował się prob. ze Szpetala, k. 108.

Dawniej do par. należały wsie par.: Chełmica Duża, Łochocin, Lisek, Wichowo i Zbytkowo, których mieszkańcy chodzą teraz do okolicznych parafii, k. 108.

3. **Zaduszniki.** Wieś szlach., k. 108.

Kł drew., pw. Narodzenia NMP, niekons., nie posiadający też indultu na sprawowanie w nim nabożeństw, patr. miejscowego dziedzica. Ołt. w., w którym znajduje się tabern., z obrazem Matki Bożej z Dzieciątkiem, uważanym przez wiernych za łaskami słynący. dwa boczne zaś nie zostały bliżej opisane, k. 108-108v.

Argentaria i inne param. kln. Księga metryk ochrzczonych, zaśl. i zm. od 1724 r., k. 108v.

Opis uposażenia kła, k. 108v-109.

Szk oły nie ma, ale kantor uczy chętnych chłopców, k. 109.

Zarządca Ludwik Rudawski, prob. ze Szpetala [Dolnego], ale jest już prezentowany własny prob. i czeka na dekret. Kantor Maciej Andrychowiak. Witrykusi, teraz ustanowieni: Franciszek i Marcin z Zadusznik, k. 109.

Wsie par.: Zaduszniki, Witkowo, Kurowo, Złewody, Oleszno, Szpiegowo²⁷⁴, Krojczyn Mały i Duży i Nasiegniewo. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. 447 osób, k. 109.

Właściciel wsi Zaduszniki daje zgorszenie swoim życiem, k. 109.

Dekret reformacyjny. Nowy proboszcz powinien zadbać o usunięcie wszystkich zaniedbań, k. 109-109v.

4. **Ostrowite.** Wieś szlach. Dąbrowskiego i Kłokockiego, k. 109v.

Kł drew., bardzo stary i zniszczony, pw. św. Mateusza Ap., patr. dziedziców wsi. Dwa ołt., bliżej nieopisane, z nich jeden posiadał zapewne obraz Matki Bożej i tabern., ale NSakr. nie przechowywano, zapewne z powodu uszkodzonej budowli kła. Po str. płn. znajdowała się kaplica, ale zniszczona, k. 109v.

Argentaria i inne param. kln. bardzo skromne. Brak wiadomości o metrykach, k. 109v.

Opis uposażenia kła, k. 109v²⁷⁵.

5. [Złotoria]²⁷⁶.

²⁷⁴ Obecnie w par. Grochowalsk.

²⁷⁵ Na tym kończy się ten protokół, ponieważ kartę 110 wycięto, celem oddania jej do diecezji chełmiń. po zmianach w 1818 r.

²⁷⁶ Brak początkowej części protokołu. Par. ta leży w obrębie miasta Torunia, w par. Kaszczorek.

Opis uposażenia kła²⁷⁷.

Szkoły katolickiej nie było, akatolicy natomiast posiadali swoją „luterską” szkołę we wsi Silno, k. 111.

Zarządca Andrzej Wolecki. Witrykusi: Wojciech Siński i Szymon Pudło, obydwaj ze Złotorii, k. 111.

Wsie par.: Złotoria, Nowawieś²⁷⁸, Gumowo, Lubicz²⁷⁹, Krobia²⁸⁰, Silno²⁸¹, Ostrów²⁸², Groch²⁸³. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 250 osób, k. 111.

Na terenie par. we wsiach: Silno, Ostrów, Groch i Złotorii mieszkali innowiercy, k. 111.

6. Dobrzejewice. Wieś bpa włocł., k. 111.

Kł dREW., pw. św. Wawrzyńca M., niekons., patr. bpa włocł. Ołt. w. z dwoma obrazami Matki Bożej. Po str. pfn. ołt. z obrazem św. Anny, a po przeciwnej z obrazem św. Antoniego. Nie określono, gdzie znajduje się tabern., ale pewnie w ołtarzu dostojniej wyglądającym, k. 111-111v.

Argentaria i inne param. klne. Księga metryk od 1721 r., k. 111v.

Opis uposażenia kła, k. 111v-112.

Szkoła jest, ale dzieci się nie uczą, k. 112.

Prob. Andrzej Wołęcki od 1719 r. Kantor, niejaki Wojciech. Witrykusi: Piotr Więckowicz i Wojciech Niemczyc, k. 112.

Wsie par.: tylko Dobrzejewice. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 150, k. 112.

Dekret reformacyjny. Należy palić lampę przed NSakr. w niedziele i święta, w dni te należy też odmawiać różaniec. Należy też dbać więcej o kł w Złotorii, k. 112.

7. Ciechocin. Wieś bpa włocł., k. 112v.

Kł mur., pw. św. Małgorzaty Dz. i M., kons., patr. bpów włocł. Na chórze muzycznym znajdują się organy. Tabern. znajduje się na ołt. w., w którym jest obraz św. Mikołaja B. i W. W nawie były dwa ołt. boczne, jeden z obrazem św. Walentego, drugi zaś z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej, k. 112v.

Argentaria i inne param. klne. Metryki spisywane od 1711 r., k. 112v-113.

Opis uposażenia kła, k. 113-113v.

Jest szkoła, ale obecnie nie ma uczniów.

²⁷⁷ Tylko końcowa część poświęcona dziesięcinom.

²⁷⁸ Obecnie w par. Kaszczorek koło Torunia.

²⁷⁹ Obecnie dzieli się Lubicz na Górny i Dolny i obydwa są samodzielnymi par.; Górny w diec. włocł., Dolny w diec. toruńskiej.

²⁸⁰ Obecnie w par. Lubicz Górny.

²⁸¹ Obecnie w par. Kaszczorek koło Torunia.

²⁸² Miejsc. nie zident.

²⁸³ Miejsc. nie zident.

Prob. Szymon Bromierski od 1711 r., jednocześnie dziek. bobrownicki. Kantor Szymon Mucharski. Witrykus Józef Kuta, k. 113v.

Wsie par.: Ciechocin, Nowawieś, osady młyńskie Gapa i Dulnik²⁸⁴, Mili-szewy, Małszyce, Łążynek, Mierzynek i Elgiszewo²⁸⁵. Ok. 70 osób zobow. do sakr. wielkan., k. 113v.

Dekret reformacyjny. Proboszcz zasługuje na pochwałę, ale może jeszcze zadbać, aby był organista, żeby paliła się lampa przed NSakr., żeby w niedziele i święta śpiewano różaniec, k. 113v.

8. Nowogród. Wieś bpa włocł., k. 114.

Kł drewn. pw. Ścięcia św. Jana Chrzyciela, kons., patr. bpa włocł. Trzy ołt., a z nich ołt. w., w którym jest tabern., dwa boczne w nawie, ale nie podano więcej wiadomości o nich, k. 114.

Argentaria i inne param. kln. Metryki prowadzono od 1649 r., k. 114.

Opis uposażenia kła, k. 114-114v.

Nie było szkół, k. 114v.

Zarządca Jan Turski. Kantor Wojciech Zuczkowski. Witrykusi: Wojciech Karłowski sołtys i Marcin Lemana, obydwaj z Nowogrodu, k. 114v.

Wsie par.: Nowogród, Węgiersk, Macikowo, Rudaw, Pomorzany, osada młyńska Bierziel²⁸⁶. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 250 osób, k. 114v.

Dekret reformacyjny. Uwagi pod adresem proboszcza, k. 114v.

9. Bobrowniki. Miasto (oppidum) król., k. 115.

Kł drewn., pw. św. Marcina B. i W., patr. król. Znacznie zniszczony. Po str. płu. kaplica pw. Anioła Stróża, drewn. Organy, czyli pozytyw, 6-cio głosowy. Tabern. w ołt. w., który zawiera obraz św. Marcina. Po str. płu. ołt. z obrazem Zwiastowania NMP, a po str. płu. był też obraz Matki Bożej. W kaplicy obraz Anioła Stróża, k. 115.

Argentaria i inne param. kln. Metryki spisywano, k. 115-115v.

Opis uposażenia kła, k. 115v-116.

Szkół nie było. Prob. Michał Polejowski od 1724 r. Organisty nie było. Witrykusi: Mikołaj Lassota, wójt bobrownicki i Wiktor Kopeć, radny, k. 116.

Mieszkało tu sporo akatolików, k. 116v.

Miejsc. par.: Bobrowniki miasto (oppidum), Celiny, Gnojno, osada młyńska Rak²⁸⁷, Rzeczn²⁸⁸, Polichnowo, Lesk²⁸⁹, Szczerbiny²⁹⁰, Bogpomóż,

²⁸⁴ Pewnie przekształciły się w wioski, ponieważ podaje je *Rocznik 1938*.

²⁸⁵ Położone nad Drwęcą – należy teraz do sąsiedniej par. Chełmonie w diec. toruńskiej.

²⁸⁶ Może współczesne Bierzgo?

²⁸⁷ Miejsc. nie zident.

²⁸⁸ Obecnie Stara i Nowa Rzeczn.

²⁸⁹ Miejsc. nie zident.

²⁹⁰ Miejsc. wówczas opuszczona, obecnie nie zident.

k. 116v. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 300 osób. Akatolików mieszka ok. 150 osób, k. 116v.

20

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **ABPK Wiz. 20(81).**

[2. Tytuł oryg.] *Visitatio ecclesiarum parochialium intra decanatum Bidgostiensem ex mandato illustrissimi excellentissimi r[evere]nd[is]smi d[omi]ni, d[omi]ni Valentini Alexandri Czapski²⁹¹, episcopi Vladislaviensis et Pomeraniae, loci ordinarii. Iuxta instrumentum de Venerabili Consistorio Bidgostiensi super personam mei emanatum, de die Mercurii 7-ma mensis Aprilis a[nno] 1745, per me Antonium Stanislaum Lankiewicz, decanum foraneum Bidgostiensem, parochum Wtelnensem facta anno. Diebus et mensibus ut intra expressis.*

[3. Daty krań.] **1745.**

[4. Opis zewn.] Łac. i pol., 2° (33,5/22 cm). Kart liczb. 55. Ostatnia karta dołożona później i nie została wklejona. Oprawa nowa w półpłótno. Brzegi książki nieco zniszczone, a karty 30-32 częściowo spalone. Karta pusta 49v.

[5. Sygn. daw.] **L. 81.**

[6. Uwagi.] Jest to właściwie wizytacja generalna, bo ze specjalnego polecenia ordynariusza diecezji. Wizytator nie stosował jednego schematu przeprowadzania wizytacji i spisywania protokołu, stąd zapisy są różne i niejednakowej wartości. Bardzo szczegółowo opisuje uposażenie i wyposażenie kościołów.

I. Tytuł w języku łacińskim, wyżej dosłownie przytoczony, k. 1

II. Polecenie Walentego Aleksandra Czapskiego, bpa włocławskiego i pomorskiego do Antoniego Lankiewicza, dziek. bydgoskiego, z poleceniem przeprowadzenia wizytacji generalnej, i to w ciągu dwóch miesięcy od daty wystawienia tego dokumentu. Ponadto bp zarządza, że ma to być też wizytacja wewnętrzna, dotycząca życia i ewentualnych nadużyć duchowieństwa. Pismo to zostało wydane przez wikariusza in spiritualibus i oficjała bydgoskiego Michała Józefa Kozłowskiego w Bydgoszczy, dnia 7 IV 1745 r., z podpisem własnoręcznym oficjała i pieczęcią wyciśniętą w opłatku [zapewne tegoż oficjała]. Dokument ten spisał niejaki Borucki, pewnie pisarz, czy notariusz konsystorza bydgoskiego, k. 2.

²⁹¹ Przedtem w l. 1736-1741 bp przemyski, następnie w l. 1741-1751 bp włocł.

III. Zawiadomienie, przesłane, przez naznaczonego wizytatora, wszystkim duchownym tak diecezjalnym, jak i zakonnym, o mającej nastąpić wizytacji z poleceniem, aby przygotowali wszystkie dokumenty dotyczące poszczególnych beneficjów. Pismo to powinno dojść do wszystkich na sposób okólnika, z podpisem świadczącym o zapoznaniu się z jego treścią. Przy tej okazji dziekan przypomniał wszystkim, że mają obowiązek odprawienia po trzy msze za duszę zmarłego ich konfratry dekanalnego, prob. z Gruczna Kacpra Pierchalskiego. Pismo wystawione we Wtelnie, dnia 21 IV 1745 r., z podpisem odręcznym Antoniego Stanisława Kostki Lankiewicza i pieczęcią dziekana, wyciśniętą w czerwonym laku, k. 3.

IV. Podpisy poszczególnych duchownych, potwierdzające zapoznanie się z zarządzeniem dziekańskim, rozesłanym jako okólnik, k. 4.

V. [Wizytacje poszczególnych kłó w i par.]

1. Strzelewo²⁹². Wizyt. dnia 29 IV 1745 r., k. 5-5v.

Kł drewn. w 1723 r. wybudowany, czy naprawiany przez Wojciecha Bnińskiego, starostę kowalskiego, dziedzica tej miejsc., pw. św. Doroty, niekons. Ołt. w. zawiera obraz św. Doroty, a u góry był wizerunek św. Wojciecha. Po str. lekcji ołt. św. Michała Archanioła, a w górnej kondygnacji obraz Matki Bożej, wreszcie po str. przeciwnej też z obrazem Bogarodzicy. Tabern. w ołt. w., ale nie przechowywano tu NSakr. Organ, czyli pozytyw, k. 5.

Nabożeństwa odprawiał prob. z Dąbrówki w trzecią niedzielę miesiąca i w trzecie dni świąt, k. 5.

Wsie par.: Strzelewo i kolonia Siedlisko, czyli folwark, k. 5v.

Par. opiekował się prob. z Dąbrówki, Jan Szulczyński²⁹³, k. 5v.

2. Dąbrówka [Nowa]²⁹⁴. Wizyt. dnia 29 IV 1745 r., k. 6-7v.

Kł drewn. w 1730 r. wybudowany, czy też naprawiany, przez Wojciecha Bnińskiego, starostę kowalskiego, pw. św. Jakuba Mniejszego Ap., patr. Franciszka Wałdowskiego, miejscowego dziedzica. Ołt. w., z tabern. i obrazem Matki Bożej. Boczny ołt. po str. Ewangelii posiadał obraz Pana Jezusa Ukrzyżowanego, po str. zaś przeciwnej św. Wojciecha. Był jeszcze jeden ołt., stojący przy ścianie, z obrazem św. Anny Samotrzeciej, k. 6.

Argentaria i inne param. kłne, k. 6-6v.

Prob. Jan Szulczycki od 1743 r., k. 7.

Opis uposażenia par., k. 7-7v.

²⁹² Par. połączona z par. w Dąbrówce Nowej, archidiec. gnieźn.

²⁹³ Jeszcze w 1985 r. par. Strzelewo była złączona z par. Dąbrówka Nowa.

²⁹⁴ Par. w archidiec. gnieźn.

Organista Szymon Zdawczyński. Metryki prowadzono, k. 7v.

Wsie par. z podaniem ilości wiernych zobow. do sakr. wielkan.: Dąbrówka 60, Wojnowo 45, Kruszyn 44 oraz innow. 6, Strzelewo z Siedliskiem 184 oraz innow. 5, Mochle 70, Osówiec 60 oraz innow. 26, Sitno²⁹⁵ Polskie 26, Sitno Niemieckie 4 oraz innow. 23, Ossowa Góra 4 oraz innow. 21, Cielę innow. 11, Pawłówek innow. 19, osada młyńska o nie zident. nazwie – innow. 3, osada młyńska Grądy innow. 4, Trzciniec 4 oraz innow. 9, k. 7v.

3. W t e l n o²⁹⁶. Nie podano daty wizytacji, k. 7v-11v.

Kł drewn., zbudowany przed 50-ciu laty przez Ignacego Gnińskiego, opata koronowskiego, pw. Matki Bożej, św. Michała Archanioła, św. Antoniego Padewskiego i św. Apolonii Dz. i M., niekons., patr. opata koronowskiego. Ołt. w. pw. Matki Bożej, a u góry wizerunek św. Michała Archanioła. W tym ołt. znajdowało się tabern. W prezb., po str. Ewangelii, ołt. św. Stanisława B. i M., a po przeciwnej św. Mikołaja. W nawie głównej, po str. Ewangelii ołt. św. Apolonii Dz. i M., a u góry był wizerunek św. Anny, po str. zaś przeciwnej ołt. św. Antoniego Padewskiego. Organy, czyli pozytyw, k. 7v-8.

Prob. Antoni Lankiewicz albo Lankwiczyc, dziek. bydgoski, od 1712 r., k. 7v.

Argentaria i inne param. kln. Metryki prowadzono, k. 8-10.

Opis uposażenia prob., k. 10-11.

Biblioteka par., zawierająca 11 pozycji, z podaniem tytułów, k. 11.

Wsie par.: Wtelno, Tryszczyn, Gościeradz, Szcutki Folwark²⁹⁷. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. 1745. W tej par. nie było innow, k. 11v.

Witrykusi: Józef Świetlicki z Wtelna i Walenty Szpajdziński z Gościeradza, k. 11v.

Opis uposażenia par., k. 11v.

Dopisany później wykaz nowych paramentów liturgicznych, które nabyła par. po tej wizytacji, k. 11v.

4. B y s z e w a²⁹⁸. Wizyt. 4 V 1745 r., k. 12-13v.

Kł mur., patr. opata koronowskiego, inkor. do klasztoru koronowskiego, pw. Świętej Trójcy, k. 12.

Rektor kła Jan Borna, zak. cyst. z Oliwy. Zastępuje go Robert Jurkowski, zak. cyst. z Koronowa, k. 12.

Ołt. w. pw. Matki Bożej, której obraz był łaskami słynący i przyozdobiony srebrną i połączaną sukienką. Był to ołt. bogato zdobiony i w nim znajdowało

²⁹⁵ Miejsc. Sitno nie podaje *Rocznik Archidiecezji Gnieźnieńskiej* 1985.

²⁹⁶ Obecnie par. w diec. pelplińskiej.

²⁹⁷ Miejsc. nie zident.

²⁹⁸ Obecnie par. w diec. pelplińskiej.

się tabern. Po str. Ewangelii ołt. z obrazem Pana Jezusa Ukrzyżowanego, a po przeciwnej Świętej Trójcy. Po str. lekcji znajdowała się kaplica mur., a w niej ołt. Zwiastowania NMP, ponadto po str. przeciwnej ołt. piąty pw. św. Józefa. Organy o dziewięciu głosach, k. 12.

Argentaria i inne param. klne, k. 12v-13.

Wsie par.: [Byszewa], Salno, Więżowno, Buszkowo, Trzemiętowo, Gogolin, Gogolinek, Trzemiętówko, Wierzchucin, Stefanowo, k. 13.

Opis uposażenie prob., k. 13-13v.

Wiernych zobow. do sakr. wielkan. było 550 osób, k. 13v.

Innow. byli w nast. miejsc.: Byszewa 3 i w młynie do tej wsi należącym 3, Salno 1, Wierzchucin 29, Trzemiętówek 42, Busakowo – w młynie 13, Trzemiętowo 23, Olszyna Pustkowie 4, Gogolin z młynem 159, Gogolinek 4, k. 13v.

a. Kaplica za jeziorem, pw. św. Rocha, zbudowana podczas trwania morowego powietrza, przez zak. koronowskiego Niwarda Kcyńskiego, z ołt. św. Rocha, k. 13v.

5. Koronowo²⁹⁹. Miasto (oppidum), k. 14-16.

Kł mur., zbudowany w 1608 r., patr. opata koronowskiego, a par. inkor. do opactwa koronowskiego, k. 14.

Zarządcą par. był Kazimierz Lelienthal, pewnie spośród zakonników, skoro przebywał we wspólnocie zakonnej. Witrykusami byli ławnicy miejscy: Jan Niezabytowski i Paweł Smierchalik, k. 14.

Ołt. w. pw. Matki Bożej Ucieczki Grzesznych, z obrazem sprawionym w 1699 r. przez Jana Gnińskiego. W tym ołt. znajdowało się tabern. Po str. Ewangelii ołt. z obrazem św. Andrzeja Ap., a u góry wizerunek Nawiedzenia przez Maryję domu św. Elżbiety i Zachariasza. Po str. przeciwnej ołt. św. Marty. W nawie głównej po str. Ewangelii ołt. św. Antoniego Padewskiego, a zapewne po str. przeciwnej ołt. Pana Jezusa Ukrzyżowanego. Ponadto jeszcze jeden ołt., stary, z wizerunkiem Pana Jezusa Zranionego, w otoczeniu Matki Bożej, św. Bernarda, św. Jana Kantego i św. Benedykta. Chór muzyczny z organem dziesięciogłosowym, z bębniem i trąbami, o dwóch miechach, k. 14-14v.

Argentaria i inne param. klne, k. 14v-15v.

Miejsc. par.: miasto (oppidum) Koronowo z dwoma przedmieściami – Stary Dwór i Nowy Dwór, Skarbiewo³⁰⁰, k. 15v.

Wiernych zobow. do sakr. wielkan. 442 osoby. Na terenie par. byli akatolicy, ale ich liczby nie podano, k. 16.

²⁹⁹ Obecnie par. w diec. pelplińskiej.

³⁰⁰ Obecnie w par. Byszewa.

6. Kł szpitalny³⁰¹ na przedmieściu Koronowa pw. Świętego Ducha, k. 16.

7. Wudzyn³⁰². Wizytacja w dniu 10 V 1745 r., k. 16-17v.

Kł z mur. prezb. i drew. nawą główną, patr. opata koronowskiego, pw. Najświętszej Marii Panny, św. Mikołaja i św. Barbary, kons., k. 16.

Zarządca par. Szymon Banaszekiewicz, zak. koronowski, posiadając potwierdzenie konsystorza bydgoskiego, k. 16.

Ołt. w. z obrazem Matki Bożej trzymającej Dzieciątko Jezus, a w nim tabern. Ołt. boczny po str. Ewangelii pw. św. Mikołaja, a po przeciwnej św. Barbary, k. 16v.

Argentaria i inne param. klne. Metryki od 1743 r., k. 16v-17.

Opis uposażenia par., k. 17.

Wsie par.: Wudzyn, Wudzynek, Stronno i Folwark Kłaczkowo, k. 17.

Wiernych zobow. do sakr. wielkan. ok. 200 osób. Akatolików 11 osób, k. 17v.

8. Dóbrcz³⁰³. Wizyt. 11 V 1745 r., k. 17v-19.

Kł drew., budowany prawdop. ok. 1720 r., pw. św. Wawrzyńca i św. Małgorzaty Dz. i M., niekons., a tylko poświęcony, patr. kapit. włocł., k. 17v.

Zarządca par. Józef Byszewski od 1740 r. Sługami kościelnymi³⁰⁴ byli: Jan Kasprzycki, Andrzej Wiśnicki i Tomasz Lewandowski, k. 17v.

Ołt. w., pw. Pocieszenia Matki Bożej, z obrazem słynącym łaskami. W tym ołt. jest tabern. Organ mały, czyli pozytyw. Przy kle kaplica pw. św. Jana Nepomucena, z własnym uposażeniem na wsi Gądecz, k. 17v-18.

Argentaria i inne param. klne. Księgi metryk prowadzono, k. 18-18v.

Opis uposażenia kła, k. 18v.

Wsie par.: Dóbrcz, Gądecz, Trzeciewiec, Sienno, Kotomierz, Pyszczyń, Trzebień, Kusowo, Borówno, k. 18v.

Wiernych zobow. do sakr. wielkan. 708 osób³⁰⁵. Akatolicy mieszkali we wsiach: Pyszczyń, Zalesiu, Kosowie, Borównie i w Gądeckich „Ołędach” – liczyli 306 osób, k. 19.

9. Włóki³⁰⁶. Wizyt. 12 V 1745 r., k. 19-20.

Kł drew., niekons., patr. opata koronowskiego, pw. św. Marii Magdaleny, k. 19.

³⁰¹ Wizytator przyjął wizytację tej świątyni jako odrębną, skoro dał jej podtytuł „Sexta ecclesiae”.

³⁰² Obecnie par. w diec. pelplińskiej.

³⁰³ Obecnie par. w diec. pelplińskiej.

³⁰⁴ Pewnie chodzi tu o witykusów. Tak owych „sług” się nazywa.

³⁰⁵ Liczba ta została, pewnie później, przekreślona i napisano 504.

³⁰⁶ Obecnie kł filialny pw. św. Marii Magdaleny i Matki Bożej Królowej Polski w par. Dóbrcz.

Rektor kła Tomasz Brodowicz od 1729 r. Słudzy kła, czyli witrykusi: Grzegorz Tobolczyk z wsi Trzęsacz i Wawrzyniec Krzemkowski ze wsi Włóki, k. 19.

Ołt. w. z Matką Bożą z Rokitna oraz tu znajdującym się tabern., boczny po str. Ewangelii św. Marii Magdaleny, a po przeciwnej św. Józefa, wreszcie czwarty ołt. św. Rocha, k. 19.

Argentaria i inne param. kłne. Metryki prowadzono, k. 19v.

Opis uposażenia kła, k. 20.

Wsie par.: Włóki, osada młyńska „Młyn Chełszczącki”³⁰⁷, osada młyńska „Młyn Trzęsacki”, Trzęsacz, Zławieś, Kępa³⁰⁸, Karulewo³⁰⁹, k. 20.

Wiernych zobow. do sakr. wielkan. 103 osoby. Akatolików 2 rodziny, k. 20.

10. Żołądowo³¹⁰, k. 20v-21v.

Kł, prawdop. drew., budowany przez Michała Franciszka Moszczeńskiego, kasztelana brzesko-kujawskiego w 1715 r., niekons., pw. Świętego Krzyża, k. 20v.

Ołt. w. Chrystusa Ukrzyżowanego i ze znajdującym się tu tabern. Po str. Ewangelii ołt. Pięciu Ran Pana Jezusa, a po przeciwnej Zdjęcia Pana Jezusa z Krzyża, k. 20v.

Argentaria i inne param. kłne. Księga metryk ochrzczonych, zaśl. i zm., k. 20v-21v.

Zapis na bractwo Pięciu Ran Pana Jezusa, k. 21v.

Wsie par.: [Żołądowo], Jastrzębie, Myślecin oraz folwarki: Knieja³¹¹, Zdrojczyńska³¹², Humer³¹³, młyn na Humrze, młyn Żołądowski, Dąbrowa³¹⁴, Nekla, Wymysłowo³¹⁵, Jagodowo, k. 21v. Wiernych zobow. do sakr. wielkan. 254 osoby, k. 21v.

Nota: Kł w Żołądowie był dawniej par., jak to świadczy znajdujący się u prob. z Osielska dokument (pewnie wizytacja) Pawła Wolskiego³¹⁶, archidk. włocł. z 1709 r. Obecnie kł w Żołądowie jest uważany za kaplicę, a właściwie filię [par. w Osielsku], a przy nim stale jest zatrudniony jeden z zak. franciszkanów z Bydgoszczy, k. 21v.

³⁰⁷ Może obecna „Chełmszczonka” w par. Dóbrcz?

³⁰⁸ Już wówczas nie istniała z powodu zniszczenia jej przez wodę.

³⁰⁹ Miejsc. nie zident. Wszystkie te miejsc. należą teraz do par. Dóbrcz.

³¹⁰ Obecnie par. w diec. pelplińskiej. Wizytacja odbyła się prawdop. 12 V 1745 r.

³¹¹ Miejsc. nie zident.

³¹² Może obecne Zdroje?

³¹³ Miejsc. nie zident.

³¹⁴ Miejsc. nie zident.

³¹⁵ Miejsc. nie zident.

³¹⁶ Tekst nie jest jasny, ponieważ w tym czasie nie było archidk. włocł. Pawła Wolskiego, jak o tym świadczy brak jego biogramu u ks. Chodyńskiego, ale był Paweł Wolski, kanclerz włocł. i prep. strzelneński, zob. Chodyński, *Katalog*, s. 1012, 1014-1015. Ten Wolski był archidk. kruszwickim.

11. Osielsk³¹⁷. Wizyt. 12 V 1745 r., k. 21v-23.

Kł dREW., fundowany przez kapit. włocł. w 1687 r., pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny, niekons. i nie ma indultu zezwalającego na odprawianie nabożeństw, k. 21v.

Prob. Jan Zieliński od 1740 r., k. 22.

Ołt. w. pw. Matki Bożej, uważany za łaskami słynący, przy którym znajdowały się wota. Na środku stało tabern., a w górnej kondygnacji obraz św. Rocha. Po str. Ewangelii ołt. z wizerunkiem Ukrzyżowanego, a po str. przeciwnej Świętej Trójcy, w którym znajdowały się też obrazy św. Mikołaja i św. Stefana. Na chórze organ mały, czyli pozytyw, o pięciu głosach, już znacznie uszkodzony, k. 22.

Argentaria i inne param. klne. Metryki prowadzono, k. 22v.

Opis uposażenie kła, k. 22v-23.

Biblioteka liczyła 14 woluminów i był ich wykaz sporządzony przez poprzedniego prob., już zmarłego, Wojciecha Bielawskiego. Niestety tego wykazu w tym protokole wizyt. nie przytoczono, k. 23.

Wsie par.: Osielsk, Czarnówek³¹⁸, folwark Niwy, Niemcz, Jastrzębie i Myślecinek, k. 23.

Do sakr. wielkan. zobow. było ok. 300 osób. Akatolicy znajdowali się w Czarnowku, k. 23.

Witrykusi: Jan Żakiewicz i Maciej Czekaj, obydwaj z Osielska, k. 23.

12. Fordon. Miasto (oppidum) król. Wizyt. 15 V 1745 r., k. 23v-26v.

Kł mur. pw. św. Mikołaja B., kons., patr. król., k. 23v.

Rektor kła Szymon Mińkiewicz, kan. kruszw., od 1717 r., k. 23v.

Ołt. w. z obrazem Matki Bożej i św. Mikołaja. W nim znajdowało się tabern. Po str. Ewangelii ołt. św. Barbary Dz. i M. Po str. przeciwnej ołt. z obrazem Zmartwychwstania Pańskiego. Przy ścianie, chociaż nie określono tego dokładnie, stał jeszcze ołt. św. Józefa. Przy świątyni była kaplica mur. z ołt. św. Anny Samotrzeciej, której obraz był przyozdobiony srebrnymi sukienkami. Kaplica ta posiadała swoje uposażenie, k. 23v-24.

Argentaria i inne param. klne. Prowadzono księgi metryk, k. 24v-25.

Opis uposażenia kła, k. 25-26v.

Miejsc. par.: miasto (oppidum) Fordon, Strzelce, Garczyn³¹⁹, Pałcz, Miedznia³²⁰, Sierneczek³²¹. Do sakr. wielkan. zobow. 520 osób, k. 26v.

³¹⁷ Obecnie par. w diec. pelplińskiej.

³¹⁸ Pewnie obecna Czarnówka?

³¹⁹ Miejsc. nie zident. Może to Jarużyn?

³²⁰ Pewnie obecny Miedzyń?

³²¹ Miejsc. nie zident.

13. Solec [Kujawski]³²². Miasto (oppidum) król. Wizyt. 17 V 1745 r., k. 27-30³²³.

Kł drew., niedawno, bo w 1735 r. odbudowany staraniem Michała Franciszka Moszczeńskiego, wojewody brzesko-kujawskiego i starosty ziemskiego soleckiego, patr. król., pw. Świętej Trójcy, niekons., k. 27.

Rektor Wojciech Lipieński od 1740 r., k. 27.

Ołt. w. pw. Świętej Trójcy, a u góry obraz Wniebowzięcia NMP. Tu znajdowało się tabern. Po str. Ewangelii ołt. z obrazem Matki Bożej trzymającej Dzieciątka. Po tej samej str. był też ołt. św. Stanisława B. i M. Po str. zaś lekcji ołt. św. Barbary i św. Katarzyny. Znajdował się też tu obraz św. Anny. Bractwo św. Anny posiadało swoje uposażenie, k. 27-27v.

Opis gruntów należących do parafii, bractwa św. Anny i szpitala, k. 27v.

Argentaria i inne param. klne, k. 28-28v.

Opis uposażenia kła, k. 28v-29v.

Miejsc. par.: miasto (oppidum) Solec [Kujawski], Przyłubie Polskie, Przyłubie Niemieckie, Kempa Przyłubska³²⁴, Otorowo³²⁵, k. 29v-30.

14. [Bydgoszcz]³²⁶, k. 30v-49.

Kł pw. św. Mikołaja i św. Marcina, k. 30v.

Opis 15 ołtarzy, a mianowicie: ołt. w. pw. Świętej Trójcy; opis kolejnych trzech ołt. – uszkodzony. Ołt. boczny piąty Świętego Krzyża. Dalej ołt.: św. Michała, św. Barbary, św. Jana w kaplicy. Brak opisu dwóch kolejnych ołt. Ołt. jedenasty z kolei, w kaplicy św. Fabiana, po str. Ewangelii – zawiera obraz św. Fabiana i św. Barbary. Kolejny ołt. poświęcony był św. Antoniemu Padewskiemu. Brak opisów następnych ołt., k. 31-32v.

Wyposażenie zakrystii tak w srebrne naczynia liturgiczne, jak i z mniej szlachetnego materiału inne paramenta, nie mówiąc już o licznych szatach liturgicznych i różnego rodzaju ozdobach, i bieliźnie klnej. Przypomniano przy tym proboszczowi, aby był zawsze spis „aparatu klnych” z zaznaczeniem tego, co jest nowego, oraz polecono postarać się o naprawę starych, aby nie przepadły dla świątyni. Metryki zawierały pięć ksiąg ochrzcz., dwie zaśl. i jedną zm., k. 33-40v.

Biblioteka liczyła 76 woluminów, ale nie było ich spisu, do sporządzenia którego wizytator zobowiązał zarządcę par., k. 40v.

Dokładny opis stanu materialnego parafii z wyliczeniem zabudowań, uposażenia proboszcza, k. 40v-41v.

³²² Obecnie par. w archidiec. gnieźn.

³²³ Karta 30 i dwie następne są uszkodzone w połowie.

³²⁴ Obecnie jedna wieś Przyłubie w par. św. Stanisława w Solcu Kujawskim.

³²⁵ Obecnie w par. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Solcu Kujawskim. Dalsza część protokołu podająca kolejne miejsc. znajduje się na uszkodzonej karcie 30.

³²⁶ Początek tego protokołu wizytacyjnego uszkodzony przez częściowe spalanie karty 30.

Prep. Michał Kozłowski, oficjał bydgoski. Nie było wik., jedynie dwóch mans., a mianowicie: Adam Buszkowski i Wawrzyniec Dutkowski. Nie podano nazwiska organisty, jedynie, że wywodził się spośród zamieszkałej w mieście szlachty. Kantor Maciej Ciesielski. Powinien być także zakrystianin, na którego utrzymanie był fundusz i któremu płaciły cechy krawców, szewców, piekarzy, rzeźników i żeglarzy. Witrykusi: Maciej Rychlicki i Bartłomiej Jaskulski, k. 41.

Zapisy fundacyjne na poszczególne ołtarze i kaplice z wyszczególnieniem nawet paramentów liturgicznych przynależnych do niektórych, k. 42-44.

Uposażenie dla wikariuszy, k. 44v-45.

Zapisy na rzecz parafii, dokonane w konsystorzu bydgoskim i zabezpieczone na kamienicach w Bydgoszczy, k. 45-49.

Wydaje się, że na pozostawionej pustej karcie 49v miały być podane wiadomości o miejsc. par. i innych, których brak.

15. Kł w Bydgoszczy poza miastem. Wizyt. 7 VII 1745 r., k. 50-51.

Kł mur., pw. św. Idziego opata, za miastem, przy klasztorze bernardynów się znajdujący i będący pod ich opieką, którzy w nim w niedziele i święta mają msze i nauki, także w języku niemieckim. Podczas wizytacji był obecny wikariusz Piotr Rochweder, z klasztoru bernardyńskiego. Kł ten kons. został w 1537 r., k. 50.

Opis czterech ołt., i tak: ołt. w., gdzie znajdowało się tabern., chociaż nie przechowywano w nim NSakr. z obawy przed złodziejami, zawierał obraz Matki Boskiej, a po bokach obrazu św. Idziego i św. Marii Magdaleny. Po str. Ewangelii był też ołt. z obrazem Matki Bożej, a po stronie przeciwnej św. Antoniego Padewskiego. Ołtarz czwarty stojący przy ścianie, w miejscu bliżej nieokreślonym, miał zapewne wezwanie Świętego Krzyża, k. 50.

Świątynia była wystarczająco urządzona wewnątrz, posiadając własne paramenta liturgiczne, k. 50-50v.

Uposażenie stanowi jedynie ogród, używany przez bernardynów; jednak dawniej było ono znaczne i zawsze prob. par. bydgoskiej był jednocześnie prep. tej świątyni, k. 50v.

Witrykusami byli: Fryderyk Piotr Kleyna, Grzegorz Peck, Albin Eyzer i Fryderyk Szwankon, k. 50v.

Zapis uczyniony ręką późniejszą (po 1758 r.) o nowych nabytkach dla tej świątyni, zwłaszcza zaś o przyozdobieniu obrazu św. Idziego wotami tu składanymi, k. 50v.

16. Kł w Bydgoszczy pw. św. Stanisława B. i M., k. 51-51v.

Dawniej był to piękny kł, noszący nazwę prepozyturalnego, z dwoma zabudowaniami szpitalnymi. Teraz znajduje się w ruinie. Ponieważ wizytator nie miał co wizytować, dlatego spisał tylko zeznanie prepozyta tego kła i kapelana zak. klarysek, Antoniego Czyżogorskiego, który opowiedział historię tej świątyni.

Kł fund. na przedmieściu zwanym kujawskim, przez Stanisława Kościelec-kiego, wojewodę łęczyckiego, starostę bydgoskiego, w 1529 r. stał się prepozyturą. Przy nim były dwa przytułki, jeden dla zubożałej szlachty, drugi dla plebejuszy. Jest to kł mur., ale teraz przedstawia wygląd niegodny domu Bożego. Kons. przez bpa Rozrażewskiego. Ołt. w. św. Stanisława B. i M., a dwa pozostałe Świętego Krzyża i Matki Bożej. Argentaria i co wartościowsze, jest przechowywane w kościele parafialnym i tam spisane, k. 51-51v.

17. Kł w Bydgoszczy szpitalny Świętego Krzyża, k. 51v-52v.

Położony na przedmieściu zwanym „Chwytwo”. Mur., ale w złym stanie. Budowany w 1582 r. przez Walentego Kołuckiego, burgrabię bydgoskiego. Patr. bpa włocł., ale na mocy zwyczaju, prawo prezenty posiada magistrat miasta. Rektorem tej świątyni był Walenty Dutkowski od 1744 r. Ołt. w. z tabern., ale bez przechowywania NSakr., zawierał obraz Chrystusa Ukrzyżowanego, po str. Ewangelii ołt. z obrazem św. Walentego, a po przeciwnej Matki Bożej. Świątynia posiadała własne szaty, zaś naczynia liturgiczne przechowywano w kle par. Posiadała też własne uposażenie. Sprawami gospodarczymi tej świątyni z ustanowienia magistratu zajmowali się „witrykusi”: Wawrzyniec Rudowski i Maciej Mikulski, mieszczanie bydgoscy, k. 51-62v.

18. Kł w Bydgoszczy Świętej Trójcy, k. 53-54.

Kł ten stał na przedmieściu „Chwytwo”, mur., kons. w 1579 r. Rektorem z prezenty magistratu był Adam Buszkowski od 1722 r. Ołt. w. z obrazem Matki Bożej, boczny po str. lekcji pw. Świętej Trójcy, po przeciwnej zaś str. ołt. zawierał obraz Biczowania Pana Jezusa. Naczynia liturgiczne są przechowywane w kle par., inne zaś w zakrystii. Świątynia posiada własne uposażenie i dom dla prebendarza, odbudowany przez obecnego rektora. Witrykusami, zaprzysiężonymi w magistracie, byli mieszczanie i ławnicy bydgoscy: Maciej Ciesielski i Andrzej Kulpiński, k. 53-54.

VI. Pismo kant. włocł. Felicjana Niewieścińskiego, z dnia 5 III 1800 r., zawierające sprawozdanie z wypełnienia zadania danego mu przez kapitułę, aby tę księgę wizytacji, z czasów bpa Walentego Czapskiego, odebrać z rąk kan. inflanckiego Dutkowskiego, prob. bydgoskiego³²⁷. Popiera prośbę, aby tekst wizyty kłów bydgoskich mógł być dla nich odpisany, k. 55-55v.

³²⁷ Piszę o tym A. Tomczak, *Kancelaria biskupów włocławskich w okresie księgi wpisów (XV-XVIII w.)*, Toruń 1964, s. 248.

**DAS VERZEICHNIS DER IM DIÖZESANARCHIV IN WŁOCŁAWEK
AUFBEWAHRTEN VISITATIONSBÜCHER DER DIÖZESE
VON KUJAWIEN-POMMERN**

Teil 2: Die Visitationen im 18. Jahrhundert.

Heft 1: Visitationen in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts.

ZUSAMMENFASSUNG

Der zweite Teil des Repertoriums bildet die Fortsetzung der bereits in Band 68 (S.) abgedruckten Arbeit. Die beiden gegenwärtig präsentierten Visitationsbücher stammen aus der Zeit von Bischof Konstanty Felicjan Szaniawski (1706-1720), der ein eifriger Seelenhirte war. Die Editions-methode ist dieselbe wie damals. Es wurde angenommen, daß die Visitationsprotokolle für professionelle Historiker problemlos zugänglich sind, während viele Personen, die sich für die Geschichte der Pfarrkirchen und anderer Kirchen, Spitäler bzw. Heime oder Schulen und die in einer bestimmten Pfarrei arbeitenden Seelsorger interessieren, nicht viele Möglichkeiten haben, Näheres über die Visitationen zu erfahren. Hauptsächlich Ihnen sollen diese Informationen dienen. Manchmal wird auch erwähnt, ob Kirchen mit Glocken und Orgeln versehen waren, und es wird festgestellt, daß die Kirchenbücher noch nicht in allen Pfarreien gebührendermaßen geführt wurden. Hingewiesen wird auch auf vorhandene Bibliotheken, die aber nicht liturgische Büchern, sondern lediglich theologische Werke oder Predigtliteratur enthielten.

Nur kurz erwähnt werden Informationen über die Stiftungen für bestimmte Bruderschaften, Altäre oder für die Feier eines bestimmten Gottesdienstes. Erwähnt werden auch Notizen über das wirtschaftliche Inventar, sowohl lebendes als auch totes, jedoch ohne dieses aufzuzählen. Bei der Nennung der Namen der Pfarrer wurde dort, wo es möglich war, auch das Datum ihrer Ankunft in der Pfarrei erwähnt, sowie andere Benefizien, falls sie solche besaßen und wenn sie in der Pfarrei residierten. Dort, wo dies notiert war, wurden auch die Vor- und Familiennamen anderer für die Kirche arbeitender Personen genannt. Eine im Repertorium angegebene zusätzliche Information bildet die Zahl der Gläubigen, die zur Osterbeichte und -kommunion verpflichtet waren.

Der Autor des vorliegenden Repetoriums ist sich dessen bewußt, daß er nicht die Erwartungen aller Interessierten erfüllen kann. Es ist auch gar nicht möglich, einen gewissen Subjektivismus zu vermeiden. Ein anderer Autor hätte sicher viele andere Informationen für wichtiger gehalten.

Aus dem Polnischen übersetzt von Herbert Ulrich